

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
האגף לחינוך יסודי
מינהל בית-ספרי

מדריך לניהול עבודת בית-הספר וההורים

כתבו:

מלכה וידיסלבסקי
דליה שמש**קראו והעירו:**

גב' איריס אזולאי, מדריכה ארצית באגף לחינוך יסודי
 גב' חיה גיל, מדריכה ארצית באגף לחינוך יסודי
 גב' לאה יגור, מפקחת במחוז חיפה
 גב' יפה ישר, מנהלת בית ספר "נילי" במחוז ירושלים
 גב' כרמלה כץ, מפקחת במחוז חיפה
 גב' יהודית קדש, מפקחת ומרכזת הפיקוח במחוז דרום
 גב' כדן קרלמן, מדריכה ארצית באגף לחינוך יסודי
 גב' נירה רוזנהימה, מפקחת ומרכזת הפיקוח היסודי במחוז חיפה
 גב' שרה רויטה, מנהלת האגף לחינוך יסודי לשעבר

תודה מיוחדת לגב' לאה פטרון, מפקחת במחוז תל-אביב ולד"ר אלכס שניידר, מנהל
 בית-הספר המשותף כפר שמריהו-רשפון אשר נתנו השראה לכתיבת מדריך זה.

עיצוב גרפי: פרסומי ישראל ושות'

הוצאה לאור: גף הפרסומים, משרד החינוך
ירושלים תש"ע
 gov.il

תוכן

5	דבר מ"מ מנהלת האגף לחינוך יסודי
6	הקדמה
7	מבוא
8-17	פרק א התהליך לקידום מעורבות ההורים בחינוך וליצירת שותפות מבוססת דיאלוג ביחסי בית-הספר וההורים
	א. תפקיד המנהל בקידום מעורבות ההורים בחינוך וביצירת שותפות מבוססת דיאלוג ביחסי בית-הספר וההורים
	ב. אסטרטגיות שמנהלים נוקטים בפעילות הגומלין שלהם עם ההורים:
	ג. התהליך לקידום מעורבות ההורים בחינוך וליצירת שותפות מבוססת דיאלוג בין בית-הספר להורים
	ד. המסגרות לעבודה עם ההורים
18-46	פרק ב הגורמים המשפיעים על מעורבות ההורים בבית-הספר ועל טיב היחסים בין בית-הספר וההורים:
19	א. גורמים חברתיים ותרבותיים:
	1. מעמדו של בית-הספר כמוסד חברתי
	2. דימוי בית-הספר בעיני המורים וההורים
	3. הציפיות ההדדיות בין ההורים למורים
27	ב. גורמים ברמת מערכת:
	1. תחושות ההורים בנוגע לפתיחות בית-הספר ולנכונותו לשתף אותם
	2. המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו
36	ג. גורמים הקשורים בהורים:
	1. נתוני אוכלוסיית ההורים
	2. תפיסת התפקיד של ההורים ותחושת המסוגלות שלהם
41	ד. גורמים הקשורים במורים:
	התפיסות, הידע והמיומנויות שיש לצוות לעבודה עם ההורים ושיתופם
47-89	פרק ג כלים לעבודת בית-הספר וההורים
47	א. גורמים חברתיים ותרבותיים
	1. מעמדו של בית-הספר כמוסד חברתי
	א. מעמדו של בית-הספר בקהילה
	ב. תפקיד בית-הספר כמוסד חברתי
	2. דימוי בית-הספר בעיני המורים וההורים כארגון חברתי
	א. תפיסת בית-הספר כארגון על ידי הצוות או/ו ההורים
	3. הציפיות ההדדיות בין ההורים למורים
	א. הציפיות ההדדיות בין המורים להורים בנוגע למעורבות ההורים בחינוך ושיתופם בבית-הספר
	ב. הבהרת ציפיות בין הצוות להורי התלמידים בכיתה

56	ב. גורמים ברמת המערכת
	1. תחושות ההורים בנוגע לפתיחות בית-הספר ולנכונותו לשתף אותם גיבוש תקנון ועד הורים
	2. המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו
	א. מערכת התקשורת בית-ספר- הורים
	ב. תכנית שנתית לתקשורת בית ספר-הורים
	ג. מדיניות הערכה: התעודה, מה היא צריכה לשקף?
64	ג. גורמים הקשורים בהורים:
	1. תפיסת התפקיד של ההורים והמסוגלות שלהם
	א. ההורים כמסייעים לילדיהם
	ב. זכויות הילד
	ג. הנורמות והערכים בבית-הספר: תקנון בית-הספר
	ד. יחסי הורים-ילדים-מורים
	2. חינוך לאחריות - התעודה
	3. תפקוד הילד בבית-הספר והיחסים במשפחה
79	ד. גורמים הקשורים במורים:
	1. תפיסות המורים בנוגע ליחסי מורים-הורים בבית-הספר - המצוי והרצוי
	2. דרכים מועילות לעבודה עם ההורים
	א. תקשורת עם הורים
	ב. משוב לעומת ביקורת
	ג. דרכים יעילות להתמודדות עם בעיות/קשיי ילדים (מעובד על פי סמילנסקי, פישר ושפטיה, 1987)
	ד. פתרון בעיות ביחסי מורים-הורים
	ה. פתרון בעיות בכיתה
	ו. ללמוד מהצלחות
90	רשימת מקורות
94	נספחים: חוברת מידע להורים

ללא שותפות אמיתית עם ההורים ונשיאה משותפת באחריות לתוצאות החינוכיות, לא נשיג בתי-ספר טובים יותר

(ד"ר שמשון שושני, 2004).

5

דבר מנהלת האגף לחינוך יסודי

נושא יחסי בית-הספר וההורים' מעסיק רבות את מערכת החינוך בכלל ואת מנהלי בתי-הספר וצוותיהם בפרט. נושא זה תובע ממנהלים וממורים השקעת מאמץ, ידע ומיומנויות. החוברת שלפניכם נכתבה מתוך מודעות למורכבות הנושא ולרגישויות המתלוות אליו לא אחת, והיא נועדה לסייע לבתי-הספר בהפעלת תהליכי עבודה יזומים ומתוכננים עם ההורים.

זהבה שמש

מ"מ מנהלת האגף לחינוך יסודי

זכותם של ההורים להיות מעורבים בחינוך ילדיהם מעוגנת בעקרונות המשטר הדמוקרטי (פרידמן ופישר, 2002, טרואן, 2004). זו גם חובתם². יתר על כן, בספרות המחקר יש הסכמה רחבה לגבי החשיבות של מעורבות ההורים בחינוך ילדיהם בבית-הספר ותרומתה לילדים, להורים, למורים ולבית-הספר (קליין ויבלין, 2008; Caplan, Epstein, 1991, 1992; Henderson, 1987; Lontos, 1992; Moles and D'Angelo, 1993; Perkins-Gough and McKinnon, 2002). אולם למרות ההכרה בחשיבות מעורבות ההורים בחינוך יש עדויות רבות באשר לקשיים המתעוררים במימושה.

חוברת זו מיועדת למנהלי בתי-הספר היסודיים כאחראים על ניהול עבודת בית-הספר עם ההורים.

החוברת מכילה לקט כלים ותהליכים שמטרתיהם:

- להציג מידע עיוני ומחקרי שיתרום לעיצוב ולהפעלה של תכנית יעילה ומועילה המותאמת לצורכי בית-הספר ולעבודה עם הורי התלמידים בבית-הספר.
- לסייע לבית-הספר לקיים תהליכים שיאפשרו עבודה משותפת התורמת הן לקידום הילדים והצלחתם והן לתפקוד בית-הספר כארגון חינוך-למידה.

בחוברת שלושה פרקים.

פרק א' עוסק בתהליך קידום מעורבות ההורים בחינוך ושיתופם בבית-הספר.
פרק ב' מציג את הגורמים המשפיעים על מעורבות ההורים בחינוך ועל טיב היחסים בין בית-הספר להורים, כפי שזוהו בספרות המקצועית ולאור הניסיון המצטבר, ברמת בית-הספר, ברמת הורים וברמת המורים.
פרק ג' מציג כלים לעבודת בית-הספר וההורים.

2. ראו בירחון "4 הממ"ים", גיליון מספר 9 בנושא מעורבות ההורים בחינוך.

עמית (1997) כותב: "אם בעבר ניתן היה להתייחס לשיתוף פעולה בין מורים לבין הורים כאל מטררר רצויה, כרפשרות ררררר, כ"קצפת" של החינוך, הרי כיום שיתוף פעולה זה הוא הכרחי וחינוכי. בלעדיו לא יוכלו מורים והורים, כל אחד לחוד ושניהם ביחד, לממש את אחריותם החינוכית כלפי הילדים".

ההנחה היא כי להורים יכולה להיות תרומה והשפעה בעלת ערך על תכנים ועל תהליכים בית-ספריים ועל תפקוד ילדיהם והצלחתם בבית-הספר, ולמורים יכולה להיות תרומה והשפעה על יכולת ההורים למלא את פקידם כהורים. השפעה הדדית זו יכולה להתממש בתהליך עקבי ומתמשך של שיח ופתרון בעיות משותף של מורים והורים.

בחוזר המנהל הכללי מיוחד י"ז (התשנ"ו) מאי (1996) נכתב: "...מערכת החינוך רואה את ההורים כשותפים מלאים בתהליך החינוכי המתרחש בבית-הספר... מערכת היחסים בין ההורים למורים משמשת דוגמה עבור הילדים, ולכן חשוב שתהיה זו דוגמה של כבוד הדדי ושל תקשורת משמעותית".

שיתוף אמת מניח הענקת מעמד שוויוני לכל אחד מהשותפים במערכת. והנה מעצם התפקיד של כל אחד מהצדדים במערכת הבית-ספרית אין שוויון. המורים נוכחים בבית-הספר מתוך בחירה מקצועית ויש להם מחויבות ארוכת טווח כלפי המערכת וכן גם עניין לשמור על עצמאות ועל מעמד פרופסיונרלי. ההורים, לעומת זאת, אינם מקבלים כמובן מאליו את מעמדו של המורה כפרופסיונרל (איכילוב, 1984). העניין שלהם בבית-הספר ממוקד וקצר טווח (בדרך כלל כל עוד הילדים לומדים בו) ויחסם לעיתים טעון רגשות. הם רואים עצמם לא אחת כצרכנים ישירים של בית-הספר וכגורם ראשון במעלה שלו חייבים המנהל וסגל ההוראה דין וחשבון. מובן שאין הם מרגישים שלצוות בית-הספר סמכויות כלשהן כלפיהם, או שלהם חובות כלשהן כלפי בית-הספר, וכל היענות שלהם היא על בסיס התנדבותי.

התפיסה המוצגת בחוברת זו רואה חשיבות בחיזוק הגישה של שיתוף מבוסס דיאלוג ביחסי בית-הספר וההורים מתוך עמדה מכבדת ושוויונית (גור וזלמנסון-לוי, 2005). בסטנדרט מספר 6 במסמך "סטנדרטים ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית-ספרי" שהוציא משרד החינוך נאמר: "בית-הספר מבנה מערך של העברת מידע להורים בנוגע לבית-הספר ובנוגע לילדיהם. בית-הספר מעודד את ההורים ומשתף אותם בקבלת החלטות ובפעילויות של בית-הספר"³. למנהל תפקיד מרכזי בנושא זה.

3. ראו את ששת הסטנדרטים למעורבות ההורים בחינוך שפותחו בארצות הברית (National standards for School-Family-Community Partnership, 1998) בעמ' 88

התהליך לקידום מעורבות ההורים בחינוך וליצירת שותפות מבוססת דיאלוג ביחסי בית-הספר וההורים

א. תפקיד המנהל בקידום מעורבות ההורים בחינוך וביצירת שותפות מבוססת דיאלוג ביחסי בית-הספר וההורים

גבתון וזילברשטיין (1989) סבורים כי עצם היותו של מנהל בית-ספר ראש הארגון, סמכויותיו, והיותו מקשר בין המוסד לבין גורמים מחוצה לו באופן כללי, הפכים אותו לדמות מכרעת לעניין איכות הדיאלוג עם ההורים. לדעת החוקרים, למנהל בית-הספר יש תפקיד חיוני בקביעת מידת המעורבות של ההורים ובמידת האפקטיביות של מעורבותם (גולדרינג, 1993).

ואן הוריס ושלדון (Van Voorhis and Sheldon, 2004) מצביעים על ממצאי מחקר אלה:

א. מעורבות המנהל במאמצי השותפות חיונית.

ב. חשוב לפתח תמיכה חזקה לשותפות בין ההורים, למורים ולחברי הקהילה.

ג. יש להרחיב באופן עקבי ושוטף את השותפות ולהעריך אותה הערכה מעצבת במטרה לקדם את הצלחת התלמידים ואת התפתחותם.

שאלות לבחינה עצמית ולבירור⁴

כיצד אני, המנהל⁵, רואה את תפקיד ההורים בבית-הספר? ובחינוך ילדיהם? מה אני עושה כדי לקדם את מעורבות ההורים בחינוך? וכדי ליצור שיתוף מבוסס דיאלוג בין בית-הספר להורים?

היגדים	לעיתים קרובות	לפעמים	כמעט אף פעם
מהווה מנהיג חינוכי עבור צוות בית-הספר, התלמידים וההורים			
יוצר אקלים לימודי-חינוכי-חברתי חיובי, ידידותי ופתוח המחויב לתת מענה שוויוני לכל התלמידים			
מטפח בקרב כל השותפים (צוות, הורים, תלמידים, פיקוח, קהילה) את האמונה כי כל הילדים יכולים ללמוד			
מטפח בקרב כל השותפים (צוות, הורים, תלמידים, פיקוח, קהילה) את האמונה כי לכל ההורים יכולה להיות תרומה חשובה לקידום הילדים ובית-הספר			

4. הכלי יאפשר לך לזהות נקודות טעונות שיפור במילוי תפקידך בניהול יחסי העבודה עם ההורים ומעורבותם בבית-הספר. הכלי עובד לפי Partnership by Design, Northwest Regional Educational Laboratory, Portland, Oregon

5. בכל מקום שהשתמשנו בלשון זכר הכוונה גם לנקבה, ולהפך

היגדים	לעיתים קרובות	לפעמים	כמעט אף פעם
מקדיש זמן כדי להכיר וללמוד את מאפייני קהילת בית-הספר וצרכיה: רקע: ערכים והרגלים, מסורות, דמויות מקומיות מרכזיות, דרכי גידול וחינוך של ילדים ציפיות מבית-הספר, רעיונות ורצונות אינטראקציות עם בית-הספר צרכים תחושות כמו חששות ודאגות בנוגע לילדים ולחינוכם			
מכבד את העמדות והצרכים של ההורים			
מספק הזדמנויות לצוות, להורים ולחברים אחרים בקהילה כדי לקיים היכרות הדדית			
מנהיג קבוצת עבודה מובילה המורכבת מחברי צוות, מהורים ומתלמידים לקידום יחסי בית-הספר וההורים ושיתופם			
דורש מהצוות לראות בהורים משאב ומעודד אותו להיעזר בהם			
מדריך את הצוות ומפתח את כישוריו לשיתוף הורים			
ממנה עובד הוראה מיומן לתיאום ולפיתוח יחסי בית-הספר וההורים			
מזמן להורים אפשרויות ללמידה בנושאי חינוך-למידה לפי העניין של ההורים והצרכים שזוהו			
מעודד תקשורת דו-כיוונית בין בית-הספר להורים			
עוקב אחרי האפקטיביות של הפעילות עם ההורים ומקיים הערכה מעצבת שלה			
מציין לשבח ומתגמל חברי צוות על מאמצים ופעולות מיוחדים לטיפול קשרי בית-הספר וההורים			
מארגן ומפעיל מסגרות נוחות ומגוונות לעבודה עם ההורים ולקיום קשרים שוטפים עמם			
אחר			
אחר			

ב. אסטרטגיות שמנהלים נוקטים בפעילות הגומלין שלהם עם ההורים

מנהלי בתי-ספר מעודדים מעורבות הורים בשני מישורים עיקריים:
א. ביצוע בבית של פעילויות התומכות בלמידה והמבטאות הערכה ללמידה.
ב. פיתוח פעילות בית-ספרית התומכת ביחסי הורים-מורים.

גולדרינג (2002) מצאה כי מנהלים נוקטים בדרך כלל בשלוש אסטרטגיות תגובה בפעילות הגומלין שלהם עם ההורים: חברות, שיתוף פעולה והתנהגות רשמית.

1. חברות (סוציאליזציה): ניסיון לקרב את ההורים לתפיסות בית-הספר ולגרום להם לקבל את מטרות בית-הספר ולהזדהות עמן על ידי יצירת התאמה בין משאבי בית-הספר לציפיות ההורים. פעילות הגומלין מתאפיינת בכך שמנהלים משתדלים להדריך את ההורים בעניין סוג שיתופי הפעולה ורמות המעורבות הרצויים לבית-הספר ואשר יכולים לסייע לו.

2. שיתוף פעולה קואליציוני: שיתוף פעולה באמצעות יצירה של קואליציה המכוונת לשיתוף פעולה מלא בין בית-הספר להורים, ננקט כאשר מנהלים והורים פועלים יחדיו כדי להשיג מטרות משותפות. במקרה זה, המנהלים רואים בהורים בני ברית חשובים בשל המטרות והאינטרסים הדומים, ומשתדלים לערב אותם. סוג זה של יחסים אופייני בעיקר בעת ניסיון להשיג מטרה חד-פעמית משותפת.

3. רשמיות (פורמליזציה): קליטת נציגי ההורים לתוך המנגנון ומיסוד הקשר בין ההורים ובית-הספר. הרשמיות מושגת פעמים רבות בעיקר באמצעים אלה:
א. מנהלים משפיעים על מינוי הורים לתפקידים שונים באמצעות השליטה בארגון ההורים והמורים ושימוש בו בתור קבוצת תמיכה להחלטותיהם.
ב. יצירת נהלים רשמיים לטיפול בבקשות ההורים. הנהלים מהווים בלמים היכולים לשמש להורדת רמת האי ודאות וההתערבות הנגרמות על ידי ההורים.
לדברי גולדרינג (שם) "לא תמיד מנהלים נוקטים אסטרטגיה אחת, אלא משנים אסטרטגיה, על פי הקואליציה המסוימת של ההורים, מעמדם בתוך המערכת החינוכית-מקצועית ועניינים פוליטיים אחרים. אך כל שלוש האסטרטגיות מאפשרות למנהלים לאזן את מערכת היחסים המורכבת הזאת".
כמו כן נמצא כי מנהלים אינם בוחרים באסטרטגיה כעניין של סגנון אישי, אלא משלבים את האסטרטגיות שלהם בהקשר הפוליטי והחברתי הכללי של מערכות היחסים הארגוניות הסביבתיות שלהם.
על פי מחקרה של גולדרינג (שם), כל המנהלים טענו כי הם מגיבים בחברות למעורבות ההורים ופחות באמצעות שיתוף פעולה ורשמיות. רשמיות, על פי המחקר, היא דרך התגובה המשמשת לעיתים רחוקות ביותר.

התוכלו לזהות את האסטרטגיות שאתם נוקטים בפעילות הגומלין שלכם עם ההורים?

ג. התהליך לקידום מעורבות ההורים בחינוך וליצירת שותפות מבוססת דיאלוג בין בית-הספר להורים
יש לתכנן את שיתוף ההורים ואת העבודה איתם ולהבטיח שהפעילות תהיה מבוססת נתונים, עקבית ושיטתית. יתר על כן, כדי שמעורבות ההורים תהיה מועילה, יש להפוך אותה לחלק מחזון בית-הספר ולקדימות שלו.

תכנון הוא הכלי למימוש החזון. הכנת תכנית פעילות⁶ בנושא מזמנת חשיבה לגבי יעדי שיתוף ההורים והדרכים למימוש היעדים. ככל שהשיתוף יתפתח ויתעצם, תהפוך התכנית למפת הדרכים של בית-הספר שתכונן את עבודתו על ידי כך שהיא תספק כיוון ומכוונת לתוצאות.

יש חשיבות רבה לשיתוף המורים בבניית תכנית הפעילות לשיתוף ההורים מכיוון שרוב הקשר בין ההורים לבית-הספר מתקיים באמצעות מורי הילדים. עמדות המורים והתנהגויותיהם הן המפתח לעידוד מעורבות ההורים. אף הטובה בתכניות לשיתוף ההורים ולמעורבותם בבית-הספר מותנית בקשר ישיר, אישי ואיכותי בין משפחות הילדים לצוות בית-הספר (Thorkindsen, -1 Stein, 1999 בתוך Caplan).

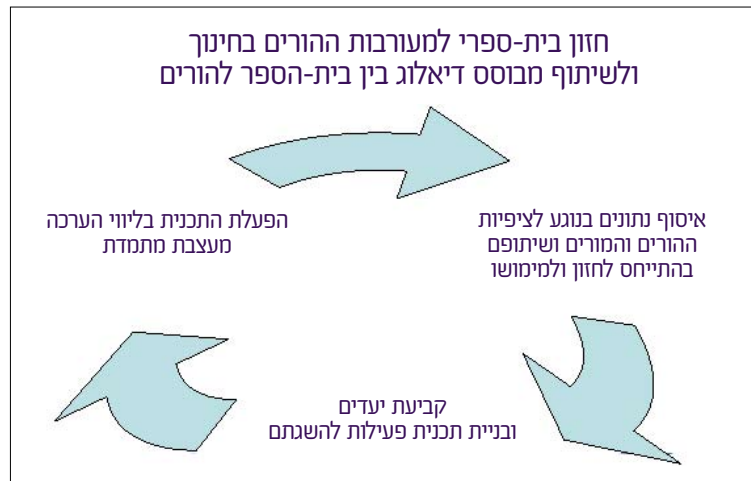
התהליך לקידום מעורבות ההורים בחינוך וליצירת שותפות מבוססת דיאלוג בין בית-הספר להורים כולל פעולות אלה:

- הגדרת חזון משותף מוסכם על המורים ועל ההורים בנוגע לשיתוף ההורים בבית-הספר⁷.
- איסוף נתונים בנוגע ליחסי בית-הספר וההורים ושיתופם ובהתייחס לחזון ולמידת מימוש (כמו: הציפיות של ההורים והמורים, דימוי בית-הספר ומעמדו, מידת שביעות הרצון של המורים וההורים מיחסי בית-הספר וההורים וזיהוי הקשיים והצרכים וכד'). בחוברת זו מובא מגוון של כלים).
- עיבוד הנתונים והגדרת שניים-שלושה יעדים מרכזיים תלת-שנתיים מוסכמים לשיתוף ההורים.
- בניית תכנית פעילות שנתית מפורטת ומוסכמת להשגת היעדים ולפעולה לפיה תוך הערכה מעצבת מתמדת.

6. תוכלו להיעזר במדריך למנהלים "הקנקן ומה שבתוכו" תכנית פעילות בית-ספרית ככלי לניהול פדגוגי, מהדורה חדשה (תשס"ו), ירושלים: משרד החינוך, האגף לחינוך יסודי.

7. לפיתוח חזון בית-ספרי ניתן להיעזר בגיליון מספר 16 של הירחון "4 הממ"ים" (תשס"ז) בהוצאת האגף לחינוך יסודי.

תרשים: התהליך לקידום מעורבות ההורים בחינוך וליצירת שותפות של דיאלוג בין בית-הספר להורים

על המנהל מוטלת משימה כפולה:

- א. לשותף את המורים בתהליך גיבוש החזון, התכנון, הביצוע וההערכה של העבודה עם ההורים ושיתופם.
- ב. להשקיע בפיתוח מקצועי של המורים לשיתוף ההורים ולעיצוב דרכי פעולה חדשניות לעבודה עם ההורים.

ד. המסגרות לעבודה עם ההורים

בשדה החינוך, ההתייחסות להורים במדינות שונות בעולם וגם בישראל היא כפרטים וכציבור.

1. ההורים כפרטים

בישראל ההתייחסות להורים כפרטים היא דרך נושא החובות והזכויות. "כאשר דנים בנושא זה, לא ניתן לנתק את הקשר שבין זכות ההורים וזכות ילדיהם, שהרי זכותם של ההורים נובעת הן מחובתם כלפי הילד והן מהיותם נציגים של ילדיהם בחלק מהמקרים", אומרת ברק-מדינה (2001). אחריות ההורה למתן חינוך לילדיו מעוגנת בסעיף 15 ל"חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב - 1962", הקובע כי "אפוטרופסות ההורים כוללת את החובה והזכות לדאוג לצורכי הקטין, לרבות חינוכו, לימודיו, הכשרתו...". מסעיף זה נובעת גם זכותם של ההורים לדאוג לחינוך ילדיהם ולביצוע החלטות הקשורות לחינוכם.

זכויות הורים הנוגעות לחינוך ילדיהם בישראל הן כדלקמן:

- זכות ההורים לבחור בזרם החינוך שבו ילמדו ילדיהם (ממלכתי, ממלכתי-דתי ובית-ספר פרטי)
- הזכות לבקש להעביר את ילדם מבית-הספר שבו הוא לומד לבית-ספר אחר ולערער כשהבקשה נדחית
- זכות ההורים לקבלת אבחון עבור תלמיד לשם רישום למוסד חינוכי
- זכות ההורים לקבלת מידע הנוגע לתלמיד, ובכלל זה ידע על זכויות התלמיד, על קיום שיחות עם פסיכולוג בית-הספר, מידע רגיש וחמור (כמו עבירה על חוק, קיום יחסי מין של קטין והיריון), ומידע על אירועים חריגים (כגון: עבירות משמעת חמורות, בעיות בתפקוד לימודי או חברתי וענייני בריאות, למעט

בדיקות איידס). כמו כן על בית-הספר לידע את ההורים לגבי התכניות הטיפוליות, החינוכיות והמשמעתיות שהוא עומד לנקוט בתגובה לאירוע חריג הקשור לתלמיד. מידע בעייתי, על-פי שיקול הדעת של הצוות המקצועי, יימסר להורים בפגישת פנים אל פנים ובשיתוף של יועץ או פסיכולוג בית-הספר. במקרה חריג שלגביו תתקבל החלטה שלא למסור להורים מידע על ילדם, היא תיעשה בשיתוף מחנך הכיתה, המנהל, היועץ או הפסיכולוג, והיא טעונה תיאום עם היועץ הבכיר או עם הפסיכולוג המחוזי.

- זכות ההורים לחיסיון מידע הנוגע לתלמיד (חובת הסודיות של המוסד)
- זכות ההורים להיפגש עם מורים: הורים רשאים להיפגש ולשוחח עם מורי ילדיהם, עם המנהלים, עם העובדים הסוציאליים, עם היועצים החינוכיים ועם אחות בית-הספר. לשם כך יקבע בית-הספר שעות ביקור וימי הורים (חוזר מנכ"ל מיוחד י"ז, מאי 1996).
- הזכות להשמיע טיעונים ולערער בעת הרחקת תלמיד לצמיתות, להוציא המקרים שייקבעו בתיקון לחוק זכויות התלמיד, התש"ס-2000, בסעיף סעיף 6 (ד)⁸
- אי-פגיעה בתלמיד בשל מעשה הוריו
- זכויות ההורים להשתתף בהליך ההפניה של ילדם לחינוך מיוחד (ערעור, הבאת העניין לאחר שנה לדיון חוזר בוועדת ההשמה)
- זכויות ההורים כלפי ילדיהם בחינוך המיוחד: מושם דגש על שיתוף ההורים בהחלטות על השמת התלמיד בחינוך המיוחד ועל זכויותיו, כולל ההחלטה על התאמת דרכי הטיפול בילד, קביעת תכנית הלימודים האישית ובסוף השנה מתן הערכה בכתב להורים על מידת התקדמותו של הילד בתחומים שונים, בהתייחס לתכנית הלימודים האישית
- זכות ההורים בנוגע לחינוך התלמיד החולה: מתן חינוך לילדים מאושפזים וילדים חולים. החינוך יינתן לילד חולה בביתו, בהסכמת הוריו המתגוררים עימו; וילד מאושפז, בהסכמת הוריו, במסגרת חינוכית בבית החולים שבו הוא מאושפז, הכול כפי שיקבע השר בתכנית החינוך.

חוו דעתכם: האם יש מקום להרחיב זכויות הורים הנוגעות לחינוך ילדיהם? מדוע? במה?

8. ראו הצעת חוק מטעם הממשלה: הצעת חוק זכויות התלמיד (תיקון מס' 2), התשס"ט-2009 לפיה מוצע לתקן את סעיפים 6 ו-7 של חוק זכויות התלמיד, התשס"א-2000 (להלן: החוק) באופן שייתן איזון הולם יותר בין ההגנה על האקלים הבית-ספרי לבין זכות התלמיד להליך הוגן. התיקון ישנה המצב לפיו תלמידים שהוחלט להרחיקם ממוסד חינוכי עקב בעיות משמעת או אלימות חמורות נשארים במוסד החינוכי עד לתום מועד בירור הערר וכן יאפשר לשמוע את נציגי המוסד החינוכי בוועדת הערר.

2. קבוצות הורים

ההתייחסות להורים בבתי-הספר כצבור היא במסגרת הכיתתית ובמסגרת המוסדית. כמו כן יש התייחסות לפעילות של נציגויות ההורים בבית-הספר. התארגנות ובחירה של נציגות הורים כיתתית או מוסדית נועדה לאפשר פעולה בעיקר בשני מישורים:

- א. ייצוג האינטרסים של ההורים וקידום, כמו: מימוש זכות ההורים למעורבות בתכניות לימודים במסגרת תכנית ההשלמה או במסגרת תכנית לימודים נוספת (תל"ן) על סמך חוות דעתו של מנהל המוסד וחוות הדעת של הרשות המקומית, המלצת המפקח על המוסד דרך מנהל המחוז והמזכירות הפדגוגית ובאישור השר.
 - ב. סיוע לכיתה או לבית-הספר במגוון תחומים.
- ישנן גם התארגנויות של נציגות הורים יישובית וארצית.

בטבלה שלהלן מוצגות המטרות, הפעולות והמסגרות לעבודת בית-הספר עם ההורים כיחידים (המערכת המשפחתית), כציבור (בכיתות, בבית-הספר) וכנציגים (כיתתיים ומוסדיים).

לוח גאנט - הפעולות והמסגרות להבניית עבודת בית-הספר עם ההורים לאור מטרות⁹

מטרות ופעולות													אחראי ביצוע	
חודשים														
6	5	4	3	2	1	12	11	10	9	8	7			
1. הקשר בין המערכת הבית-ספרית למערכת המשפחתית (ההורים כיחידים)														
א. המטרה: קיומו של רצף חינוכי והיכרות כדי להבטיח את קליטת התלמיד והשתלבותו בבית-הספר-קליטת תלמידי כיתה א': רישום לכיתה א'													מזכירות	
על פי תקנות הרישום													✓	
משלוח הזמנה בכתב למפגש היכרות עם המחנכת													המנהל/ת	
קיום המפגש													מחנכת הכיתה	
קליטת תלמיד חדש ובכלל זה תלמיד עולה: רישום התלמיד													מזכירות	
בעת הגעת התלמיד													סמוך לרישום	
מפגש היכרות של התלמיד והוריו עם מנהל/ת בית-הספר והיועצת החינוכית* או/ו המגשר/ת													מנהל/ת יועצת	
שיבוץ התלמיד													מנהל/ת יועצת	
מפגש היכרות עם המחנכת													המחנכת	
ב. המטרה: קיומו של קשר שוטף עם ההורים סביב איתור מצבים ייחודיים של התלמיד וצרכיו														
פרסום מועדי קבלת הורים ודרכי תיאום; נוהלי פנייה וכד'													המנהל/ת	
✓													✓	

⁹ מספר הפעולות המוצע נתון לשינוי ולהתאמה לאור הצרכים המקומיים

חודשים													אחראי ביצוע	מטרות ופעולות		
6	5	4	3	2	1	12	11	10	9	8	7					
שוטף													מנהל/ת, מורי התלמיד/ היועצת	היענות לפנייות הורים		
לפי הצורך													המחנכת/ מורי התלמיד	ייזום פגישות עם הורים לצורך דיווח והיוועצות בנוגע לתלמיד במקרים מיוחדים		
ביקור כל תלמיד פעם בשנה לפחות; אצל תלמידים עם ביקור בלתי-סדיר, חולים וכד' פעמים נוספות לפי צורך													המחנכת	קיום ביקורים בבתי התלמידים על ידי המחנכת/היועצת החינוכית		
ג. המטרה: עדכון ההורים בנוגע למצבם הלימודי, החברתי והאישי של ילדיהם ושיתופם בהחלטות באשר לקידום התלמיד																
													✓	המנהל/ת	פרסום מועדים קבועים וידועים במהלך השנה בהם ניתן להורים דיווח	
									✓					המחנכת ומורי התלמיד	ערב הורים לדיווח באופן אישי להורים בהשתתפות התלמיד	
							✓							המחנכת	דיווח בכתב באמצעות "תעודה"	
לפי תיאום עם הורי התלמיד													המחנכת	ד. המטרה: פעולות לחיזוק תחושת השייכות של התלמידים- ציון אירועים משפחתיים של התלמיד (כמו: לידת אח/אחות), יום ההולדת של התלמיד וכד'		
ה. המטרה: עדכון שוטף של ההורים בנוגע לפעולות החינוכיות המתקיימות בבית-הספר																
														✓	המנהל/ת	משלוח מידעון בנוגע לתכניות העבודה השנתיות של בית-הספר, "סל התרבות" והאירועים, הצוות, כללים ונהלים וכד'
✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				המחנכת	איגרת חודשית לכל בית אב בנוגע לפעילות החינוכית- לימודית המתקיימת בכיתה/בבית-הספר
אחת לתקופה כפי שנקבע בבית-הספר													מרכזת	משלוח כתב עת תקופתי בית-ספרי לכל בית-אב		
שוטף													מרכזת/ מורי הכיתה	הפעלת אתר אינטרנט בית-ספרי		
✓													✓		מנהל/ת	פרסום של היעדים הבית-ספריים, תכנית הפעילות הבית-ספרית ודו"ח שנתי מסכם על העמידה ביעדים ושליחתו לכל בית-אב

מטרת ופעולות													אחראי ביצוע		חודשים					
7	8	9	10	11	12	1	2	3	4	5	6									
2. הקשר בין בית-הספר כארגון חינוך-למידה לקבוצות הורים																				
א. המטרה: השתתפות ההורים בפיתוח הערכים ובפעולות חברה ותרבות- הכנת תכנית בית-ספרית רב שנתית													הנהלת בית-ספר		לפי תכנית בית-ספרית רב שנתית					
ב. המטרה: הצגת הפעילות הלימודית- יום פתוח בו מוזמנים ההורים להשתתף/לצפות בפעילות הלימודית-חינוכית בכיתה													המחנכות		לפי תכנית בית-ספרית / כתתית					
ג. המטרה: קיום דיאלוג בנושאי חינוך ושיתוף ההורים בגיבוש חזון - ערב הורים כיתתי													המחנכות							

חודשים												אחראי ביצוע	מטרות ופעולות
6	5	4	3	2	1	12	11	10	9	8	7		
												המנהל/ת	בחירת נציגות הורים מוסדית
לפי תכ"ע שהוכנה יחד עם המנהל/ת												המנהל/ת	מפגשי עבודה
לפי תכ"ע שנתית שהוכנה על ידי כל ועדה												ראשי הוועדות	פעילות ועדות שנבחרו לפי החלטה משותפת של המנהל/ת והנציגות המוסדית

התוכלו להוסיף מטרות ומסגרות לעבודת בית-הספר עם ההורים?
ארגנו בלוח גאנט שנתי את הפעולות לעבודת בית-הספר עם ההורים

הגורמים המשפיעים על מעורבות ההורים בבית-הספר ועל טיב היחסים בין בית-הספר להורים

שאלות לבחינה עצמית ולבירור

מהי השאיפה שלכם בנוגע ליחסי בית-הספר וההורים? מדוע? מה תרצו לשפר/לשנות/לשמר ביחסי בית-הספר וההורים? מדוע?

מבוא

ספרות המחקר (Kendra ו- Debbie, 2002, Hoover-Dempsey & Sandler, 1995, 1997) והניסיון המצטבר מלמדים כי הגורמים המשפיעים על מעורבות ההורים בבית-הספר ועל טיב היחסים בין בית-הספר וההורים הם:

א. **גורמים חברתיים ותרבותיים:** אלה הם גורמים הקשורים בחברה הכללית וברקע החברתי-תרבותי שבו פועלים מערכת החינוך בכלל ובתי-ספר כארגון חינוך-למידה בפרט. בקבוצה זו ניתן למנות את הגורמים האלה:

1. מעמדו של בית-הספר כמוסד חברתי
2. דימוי בית-הספר בעיני המורים וההורים
3. הציפיות ההדדיות בין ההורים למורים

ב. **גורמים ברמת מערכת:** אלה הם גורמים הקשורים בבית-הספר כמערכת חינוך-למידה. בקבוצה זו ניתן למנות את הגורמים האלה:

1. תחושות ההורים בנוגע לפתיחות בית-הספר ולנכונותו לשתף אותם
2. המידע שהורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו

ג. **גורמים הקשורים בהורים:** הגורמים הקשורים בהורים כוללים רכיבים אלה:

1. מאפייני האוכלוסייה
2. תפיסת התפקיד ותחושת המסוגלות של ההורים

ד. **גורמים הקשורים במורים:** הרכיבים העיקריים בגורמים הקשורים במורים הם:

1. התפיסות של המורים בהתייחס לעבודה עם ההורים ושיתופם
2. הידע והמיומנויות שיש למורים לעבודה עם הורים ולשיתופם

בהמשך נרחיב מעט לגבי כל אחד מהגורמים

א. גורמים חברתיים ותרבותיים

1. מעמדו של בית-הספר כמוסד חברתי

שאלות לבחינה עצמית ולבירור

- האם אתם מרוצים ממעמדו של בית-הספר בקרב הורי התלמידים? מדוע?
- מהו תפקידו העיקרי של בית-הספר, לדעתכם? מדוע?
- האם יש הסכמה בקרב צוות בית-הספר, הורי התלמידים והרשות המקומית בנוגע לתפקידו העיקרי של בית-הספר?

סוגיית מעמדו של בית-הספר כוללת היבטים אלה:

א. מקור סמכותו של בית-הספר כמוסד חברתי

ב. תפקידו של בית-הספר כמוסד חברתי

א. מקור סמכותו של בית-הספר כמוסד חברתי

"הפעולה החינוכית בבית-הספר אינה מתנהלת רק כמשימתם ועל אחריותם של המינהל החינוכי והמורים. הרי היא גם על אחריות ההורים והחברה כולה. מטרות החינוך, המשמשות הכוונה לפעילות בבית-הספר הן מעניינה המובהק של החברה והן זקוקות למידת הסכמה ניכרת בתוך החברה", אומר שבח אדן (תשנ"א).

רשמית, סמכותו ומעמדו של בית-הספר בחינוך הממלכתי היא סמכות פורמאלית הנובעת מכוח חוק המדינה, ומכך נגזרת אחריותו, אך החוק מאפשר גמישות בהגדרת אחריות החינוך הממלכתי, עובדה המשקפת את מורכבות הסוגיה.

ב"הכרזה האוניברסאלית על זכויות האדם" שנתקבלה על ידי העצרת הכללית של ארגון האומות המאוחדות בדצמבר 1948 נקבע ש"לכל אדם יש זכות לחינוך". על-פי הצהרה זו, זכותו של כל אדם לחינוך היא "עיקרון אוניברסאלי שמין הדין שינחה את מדיניותן של המדינות הנאורות". לפיכך, קובע קליינברגר (קליינברגר, תשכ"ט) "חייבת כל מדינה נאורה להבטיח זכות זו ולהנהיג בתחומיה לפחות חינוך יסודי שיהא בגדר חובה".

המדינה הגדירה חוק חינוך ממלכתי בשנת תשי"ג - 1953 כ"חינוך הניתן מאת המדינה על פי תכנית הלימודים, ללא זיקה לגוף ממשלתי, עדתי או ארגון אחר מחוץ לממשלה, ובפיקוחו של השר או של מי שהוסמך לכך על ידי". הגדרה זו מתייחסת למהותו של החינוך ולא רק להיבט הארגוני-סטטוטורי של המוסד החינוכי.

הגדרת הגבולות של בית-הספר בכלל ושל בית-הספר הממלכתי בפרט מבחינת הסמכויות והתפקיד משתנה בזיקה להקשר החברתי, התרבותי, הכלכלי והפוליטי של התקופה. הלוך הרוח הרווח משפיע על תפיסות החינוך ועל גבולות אחריותו וסמכויותיו. קונפליקטים חברתיים-ערכיים מקבלים ביטוי גם ביחס לסוגיה זו. כך לפי Phi Delta Kappan/Gallup Poll of the Public's Attitude toward the Public Schools הילדים ואחרים בציבור רואים את החינוך כנושא לאומי מרכזי, ומאמינים שמעורבות ההורים היא מרכיב עיקרי בשיפור בתי-הספר הציבוריים (Rose and Gallup, 2001).

ראו פרק ג'- סדנה: מעמדו של בית-הספר בקהילה
מטרות:

1. לזהות מהו מעמדו של בית-הספר בקהילה בעיני המורים ו/או בעיני ההורים
 2. לעמוד על הפער בין המצב המצוי לבין המצב הרצוי במעמדו של בית-הספר בעיני המורים ו/או ההורים או/ו הילדים
- כנקודת מוצא להגדרת יעד לשיפור/שינוי/שימור קהל יעד: המורים ו/או ההורים או/ו הילדים
הכלי: ביטוי עמדות ותפיסות באמצעות השלכה

ב. תפקידו של בית-הספר כמוסד חברתי (רוזנוב, 1995, תמיר, 1995).

מעבר להיבט של הסמכות הפורמאלית מתעוררת השאלה לגבי מטרות החינוך הציבורי ותפקיד בית-הספר במימוש מטרות אלה. יש הטוענים שעל בית-הספר להיות מוסד מונח, ואולם מהו החינוך הראוי מבין האפשרויות האלה:

1. **סוציאליזציה, חברות:** סוציאליזציה היא תהליך של עיצוב אישיותם של בני אדם עד להיותם מסוגלים למלא את התפקידים שהחברה מייעדת להם.

לפי גישה זו, החינוך הוא התהליך המרכזי שבו מכשירים אנשים למלא תפקידים בחברה באמצעות עקרון השחזור והחקיקוי. התכנים הלימודיים הנבחרים הם אלה העונים על צורכי החברה. מטרת מערכת החינוך היא שימור המבנה החברתי הקיים על ידי הקניית מיומנויות והכנת הבוגרים למצבים הקיימים בחברה.

2. **אקולטורציה, תרבות:** על פי גישה זו, מטרת החינוך היא להעביר לילד את נכסי התרבות והערכים של החברה שבה הוא מתחנך. ישנן שתי גישות להסברת האופן שבו ניתן להשיג מטרה זו:

1. לפי הגישה העממית, הדבר נעשה על ידי תהליך שבו הפרט קונה לעצמו כישורי שפיטה והערכה שונים ובאמצעותם הוא מפקח על מעשיו.

2. לפי הגישה הנורמטיבית, מטרת החינוך היא להעביר דפוסי התנהגות באמצעות סמלים (מילים, הרגלים, טקסים וכד').

3. **אינדיבידואליזציה:** על פי גישה זו, החינוך הוא תהליך של פיתוח אישי ומיצוי הפוטנציאל של הפרט. כאן הדגש על ההגשמה והמיצוי העצמי. על התכנים הנלמדים לתת מענה לצרכי הפרט, לפתח את אישיותו ולקדם את התפתחותו. זו מטרה בפני עצמה, ולא אמצעי במטרה אחרת.

ראו פרק ג'- סדנה: תפקיד בית-הספר כמוסד חברתי
מטרות:

1. לקבל מידע בנוגע לדעותיהם ולעמדותיהם של המורים (במקום שלא הוגדר יעוד ולא גובש חזון חינוכי מוסכם) ושל ההורים בנושא מטרות החינוך כבסיס לתכנון העבודה בצוות או/עם ההורים (להשגת תמיכה, להפעלת תהליך של שינוי עמדות וכד')
2. לעורר מודעות אצל ההורים לכך שמטרות החינוך או בית-הספר הן רבות ושונות, ולעיתים אף מנוגדות

2. דימוי בית-הספר בעיני המורים וההורים

שאלות לבחינה עצמית ולברור

א. איזה מן ארגון הוא בית-הספר שבהנהלתכם?

לפניכם סדרת היגדים. בחרו את ההיגד המתאים ביותר, לדעתכם, כדי לתאר את בית-הספר שבהנהלתכם כארגון:

- בית-הספר שלנו פועל כמו מכונה משומנת היטב, והכול מתקתק בו כמו בשעון שוויצרי.
- בית-הספר הוא כמו גוף בריא, חזק ומחוסן מפני הסערות שבחוץ.
- מאחורי דלת הכיתה - כל אחד הוא אדון לעצמו.
- לפעמים בית-הספר הוא כמו שדה קרב ועליו לנהל מלחמת הישרדות.

- אנחנו מגלים הבנה לצרכים של ההורים ומנסים להיענות להם.
- היחסים בבית-הספר מושתתים על שותפות ועל אכפתיות הדדית.
- אנחנו מקפידים לעמוד במבחן התוצאה.

ב. כיצד בא הדבר לידי ביטוי ביחסי בית-הספר וההורים?

ג. קראו את פרק המידע "דימוי בית-הספר כארגון/מוסד חברתי והציפיות ממנו לאור הדימוי". התוכלו לזהות מהו דימוי בית-הספר בעיני גורמים אלה: אתם? המורים? התלמידים? ההורים? האם יש הסכמה בין כל הגורמים על הדימויים? מהן התוצאות, לדעתכם, של ההסכמה/אי-ההסכמה?

ד. כיצד אתם מגדירים את יחסיכם עם ההורים: יחסי נותן שירות ולקוחות או יחסי שותפות? מדוע?

בספר "התנהגות ארגונית" (כותב בר-חיים (2002): "ארגונים הם יצירה מלאכותית מעשה ידי אדם. לפיכך, יש מקום לסברה שלפיה יצירה זו מושפעת מן האופן שבו יוצריה מדמים אותה. במרוצת הזמן הארגון גם משנה את מאפייניו ופעולותיו הרחק מן הדימוי של יוצריו. יתר על כן, דימוי הארגון משפיע על ציפיותיהם של מי שקשורים בו: עובדיו, מנהליו, לקוחותיו, ספקיו ועוד..." דברים אלה תקפים גם לגבי בית-הספר כארגון. יש חשיבות לזיהוי דימוי בית-הספר כארגון והציפיות שיש למורים ולהורים בנוגע ליחסיהם ההדדיים כדי להגיע לתיאום ציפיות ולהסכמות ולפעול בהתאם.

גישות נפוצות לאפיון ולדימוי בית-הספר כארגון והשלכותיהן על יחסיו עם הסביבה:

א. גישה ביורוקרטית - בית-הספר כמכונה:

הדימוי לקוח מעולם המכאניקה. לכל רכיב בארגון תפקיד מוגדר ודרך קבועה עם רמת התמחות גבוהה לביצוע פעולותיו. מקס ובר כינה זאת: "ביורוקרטיה". לאור דימוי זה בית-הספר צריך לפעול כמערכת קבועה ושגרתית, מונחית על ידי כללים ונהלים בלתי-אישיים היוורדים מלמעלה למטה. על בית-הספר לשמש כלי להשגת מטרות שנקבעו לו על ידי "החברה", "המדינה". מטרות שנהוג לציין בנוגע לבית-ספר כמוסד חברתי הן: להיות סוכן חברות, לשמר את המבנה החברתי (גישה מרקסיסטית), להעביר את המורשת התרבותית וכד'. חוסר הסכמה על מטרות יכול ליצור מתחים וקונפליקטים בין הנוגעים בדבר.

מונחים עיקריים: קו יצור, בעל ממלאכה, תשומות, תפוקות ותוצרים, סטנדרטיזציה, מכונה משומנת, בית חרושת לציונים, כפיף, ממונה, עובד, מעביד.

ב. גישת המערכות - בית-הספר כגוף חי:

הדימוי לקוח מעולם הביולוגיה. בדומה לחי, בית-הספר הוא מערכת עם תת מערכות. בין תת המערכות יש תלות הדדית. יש תלות של המערכת בסביבה הקרובה בצורה של גירוי-תגובה: הסביבה משדרת לחצים והמערכת מתאימה את עצמה אליה. לפי סמילנסקי, פישר ושפטיה (1987) היחסים בין בית-הספר להורים הם דיפוזיים, בלתי-מתוכננים ובלתי-רציפים. כדי להימנע מתופעות אלה יש ליצור בידול תפקידים ואבחנה ברורה בין המערכות. הם מדברים על שתי מערכות: המערכת הבית-ספרית והמערכת המשפחתית.

מונחים עיקריים: בריאות, חולי (דיבורים כמו: מערכת החינוך חולה, יש צורך בתכנית הבראה) אורגניזם, גמישות, הסתגלות, חילוף חומרים, המרה.

ג. גישה פוסט מודרניסטית - בית-הספר כמסגרת של קשרים רופפים:

הארגון הוא אוסף של יחידות. כל יחידה מווסתת את עצמה ומנהלת את עצמה בהתאם למניעים שלה. אין אפשרות לשליטה. כל כיתה פועלת כיחידה נפרדת. ההורים הם אוסף של פרטים. כל אחד עם האינטרסים שלו. אי-לכך יש להתייחס אל כל אחד באופן אינדיבידואלי ולזהות את הצרכים והמניעים שלו. היתרון שבמצב זה הוא שאם יחידה אינה מתפקדת, שאר היחידות עדיין יכולות לתפקד. נדרשות פעולות תיאום רבות בין היחידות וייק (Weick, 1976) ועל המנהל לפעול לפיתוח ערכים משותפים שישמשו ככוח מלכד. מונחים עיקריים: תיאום, בקרה, פיקוח, שליטה, מאחורי דלת הכיתה, איש הישר בעיניו יעשה, רב-תרבותיות.

ד. גישה פוליטית - בית-הספר כזירת התגוששות ומאבקי כוח:

לפי גישה זו, מנהלי בתי-הספר נמצאים במערכת יחסים משולשת, שבה הם עומדים בתווך בין ההורים לבין הממונים עליהם במשרד המרכזי. הם נזקקים לאסטרטגיות שונות כדי להשביע את הרצונות המנוגדים והסותרים של ההורים מזה ושל הממונים מזה. נדרש מהם לנהל ביעילות את הקואליציות שנוצרות באמצעות עסקות חליפין ומשא ומתן (גולדרינג, 2002). מונחים עיקריים: תיווך, גישור, מאבקי כוח, שליטה, השפעה, אינטרסים, קונפליקטים, קואליציות, משא ומתן.

ה. גישה פסיכולוגית-אנתרופולוגית - בית-הספר כזירה לתהליכים נפשיים:

בית-הספר הוא זירה סמלית-תרבותית שנוצרה על-ידי הכוחות הלא מודעים של חברה. הארגון משמש לא רק למימוש המטרות הגלויות והמוצהרות שלו, אלא גם להגשמת המאויים הכמוסים, הלא מודעים, של חבריו (פרידמן, 2002). לפי זה יחסי בית-הספר וההורים מושפעים גם ממידת תחושת הפתיחות וההשתייכות שהורים חשים כלפיו, מניסיון העבר האישי שלהם כתלמידים וכד'. מונחים עיקריים: לא מודע, דחף, סיפוק צרכים, מימוש עצמי, הזדהות, מעורבות, עולמות שיח.

ו. גישה סוציאלית - בית-הספר כקהילה:

קהילה היא מקבץ של אנשים הקשורים זה לזה מרצונם הטבעי והמאוחדים בזיקתם לרעיונות ולאידאליים משותפים (סרג'ובאני, 2002). דגם זה מאופיין בערכים של מחויבות לפרט, דאגה לו וקשר אליו בלא כל התניות של דרגה ומעמד או הישגים, שותפות ושיתופיות בין חבריו, נגישות ביניהם מעבר לכל הבדלים של גיל ותפקיד, ובקבלה מוצהרת ומעשית של קהילתיות כמצע ומסד של בית-הספר. מונחים עיקריים: ערכים, ערבות הדדית, אכפתיות, תמיכה, נורמות, שותפות, קבלה הדדית.

ז. גישה כלכלית - בית-הספר כארגון מספק שירותים:

עם הירידה בערכי מדינת הרווחה התחזקו הפרדיגמות בנוגע לכללי המשחק של השוק החופשי. לפי פרדיגמות אלה בית-הספר צריך להתנהל כמו כל גוף עסקי: עליו לעמוד במבחן התוצאה ולעשות שימוש יעיל במשאבים המסופקים לו על ידי המדינה. ההורים, המדינה והתלמידים נתפסים כלקוחות. בית-הספר נדרש לספק להם שירותים ולהתאים את עצמו לדרישותיהם.

הידוק בתקציבים וקריאה לחיסכון בהוצאות וליתר יעילות במגזר הציבורי מגיעים גם למערכת זו. תחרות כלכלית קשה ותביעות להתחדשות של משק פוסט-תעשייתי, טכנולוגי, אובדן האמון בבתי-הספר לאור התוצאות הנמוכות במבחנים משווים - כל אלה מובילים להשפעת מודל השוק גם עליהם. הצעת דו"ח שושני לפתיחת אזורי הרישום ולמתן זכות בחירה להורים משקפת מגמה זו. היא פותחת את בתי-הספר לתחרות ומטילה עליהם חובת הוכחה של הישגים (שחר, 1994, דו"ח שושני, משרד החינוך, תשס"ג, ויליאם לווה בוי, 2002).

מונחים עיקריים: לקוחות, ספקים, השקעה, עלות, תועלת, הון (אנושי), בעלי עניין, חליפין, קיצוצים, חינוך אפור (כמו "שוק אפור").

ח. גישה רב ממדית - בית-הספר כארגון מורכב:

בספר "בית-הספר החדשני ארגון והוראה" מציעים שרן, שחר ולוין (1998) לראות את בית-הספר כמסגרת שפועלים בה הדגמים המרכזיים הנפוצים לאפיון מוסדות: הביורוקרטי, המערכת והקהילתי.

כדי שבית-הספר יוכל למלא את תפקידיו, עליו להבנות את עצמו כך שהחלק היחסי הבנוי לפי עקרונות הגישה המערכתית והקהילתית יהיה גדול ורחב פי כמה, בהשוואה לחלק הביורוקרטי. תפעול המוסד וניהולו, טיפול בתשתיות, ניהול הכספים, קשר עם רשויות, תיעוד הפעולות והאירועים ודיווח על הישגים - אלה מהווים את הרכיב הביורוקרטי.

ואולם כדי להבטיח את מטרות בית-הספר כמסגרת חינוך ולמידה עליו לפעול כארגון מערכתי. מערכת היא שורה של יסודות בעלי זיקה זה לזה עם פעולת גומלין ביניהם ובינם לבין סביבתם. מערכות מקיימות יחסים של חליפין עם הסביבה. הן מקבלות תשומות, מבצעות תהליכי עיבוד ומחזירות תפוקות. התוצרים העיקריים שבית-הספר שואף להפיק הם:

1. צמיחה שכלית, רגשית וחברתית עבור התלמידים.
2. סיפוק וצמיחה מקצועית עבור המורים והנהלה. כדי שמערכת תתפקד לאורך זמן היא מבצעת תהליכי יסודות עצמי והסתגלות לאור משובים מתמידים שעליה לאסוף על התהליכים והתפוקות שלה ועל צורכי הסביבה. בבית-הספר כמערכת, חיוני שיתוף פעולה הדוק בין המורים בצוות בכל הקשור לעבודתם במוסד ולקביעת מדיניותו ומטרותיו והדרכים להשגתן, עבודה בהרכבים חברתיים מגוונים ותקשורת יעילה בין מורים, בין תלמידים, בין מורים לתלמידים ובינם לבין המערכת המשפחתית של התלמידים.

לאור התהליכים של התפוררות חברתית, היבדלות תרבותית, פערם כלכליים ושינויים בתפיסת האחריות של השלטון המרכזי, על בית-הספר, כמוסד בעל יציבות יחסית בתוך הסערה הזאת, לטפח רכיבים של הדגם הקהילתי. הקהילתיות היא התשתית האנושית של בית-הספר. כקהילה עליו ליצור סביבה חברתית-רגשית תומכת עבור חבריו. כדי למנוע מסרים סותרים ובלבול נדרשת יכולת להבין את תרומתו הייחודית של כל רכיב לתפקודו של בית-הספר.

הרכיב הביורוקרטי מספק את התשתית התפעולית לבית-הספר כארגון. הרכיב המערכתי מספק את התשתית המקצועית לפעולות בית-הספר: המטרות, התשומות, התהליכים והתפוקות. הרכיב הקהילתי מספק את התשתית של מארג היחסים האנושיים שצריכים להיות בארגון זה. שלושת הרכיבים יכולים לדור בכפיפה אחת בתוך אותו ארגון ולתרום ליכולתו לתפקד (שרן, שחר ולוין, שם).

ראו פרק ג'- סדנה: תפיסת בית-הספר כארגון חברתי על ידי הצוות או/ו נציגות ההורים מטרה: העלאת המודעות לדימוי בית-הספר כארגון בעיני המורים או/ו ההורים והבנת ההשלכות של דימוי זה על הציפיות של כל אחד כלפי בית-הספר כארגון, על היחסים בין בית-הספר וההורים ועל תפקוד בית-הספר כמערכת.
הכלי: ביטוי עמדות, ערכים ותפיסות באמצעות דימויים.

3. הציפיות ההדדיות בין ההורים למורים

שאלות לבחינה עצמית ולבירור

מהי הציפייה העיקרית, לדעתכם, של ההורים מבית-ספרכם? מהמורים? מההנהלה? מדוע?
מהי הציפייה העיקרית שלכם מההורים? מדוע? מהי הציפייה העיקרית של המורים בבית-ספרכם מההורים?
מדוע? האם כל אחד מהגורמים מודע לציפיות שיש כלפיו?

א. גישות רווחות בנוגע לבית-הספר כארגון

פרידמן ופישר (2002) סבורים כי יחסי הגומלין בין ההורים לממסד החינוכי בישראל מאופיינים בראש וראשונה בעמימות ובקונפליקט אימננטי: להורים נדמה כי בית-הספר אינו מבהיר להם מה הוא מצפה מהם, ואילו לבית-הספר לא ברור מה ההורים מצפים ממנו. קונפליקט זה מהווה מקור לאי-הבנה ולקשיים, ובמקרים לא מעטים גם לסכסוכים ולהתנגשויות.
ציבור ההורים אינו אחיד. יש להניח כי בקרב ההורים יכולות להיות ציפיות שונות מבית-הספר. גם בתוך צוות בית-הספר יכולות להיות ציפיות שונות בנוגע ליחסים עם ההורים ומההורים.
הציפיות מבית-הספר נגזרות משתי גישות רווחות בנוגע לבית-הספר כארגון: הגישה הכלכלית והגישה הסוציאלית-קהילתית.

הגישה הכלכלית- בית-הספר כארגון מספק שירותים: על רקע אי-שביעות הרצון של הציבור ממערכת החינוך, יש התובעים להכיל עליה את כללי המשחק של כוחות השוק ולהשתית את יחסי בית-הספר וההורים על יחסי לקוח וספק שירות. לפי גישה זו, ההורים, התלמידים והחברה הם לקוחות מערכת החינוך. בית-הספר הוא נותן שירות והמוצר שבית-הספר מספק הוא לימודים והשכלה. על פי גישה זו, הלקוח (ההורה, התלמיד) צריך להיות במרכז תשומת הלב של בית-הספר. במסגרת יחסי ספק-לקוח ההורים והתלמידים מוזמנים להציג את ציפיותיהם מבית-הספר ולתת משוב לבית-הספר על אופן תפקודו. ההורים מצפים שבית-הספר יענה לתביעותיהם השונות בלי שלהם עצמם יש חובות כלשהן. ואם הם אינם שבעי רצון מתפקוד בית-הספר - הם רשאים לבחור בית-ספר אחר.

הגישה הסוציאלית - חברתית - בית-הספר כקהילה: הגישה השיתופית שונה בעצם הגדרתה מהגישה הכלכלית. שותפות היא בניית יחסים בין פרטים או קבוצות על בסיס של שיתוף פעולה ואחריות הדדית לצורך השגת מטרה מוסכמת. כך שותפות בית-ספר-משפחה-קהילה היא יחסי שיתוף פעולה בין המשפחה, בית-הספר והקהילה במטרה להגיע לתוצאות חינוכיות וחברתיות חיוביות לילדים ולבני הנוער לטובת כל המעורבים.

שותפות מניחה אחריות משותפת וכבוד הדדי. כל בעלי העניין תורמים משאבים להשגת המטרה המשותפת של הלמידה. שותפות מכירה בחשיבות ובאפשרות ההשפעה של כל החברים לעבוד ולהשקיע בחינוך הילדים - העתידים להשפיע על איכות החיים של כל הקהילה. כך לדוגמה, אם היעד של בית-הספר הוא להביא את כל התלמידים לעמידה בהישגים הנדרשים בתחום החינוך הלשוני, הרי לכל אחד (המורים, ההנהלה, ההורים והתלמידים) יש אחריות בהשגת היעד, אם כי התפקידים של כל אחד נבדלים וייחודיים לו.

ב. ציפיות ותיאום ציפיות כפעילות חברתית

פעולה קבוצתית היא פעולה שבאמצעותה נותנים בני אדם פירוש דומה למציאות ומתאמים את קווי פעולתם באמצעות תהליך בלתי פוסק של מתן פירוש למצב.
הגדרת המצב של הקבוצה היא סך כל הגדרות המצב של כל השותפים בפעילות הגומלין החברתית.
יש צורך לגבש הגדרת מצב משותפת בין ההורים לבין בית-הספר כדי שההורים יפעלו כשותפים למען מטרה

מוסכמות: קידומם של הילדים בתנאים הטובים ביותר שהמערכת מסוגלת להעניק. הגדרת מצב משותפת נועדה להקל על התקשורת בין הגורמים המרכיבים אותה.

יש לזכור כי לגבי חלק מן ההורים הדימוי של בית-הספר הוא בבחינת נעלם. לגבי רבים מהם הדימוי של בית-הספר נקבע על פי הניסיון שהיה להם בעבר עם מערכות דומות. ההורים מגיעים עם ציפיות שטיפחו כלפי בית-הספר. ציפיות אלה נקבעו על סמך התפקיד שהם מייחסים לארגון, על סמך מידע לא רשמי שיש להם על אודות הארגון או על סמך הדימוי שיש כלפי המערכת בכלל וכלפי בית-הספר בפרט.

כשם שיש להורים ציפיות כלפי המערכת, כך גם למערכת יש ציפיות כלפי ההורים. אי-יכולתו של צד אחד להיענות לדרישות זולתו יוצרת אכזבה, קונפליקט ומתחים. באמצעות שילוב של ציפיות של המורה ושל ההורים כאחד ניתן לבנות שיתוף פעולה. על ידי פעילות מכוונת לתיאום הדדי של ציפיות, על ידי תיחום בין הציפיות שניתן להיענות להן לבין ציפיות שלא ניתן להיענות להן, ועל ידי הצגת מטרות הפעולה ודרכי עבודתה של המערכת הבית-ספרית בפני ההורים - בית-הספר וההורים יכולים ליצור הסכמה שתקל על יחסי הגומלין העתידיים ביניהם לטובת המטרה המשותפת.

ראו פרק ג'- סדנה: הציפיות ההדדיות בין המורים להורים בנוגע למעורבות ההורים בחינוך ושיתופם בבית-הספר
מטרות:
1. לזהות במה מעוניינים המורים לשתף את ההורים
2. לזהות במה מעוניינים ההורים להיות מעורבים ולהשתתף
קהל היעד: המורים וההורים בבית-הספר
הכלי: שאלון

לפי Epstein (1997), חלוקת האחריות בחינוך הילדים בין ההורים לבית-הספר היא בשישה תחומים:

1. **הורות:** האחריות הבסיסית של המשפחה היא לבריאותו של הילד ולהתפתחותו החברתית בבית. אחריות המשפחה: למלא מחויבויות בסיסיות בנוגע לבריאות הילד, לחינוכו ולהתפתחותו החברתית. עליהם לוודא שהילד מגיע לבית-הספר לאחר מנוחה, מוזן ולבוש היטב. האווירה בבית צריכה לעודד למידה והתנהגות ראויה. אחריות בית-הספר: לספק מידע שיסייע להורים להבין את התפתחות הילד וליצור בבית אווירה המעודדת למידה והתנהגות ראויה.

2. **תקשורת:** הבטחת מנגנונים לקיום תקשורת דו-כיוונית בין בית-הספר להורים אחריות ההורים: לשתף את בית-הספר במידע רלוונטי הנוגע למצב בבית, מידע שעשויה להיות לו השפעה על הלמידה של הילד, להשתתף באסיפות ההורים ובמפגשים ולבקש מידע והבהרות בנושאים שנראים להם לא ברורים.

אחריות בית-הספר: לספק להורים מידע בסיסי בנוגע למה שהילדים לומדים ובנוגע לציפיות בית-הספר מהתלמידים, כך שההורים יוכלו לסייע לילדים בביצוע מטלות כיתתיות, לתכנן את הזמן ולבחור חוגים ופעילויות. על בית-הספר להשתמש במגוון דרכי תקשורת כדי לידע את ההורים בנוגע לתכניות של בית-הספר ובנוגע להתקדמות הילדים. המידע צריך להיות מוצג באופן ברור ומובן לכל ההורים.

3. התנדבות: גיוס וארגון עזרה ותמיכה של ההורים

אחריות ההורים: על כל הורה לנסות להתנדב בבית-הספר לפחות פעם אחת בשנה. ההתנדבות יכולה להיות במסגרת עזרה בכיתה, הדרכת תלמידים, גיוס משאבים לפרויקט מסוים או השתתפות כצופה באירועים בית-ספריים.

אחריות בית-הספר: לספק מידע ישיר לגבי המורים של ילדיהם, לגבי בעלי התפקידים בבית-הספר, להציע מגוון של הזדמנויות להתנדב בזמנים שונים, כך שגם הורים עובדים יוכלו לתרום. להורים עם ילדים קטנים יספק בית-הספר אפשרות להשגחה על הילדים. כל תרומה של ההורים יש לציין בהכרת תודה.

4. למידה בבית: יצירת סביבה לימודית ואווירה התומכת בלמידה ומעריכה חינוך.

אחריות המשפחה: לייצג ולסייע בשיעורי הבית ובמטלות בית-ספריות. "הוראה" היא התפקיד של המורים, אבל הורים יכולים לתרום באופן משמעותי על ידי עידוד, מתן שבח, הדרכה ושיחה עם הילד והתאמת הסביבה לילד (ראו ירחון 4 הממ"ם, גיליון מספר 15).

אחריות בית-הספר: לספק מידע להורים בנוגע להישגים הנדרשים מהילדים ולדרכים לשוחח, לתמוך ולסייע לילדים ביצירת סביבת הלמידה המתאימה לילד.

5. קבלת החלטות: ייעוץ או קבלת החלטות במסגרת ועדות והנהגות כיתתיות ובית-ספריות

אחריות ההורים: עליהם לראות מחובתם להיות שותפים לקבלת ההחלטות ולפתרון בעיות. אחריות בית-הספר: לאפשר להורים לפתח כישורי מנהיגות ומיומנויות לקבלת החלטות ולעודד הורים לפעול במסגרות השונות בבית-הספר.

6. שיתוף פעולה עם הקהילה: גיוס משאבים של הקהילה לקידום הלמידה של כל התלמידים, לחיזוק ההורות ותכניות בית-ספריות.

אחריות ההורים: על אף שחינוך הילדים הוא אחריות משותפת של החברה, על ההורים לשותף פעולה עם בית-הספר כדי לבסס קשרים עם קבוצות תרבותיות, ארגונים, עסקים וארגונים המחויבים להצלחת הילדים. על המשפחות לקדם קשרים אלה בכל הזדמנות.

אחריות בית-הספר: להיעזר במשפחות ליצירת קווי תקשורת ושיתופי פעולה עם הקהילה ולהעמדת הזדמנויות הלמידה להצלחת כל הילדים, לקדם נגישות של ההורים לשירותים ולמשאבים של הקהילה, כמו שירותי בריאות ורווחה.

ראו פרק ג - סדנה: הבהרת צפיות בין הצוות להורי התלמידים בכיתה
המטרה: תיאום צפיות בין המורים להורי התלמידים בכיתה
קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה
הכלי: משחק תפקידים ודיון

ב. גורמים ברמת מערכת

1. תחושות ההורים בנוגע לפתיחות בית-הספר ולנכונותו לשתף אותם

שאלות לבחינה עצמית ולבירור:

האם ההורים הם משאב בבית-הספר, לדעתכם, או בעיה? מדוע? האם ההורים והמורים הם שותפים, לדעתכם, למטרות? לתהליכים? במה באה לידי ביטוי שותפות זו? האם אופי מעורבות ההורים בחינוך ילדיהם בבית-הספר ובפעילותו מוסכם על ההורים והמורים? כיצד נבנתה הסכמה זו?

מאז שנות השבעים גברה המודעות להשפעתם המזיקה של חוויית הניכור בין בית-הספר להורים ושל הפער בין בית-הספר למשפחה. בעקבות זאת החל במערכת החינוך שינוי מעמדה המגדירה את ההורים 'בעיה' והתופסת אותם כגורם מטריד ומפריע, אל עבר השקפה הרואה בהורים חלק מן הפתרון והגורסת כי יש בהחלט צורך לשתף את ההורים בתהליכי קבלת החלטות לשם ריפוי מערכת החינוך מתחלואיה. בעשור האחרון מושם דגש מיוחד על התפקיד המרכזי שיש להורים בהתמודדות עם בעיית האלימות בבתי-הספר (עומר, 2000).

"עם זה, יש פער בין רצונם של הורים להשפיע ועמדתם העקרונית המצדדת במעורבות, לבין שיעורים נמוכים של מעורבות בחיי בית-הספר בפועל", כותבות אפרת וקסמן ודנה בלנדר (2007) במסמך מדיניות של המכון הישראלי לדמוקרטיה. "יש פער של ממש בין הנכונות העקרונית לשתף הורים לבין ההשפעה המוגבלת שניתנת להם ותפקידם המצומצם בכל הקשור בעיצוב מדיניות החינוך ובהכרעות בעניין תכנית הלימודים", קובעות הכותבות.

ראו פרק ג - סדנה: תחושות ההורים בדבר פתיחות בית-הספר ונכונותו לשתף אותם
המטרה: לזהות את תחושות ההורים בדבר פתיחות בית-הספר ונכונותו לשתף אותם כנקודת מוצא
לשיפור בנושא.
קהל היעד: ההורים (כלל ההורים או מדגם)
הכלי: סקר לאיסוף נתונים

א. חמישה מצבים עיקריים של התייחסות ההורים אל בית-הספר לפי פרידמן (1990) הציע מודל המנסה להסביר את רמות המעורבות של ההורים בתהליך החינוך של ילדיהם בהתבסס על המושגים "הזדהות" ו"ערות". לפי המודל הקרוי "פוטנציאל מעורבות הורים", שילוב בין הרמות השונות של ממדי ההזדהות והערות יוצר חמישה מצבים עיקריים של התייחסות ההורים אל בית-הספר:

1. **ניכור** (רמה נמוכה של הזדהות ורמה נמוכה של ערות) - ההורים רחוקים מכל מה שמתרחש בבית-הספר משום שאינם מכירים בחשיבותו לחינוך ילדיהם והם נמנעים מלהתעניין במתרחש בבית-הספר.
2. **הימנעות ממעורבות** (רמה גבוהה של הזדהות ורמה נמוכה של ערות) - הורים אלה אוהדים את בית-הספר, אך אינם מקדישים תשומת לב למתרחש בו. דבר זה נובע מחוסר זמן או מאמונה ביכולת הצוות.

3. מעורבות ללא הזדהות (רמה נמוכה של הזדהות ורמה גבוהה של ערות)- ההורים ערים מאוד למתרחש בבית-הספר, ועם זאת אין להם דעה מגובשת לגבי חשיבותו של תהליך החינוך.

4. מעורבות מתונה (רמה בינונית של הזדהות ורמה בינונית של ערות)- ההורים מזדהים במידה מתונה עם התהליך החינוכי, אך מבינים כי עליהם להכיר את העשייה החינוכית במידה מוגבלת.

5. מעורבות מרבית (רמה גבוהה של הזדהות ורמה גבוהה של ערות)- ההורים מזדהים מאוד עם חשיבותו של בית-הספר והתהליך החינוכי המתרחש בו. הם סבורים שעליהם להיות פעילים ביותר בעבודת המורים, וזאת או כדי לסייע לו להשיג את מטרותיו או כדי להשגיח על בית-הספר שאכן ישיג את מטרותיו.

פרידמן ופישר (2002) ערכו מחקר שמטרתו המרכזית הייתה להגדיר את המושגים "ערות" ו"הזדהות" כמשתנים הניתנים למדידה, למצוא את הקשרים האמפיריים ביניהם לבין עצמם וביניהם לבין משתני ההורים, וכן את שכיחות רמתם. המחקר העלה, כי הזדהות ההורים עם עבודת בית-הספר מתבטאת **בהזדהות עם:**

1. חשיבות הלימודים
 2. האיכות הפדגוגית של בית-הספר
 3. תרומת בית-הספר לרווחת הילדים - בית-הספר צריך להיות מקום מעניין, מאתגר ובטוח
- ערות ההורים למתרחש בבית-הספר מתייחסת לשלושה רכיבים אלה:**
1. היבטים חברתיים ויחסים בינאישיים בכיתה
 2. התרבות הארגונית של בית-הספר ואופן תפקודו כארגון מנהלי (בדומה לאקלים האתי במחקרם של רוזנבלט ופלד, 2003)
 3. תכנית הלימודים ושיטות ההוראה

פרידמן ופישר (שם) זיהו חמישה סוגים של התנהגות הורים בכל הקשור למעורבותם בבית-הספר:

1. הורים מנוכרים לבית-הספר
2. הורים מעורבים מאוד מתוך הזדהות גבוהה - זוהי קבוצת ההורים הרצויה ביותר לצוות החינוכי שאינו מסתגר, על פי דעת החוקרים
3. הורים מעורבים מאוד, בהיעדר הזדהות
4. הורים נמנעים אך מזדהים
5. הורים במעורבות מתונה-זוהי הקבוצה הגדולה ביותר המתחלקת לשניים:
 - א. הורים ערים מאוד בהזדהות בינונית או נמוכה. לדעת החוקרים זוהי קבוצה בעייתית ביותר לצוות החינוכי כיוון שהיא נוטה להיות מעורבת בעבודת בית-הספר מתוך אי הסכמה מלאה עם מטרות בית-הספר. אי הסכמה זו עלולה להוות כר לחיכוכים קשים בין ההורים לבין צוות בית-הספר.
 - ב. הורים ערים במידה בינונית או נמוכה בהזדהות גבוהה או בינונית. לדעת החוקרים, הורים כאלה נחשבים ל"חיוביים" בעיני הצוות החינוכי משום שבבסיסם הם "בעד" בית-הספר והמתרחש בו.

פרידמן ופישר (2009) מצאו כי הגורם הבולט ביותר במעורבותם הפעילה והסבילה של הורים בחיי בית-הספר הוא האמון בהורים מצד בית-הספר, כפי שהדבר נתפס בעיני ההורים: ככל שההורה חש שבית-הספר נותן בו אמון ונוטה לשתף אותו באופן אמיתי, כך הוא נוטה להיות מעורב יותר בעבודת בית-הספר. מנבאים נוספים הם: א. הזדהותם של ההורים עם חשיבות הלימודים בבית-הספר וכן עם המטרות ועם הערכים של בית-הספר. ב. ערות ההורים לתרבות הארגונית של בית-הספר ולנושאים הקשורים לחברה וליחסים הבין-אישיים הקיימים בו.

פרידמן (1989) מציע מדרג בן ארבעה שלבים לתיאור דפוסי המעורבות החוברים של הורים בבית-הספר על הרצף שבין מעורבות סבילה למעורבות פעילה. בתחתית הסולם ניצבת **מעורבות סבילה בתחומי החוויות החינוכיות והחברתיות**. ההורים הם גורם פסיבי, הם מסתפקים בתגובות לאינפורמציה הנמסרת להם בימות בית-הספר. עיקרה של צורה זו הוא קבלת מידע על תכנית הלימודים ועל התקדמותם של הילדים, והיא נחשבת שכיחה ביותר בקרב רוב בתי-הספר. תפקיד פעיל מעט יותר שמור להורים שמנהלים אינטראקציה המבוססת על **מתן שירותים וקבלתם** עם בית-הספר. הם מסייעים לבית-הספר, כאשר יש צורך בכך, בעבודות אחזקה ובשמירה, בליווי טיולים ובהכנת כיבוד למסיבות. ההורים אף משתתפים באירועים בבית-הספר, בטיולים או בחוגים. **מעורבות פעילה בתהליך החינוכי** מחייבת מידה ניכרת של עניין ומיומנות מצד ההורים. ברמה זו ההורים מעורבים בפעילות החינוכית של בית-הספר (במסגרת הדרכה בחוגים מיוחדים או הפעלה של מרכזי לימוד) ומבטאים את עמדתם בסוגיות הקשורות בחינוך. הצורה הגבוהה ביותר של מעורבות מוגדרת לפי פרידמן כ**מעורבות בגיבוש מדיניות**. ההורים שותפים בניהול המוסד החינוכי, בעיצוב תכניות הלימודים ובקביעת מדיניות וכללי משמעת.

האם תרצו לצמצם/ להגביר את מעורבות ההורים בבית ספרכם? מדוע?

ב. מודלים למעורבות ושותפות של הורים בחינוך ילדיהם

גם גור וזלמנסון-לוי (2005) מציעות למיין את המודלים המרכזיים בהתייחס למידת המעורבות והשותפות של הורים בחינוך ילדיהם על הרצף שבין פסיביות לאקטיביות ומוסיפות גם את מימד חלוקת הכוח בין בית-הספר להורים.

המודלים המרכזיים הם:

- **מודל ההורים כצופים:** במודל זה תפקידי בית-הספר ותפקידי הבית מוגדרים וידועים. המורים מציגים בפני ההורים בפרקי זמן קבועים את תוצאות העבודה החינוכית של בית-הספר, מדווחים על תפקוד הילדים ומצפים מן ההורים לגבות את עבודת בית-הספר בבית ולשאת באחריות לקידום הילדים ולחינוכם. תפקיד ההורים במודל זה הוא סביל. הם צופים מן הצד בעבודת בית-הספר מתוך אמון שהמורים עושים את מלאכתם על הצד הטוב ביותר.

- **מודל ההורים כמשאב:** במודל זה בית-הספר תופס את ההורים כמי שיכולים לתרום לפעילותו במשאבים חומריים (כמו: אפיית עוגות, ארגון מסיבות וליווי טיולים) ורוחניים (כמו: הצגת תחום עיסוק, ביקור במקום עבודתם וכד'). הם רואים בהורים גורם היכול להועיל לבית-הספר, לקדם אותו ולהרחיב את מקורותיו. יחסים אלה תורמים לאווירת שיתוף ולתחושות השייכות של הילדים בנוגע לקשר בין הבית לבית-הספר.

- **מודל ההורים כלומדים:** במודל זה רואה בית-הספר גם את ההורים כאוכלוסיית יעד בעבודתו החינוכית. הוא מציע להורים תכניות לימוד המאפשרות, לפי תפיסתו, לשפר את הבנתיהם החינוכיות וללמוד להיות הורים טובים יותר. בתכניות אלה מלמדים בדרך כלל נושאים הקשורים ביחסי הורים וילדים, תקשורת הורים, ילדים ומורים וכד'. רק לעיתים רחוקות מלמדים גם על זכויות ההורים והפוליטיקה. בכך משמר בית-הספר את כוחו אל מול ההורים.

- **מודל הוועדים:** מודל ייצוגי זה מכיר בזכויות המוקנות להורים על פי חוק ורואה את חובת בית-הספר לשתף את ההורים בתחומים מוסכמים ומעבר להם. ועדי ההורים מסייעים בגביית כספים, בנושאי פיתוח ותחזוקה, ביחסים עם הרשות המקומית, במימון תכניות ייחודיות וכד'. המודל מציע חלוקה אחרת של הכוח שבה יש יותר איזון כוחות ושיתוף פעולה.
- **המודל התקשורתי-דיאלוגי:** במודל זה מתקיים הליך מתמשך של שיח, בירור ושותפות בחשיבה עם ההורים מתוך השקעה ביצירת הבנות בין מורים להורים ושאיפה לשוויוניות ביניהם בליבון בעיות והתמודדות עם דילמות.
- **מודל המאבק:** מודל המאבק נוצר בדרך כלל כאשר המודלים האחרים אינם פועלים ובית-הספר אינו מצליח להגיע להבנות עם קבוצת הורים בעלת אינטרס שונה מזו של בית-הספר.

ג. פעילות ועד/ נציגות ההורים

ועד ההורים המוסדי הוא אחד מ"מנגנוני הגישור" בין ההורים לבין בית-הספר. תפקידם של מנגנוני גישור לשמש אמצעי להעברה רצופה ומסודרת של מידע דו-סטרי בין בית-הספר לבין ההורים או הקהילה. העברת מידע באופן מסודר נועדה ליצור קשרי עבודה טובים בין בית-הספר להורים וכן לאפשר לכל צד להשפיע על זולתו, להתאים את ערכיו ואת הנורמות שלו לפי הבנתו של הצד המשפיע (פרידמן, תש"ן). דרכי הפעולה והסמכויות של ועד ההורים וכן נוהל ההכרעה בהחלטות שנויות במחלוקת בין הוועד לבין הנהלת בית-הספר מפורטים בחוזר המנהל כללי תשס"ד/4 (א). כדי למנוע תחושות ניכור בין כלל ההורים לבין נציגיהם וכדי להבטיח שיתוף פעולה של ציבור ההורים עם ועד ההורים, אנו מציעים לשתף את כלל ההורים בכל הכיתות בהגדרת תפקידי ועד ההורים המוסדי ובגיבוש תקנון הפעולה שלו. את הפעילות רצוי לקיים במפגשים כיתתיים בראשית שנת הלימודים. בכל שנה יש לעדכן את התקנון לפי הצורך.

ראו פרק ג - סדנה: גיבוש תקנון ועד ההורים
 המטרה: גיבוש תקנון של ועד ההורים המוסדי בבית-הספר תוך שיתוף פעולה של כלל ההורים
 קהל היעד: הורי התלמידים בכיתות
 הכלי: ג'יקסו: דיון בקבוצות מומחים ובקבוצות ממוחגות לגיבוש הסכמות

2. המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו

שאלות לבחינה עצמית ולבירור

מהו המידע שבית-הספר מעביר להורים? מדוע? (השלימו את הטבלה)

נושאים	כן	לא	נימוקים
תוצאות המיצ"ב ונתונים אחרים על מצב ההישגים בבית-הספר ותפקודו			
בעיות וקונפליקטים המתעוררים בבית-הספר			
נקודות החוזק ונקודות החולשה בתפקוד ילדיהם			
החלטות הקשורות בילדיהם			
קדימויות ויעדים של בית-הספר, תכניות העבודה והמשוב על הביצוע			
דרכי העבודה בבית-הספר			
ניהול התקציב של בית-הספר			

א. תקשורת בין בית-הספר להורים

תקשורת היא העברת מידע בין שני משתתפים או יותר. קפלן (Caplan, 2001) אומרת כי דרכי תקשורת יעילות בין בית-הספר להורים הן אבני היסוד ליחסים טובים ביניהם. תקשורת טובה בין בית-הספר להורי התלמידים מאפשרת לבנות יחסי אמון בין המערכת הבית-ספרית למערכת המשפחתית; מסייעת להבין טוב יותר את עמדות בית-הספר בנושאים שונים. המגע הרצוף של בית-הספר עם ההורים הבאים מרקע שונה ומרמת חיים שונה עשוי להגביר את ההבנה בין המורה לתלמידיו, ואולם מטרתה העיקרית של התקשורת בין בית-הספר להורים היא לעזור לתלמידים לשפר את תפקודם והישגיהם וכך להגביר את סיכוייהם להצליח בחיים (Epstein, 1996).

"על מנת שהתקשורת בין הורים ומורים תענה על מירב הצרכים, חשוב מאוד שהיא תהיה מגוונת ותכלול ערוצים אחדים", אומרת נוי (1999).

"המדיום הוא המסר", אמר מרשל מקלוהן (1964) בנתחו את השפעת אמצעי התקשורת על החברה. אנו נציג כאן את מגוון אמצעי התקשורת העומדים לרשות בית-הספר ונתייחס בקצרה ליתרונותיו ולחולשותיו של כל ערוץ.

1. תקשורת פנים אל פנים:

מפגש פנים אל פנים, שיחת טלפון או באמצעות דואר אלקטרוני מספקים את ההזדמנות הטובה ביותר לשיתוף במידע בין בית-הספר לבית התלמיד. התוצאה של תקשורת כזו יכולה להיות היכרות הדדית טובה יותר, הגברת האמון ותכנית פעולה משותפת לסיוע לתלמידים להצליח.

שיחה פנים אל פנים מורה-הורה: זהו מפגש אישי מורה-הורה, בדרך כלל פעמיים בשנה בערבי הורים המיועדים לדיווח להורים על תפקוד ילדיהם. המפגש מאפשר תקשורת דו-כיוונית ישירה. נדרשות הן מהמורה והן מההורה הקשבה כנה וממוקדת ומיומנויות תגובה. "מפגש זה מתסכל לעיתים את שני הצדדים", אומרת נוי (שם) "בגלל המספר הרב של ההורים שעליהם לראות בערב

אחד, המורים מתקשים להתייחס באופן אישי וייחודי לכל הורה. לחץ הזמן גורם לצדדים להתרכז בעיקר בכישלונות ובבעיות...¹⁰.

לפעמים מתקיים מפגש אישי מורה-הורה בשעת קבלת ההורים של המורה. בדרך כלל המפגש מתקיים רק על אי-נחת של אחד הצדדים, ולכן גם כאן יש חשש שיהיה מלווה בתחושות שליליות.

שיחה מנהל/ת - הורה: לעיתים יש צורך בשיחה בין המנהל/ת להורי התלמידים. בחלק מהמקרים יהיה זה מפגש חיובי, כמו במקרה שההורה מבקש מידע על תכניות הלימוד בבית-הספר, ואולם לעיתים המפגש הוא על רקע קשיים רציניים שיש לילד בבית-הספר ואשר חורגים מהיכולת של המורה לטפל בהם ומסמכויותיה. מפגשים כאלה עלולים להיות בלתי-נוחים למנהל/ת ולהורים, במיוחד כאשר השיחה היא בשל התנהגות בלתי-נאותה של התלמיד. קפלן (Caplan, 2001) ממליצה:

- לזכור שההורים נסערים בשל הסיטואציה. לקיים את הפגישה בחדר המנהל ולוודא שלא תהיינה הפרעות.
- להתמקד בשיחה בנושא שעל הפרק. רצוי לתעד את המתרחש.
- להסביר את מדיניות בית-הספר/משרד החינוך בנושא. יש להבהיר להורה במה יש למנהל מקום להפעלת שיקול דעת ובמה עליו לפעול על פי ההוראות.
- להסביר את האפשרויות החוקיות העומדות לרשותם (לדוגמה: זכות ערעור על החלטה).
- לתת זמן לשאלות ההורים.
- לנסות לשתף את ההורים בהכנת תכנית פעולה לשיפור המצב.
- לקבוע לוח זמנים לביצוע ומועד לפגישה משוב ומעקב.

כאשר השיחה היא על רקע אי-שביעות רצון של ההורים בהקשר למורה, יש לעודד את ההורים לפתור את הבעיות ישירות עם המורה. במקרים חריגים על המנהל יהיה לשמש גורם מתווך בין ההורה למורה. **ביקורי בית:** הביקור מאפשר פיתוח יחסים פחות רשמיים ויותר רגועים והעברת מסר של אכפתיות ודאגה לתלמידים. יש להימנע מדעות קדומות ושיפוטיות.

ערב הורים כיתתי או אסיפת ההורים: המפגש נועד כדי לדון בנושאים הקשורים בחינוך, בעבודת הכיתה והלימודים בה (כגון: תכנית הלימודים, פעולות חברה ותרבות). אם המפגש מתקיים בצורת דיאלוג שבו כל אחד תורם מהידע ומהניסיון האישי ומביע את דעתו, כל אחד מהנוכחים יוצא נשכר. לעומת זאת אם המפגש מתנהל בצורת הרצאה של המורה בלבד - "מרגישים ההורים חסומים ומתוסכלים" (נוי, שם). בחוזר המנהל הכללי מיוחד י"ז (התשנ"ו), מאי 1996 מובהר כי "כדי שהאסיפה תהיה בעלת ערך עבור המשתתפים, לא די שהיא תכלול מסירת מידע על ידי המחנך, אלא חשוב שיתרחש בה מפגש משמעותי ושהתקשורת בו תהיה רב כיוונית".

מפגש עם נציגות/ועד הורים: יש מפגשים עם נציגות הורים כיתתית המתקיימים בדרך כלל עם מחנכת הכיתה, ויש מפגשים עם נציגות הורים מוסדית, המתקיימים בדרך כלל עם מנהל/ת בית-הספר. מפגשים אלה מאפשרים קיום דיאלוג מפרה בין בית-הספר להורים בנושאים שונים הקשורים ביחסי בית-הספר להורים; מדיניות ותכניות עבודה; דרכי פעולה וחלוקת משימות; העלאת יוזמות לקידום רווחת התלמידים בבית-הספר ולידתם, ומימושן; משוב שוטף ועוד.

2. תקשורת כתובה¹¹

תעודה: התעודה היא כלי אשר באמצעותו יכולים הורים לקבל מידע על תפקוד ילדם בבית-הספר. התעודה היא

10 ראו הצעות פרק ג - הבטחת הצלחתו של המפגש מורה-הורה.

11 ראו פרק ג - הצעה לדפי מידע

גם ביטוי ל"אני מאמין" של בית-הספר ולדרכי ההערכה שלו. על התעודה להלום את מטרות בית-הספר, את דרכי הלמידה בו, את תוכני הלמידה ואת תחומי תפקודו. מכיוון שהן המורים והן ההורים והתלמידים מייחסים חשיבות לתעודה, יש להקפיד מבעוד מועד שלכולם תהיינה ידועות אמות המידה שעל פיהן יוערך התלמיד, ושהמונחים בהם משתמשים יהיו מובנים לתלמידים ולהורים. כמו כן יש מקום לקיים בירור עם ההורים בדבר ההיבטים בתפקוד ילדיהם שבהם ועליהם מעוניינים ההורים לקבל מידע באמצעות התעודה (בנוסף לדיווח על ההישגים בלימודים).

מכתבים, חוזרים: אלה מועברים להורים בדרך כלל באמצעות התלמידים, ולא תמיד מגיעים ליעדם, בגלל שכחת הילד או אובדן המכתב/החוזר. המכתבים והחוזרים צריכים להיות מנוסחים בבהירות ובתמציתיות וכתובים בצורה מקצועית ומכבדת את המוען ואת הנמען.

3. תקשורת באמצעות הטכנולוגיה

תקשורת באמצעות מחשב:

האתר הבית-ספרי יכול להיות מקור למידע עשיר להורים על אירועים ופעילויות, על שיעורי בית, על תכניות לימודים, וכד'.

דואר אלקטרוני מאפשר העברת הודעות בתפוצה גדולה ובמהירות לציבור גדול של הורים. בכנס צ'ייס השנתי למחקרי טכנולוגיות למידה (2009) דווח על מחקר שבדק את תרומת השימוש בבלוג כיתתי פעיל ומעודכן, הכולל גם את עבודות ותוצרי התלמידים, למעורבות ההורים בחינוך. נמצא כי ההורים תופסים את הבלוג הכיתתי כמשמעותי וככלי להגברת הקשר בין הורים לבית-הספר ובין הורים לילדיהם.

בפורטל מס"ע (2008) מדווח על פוסט שנכתב בבלוג של סיגל פאוקר סקורניק. לפי הפוסט, באחד הקומפלקסים החינוכיים בגרמניה (הכולל בית-ספר יסודי, חטיבת ביניים ותיכון) יש לכל מורה, בכל כיתה, מחשב אישי נייד, המוצב במשך היום על שולחנה. ההורים יודעים שאם יש להם שאלה כלשהי, בעיה או בקשה, הם יכולים לשלוח אי-מייל למחנכת, שתחזור אליהם במהלך היום. בכל יום ראשון בערב כל ההורים מקבלים מהמחנכת אי מייל ובו רשימת הנושאים שיילמדו השבוע בכיתה, כולל המטרות שהמורה רוצה להשיג, החומרים בהם ייעשה שימוש בשיעורים, הערך החינוכי של הדברים בהם הכיתה תעסוק השבוע וכד'. הדברים נכתבים להורים בשפה עשירה, מתוך כבוד והערכה, עם המון פרגון לילד.

תקשורת באמצעות טלפון: קשר טלפוני ביוזמת ההורה למורה נוצר בעיקר כאשר ההורה מעוניין לעדכן את המורה או/ו לקבל מידע בעניין כלשהו הקשור בילדו. קשר טלפוני ביוזמת המורה להורים נעשה בדרך כלל כאשר מתעוררת בעיה ברמת ההישגים של התלמיד או בהתנהגותו, ומשום כך מתלווים לקשר זה רגשות שליליים. קיומה של תכנית בית-ספרית הכוללת קשר טלפוני קבוע של הודעות שונות למשפחות, של הזמנות לאירועים וכד', עשוי לנטרל רגשות שליליים. יש להימנע מקיום שיחות הטלפון בשעות העבודה של ההורים. כמו כן יש להבטיח שהשיחה תתקיים ללא הפרעות.

4. מידע שהילדים מעבירים להורים על המתרחש בכיתה ובבית-הספר (כמו סיפורים מחיי הכיתה ובית-הספר, תוצרי למידה, שיעורי בית ומטלות) מאפשר להורים להכיר את האווירה בבית-הספר ובכיתה דרך עיני הילדים ולעקוב אחר התקדמותם.

5. מסרים גלויים וסמויים: בעת שההורים מבקרים בבית-הספר, הם נחשפים למסרים גלויים וסמויים המופיעים על לוחות בית-הספר והכיתה ובמראה סביבת הלמידה; מסרים אלו באים לידי

ביטוי באירועים, בטקסים ובפעולות תרבות וחברה, או/ובאינטראקציות בין המבוגרים בבית-הספר, בינם לבין התלמידים ובין התלמידים לבין עצמם.

ראו פרק ג' - סדנה: מערכת התקשורת בית-ספר- הורים
המטרה: להעריך את מערכת התקשורת הקיימת בית-ספר- הורים לצורך שיפורה
קהל היעד: הנהלת בית-הספר או/ו ועדת תקשורת (המורכבת מנציגות הורים ומורים)
הכלי: כלי למיפוי מערכת התקשורת בית-ספר- הורים.

ראו פרק ג' - סדנה: תכנית שנתית לתקשורת בית-ספר-הורים
המטרה: להכין תכנית שנתית להעברת מידע להורי התלמידים
קהל היעד: המורים
הכלי: לוח גאנט.

ב. המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו

מידת העניין והרצון של הורים להיות מעורבים בנעשה בבית-הספר משתנה מנושא/תחום לנושא. כך יש נושאים שבהם מעוניינים ההורים להיות שותפים מלאים (בעיקר החלטות הקשורות ישירות בילדיהם) - זהו **תחום הרגישות**¹² של ההורים. יש נושאים המעניינים פחות את ההורים. ניתן לומר שיש החלטות המתקבלות על ידי הנהלת בית-הספר וצוותו שההורים מוכנים לקבל בלי שהם יהיו שותפים בתהליך באופן כלשהו. זהו **תחום הקבלה**. ויש החלטות שהן **בתחום השוליים**. אלה הם נושאים שבין תחום הקבלה לתחום הרגישות. ההורים מעורבים בנושאים אלה באופן חלקי בלבד מכיוון שאינם מעוניינים בהם, או משום שלפעמים הם סבורים שאין הם מתמצאים בהם די הצורך כדי לתרום תרומה ממשית לבית-הספר. במקרים כאלה רצוי לבדוק את דעת ההורים ביחד לכל נושא לגופו.

34

1. **הערכה:** נראה שההישגים של ילדם בבית-הספר כפי שהם באים לידי ביטוי בתעודת השליש או המחצית הם נושא בעל חשיבות רבה בעיני ההורים. סמילנסקי, פישר ושפטיה (1987) מציינים כי ממחקריהם עולה שמרבית ההורים בישראל מייחסים חשיבות רבה להצלחת ילדיהם בבית-הספר. בתחום זה אין הבדל בין הורים להורים. הן הורים משכבות מבוססות והן הורים משכבות חלשות מציינים שמעמד הילד בבית נקבע, במידה רבה, על פי הצלחתו או על פי כישלונו בבית-הספר. על אף שעברו כשני עשורים מאז פרסום מחקרים אלה, נראה שעדיין יש להישגים בלימודים משקל חשוב בהשתלבותו החברתית העתידית של הילד, ועדיין ההורים מייחסים חשיבות להצלחת הילד בבית-הספר.

רצוי שלהורים יהיה נהיר מהי מדיניות ההערכה של בית-הספר¹³ וינתן להם מענה לשאלות אלה:

- מהו סוג ההערכה המקובל בבית-הספר (מעצבת/מסכמת)?
- מהן מטרות ההערכה בבית-הספר?
- מה מעריכים בבית-הספר?
- מהם התבחינים להערכה (האם הילד מוערך ביחס לאחרים? ביחס לעצמו?)

12 מעובד על פי שרן ושחר (תשמ"ט)

13 שיתוף הורים בנושאי מדיניות בית-ספרית ראו ירחון 4 המ"מים, גיליון מספר 15 בנושא עיצוב מדיניות בית-ספרית בנושא שיעורי בית.

- מי קובע את התבחינים להערכה? (האם יש הישגים נדרשים ממלכתיים? האם כל מורה קובע בתחומי? מה מקום התלמידים בתהליך?)
- מהם השלבים והאמצעים שבהם נאספים הנתונים להערכה? (מבחנים? בחנים? מבחנים משווים כמו מיצ"ב? פרויקטים? תיק פורטפוליו של התלמיד? תצפיות? ועוד)
- מי עוסק בהערכה? (לדוגמה: הורים יכולים להעריך היבטים הקשורים בהרגלי הלמידה של הילד בבית; ילדים יכולים להעריך עצמם בכל תחומי תפקודם, ויש לערוך השוואה בין הערכותיהם לבין הערכות הצוות ולבדוק, האם יש ביניהם פערים? אם כן - מדוע?)
- במקרה של מחלוקת בין הערכות הצוות והערכות הילד והוריו - מי הוא המכריע?

ראו פרק ג - סדנה: מדיניות הערכה: התעודה, מה היא צריכה לשקף?
מטרת:

1. ההורים יכירו את מדיניות ההערכה של בית-הספר ואת ביטוייה בתעודת השליש/מחצית,
 2. ייעשה תיאום ציפיות באשר למידע שעל התעודה לספק כנקודת מוצא להכנסת שינויים ברכיבי התעודה
- קהל היעד: הורי התלמידים בכיתות
הכלי: רצוי מול מצוי: ניתוח מסמך תעודה של בית-הספר; שאלון

2. שיתוף הורים בהכנסת שינוי: השינוי הוא תהליך בלתי-נפרד מתפקודו של בית-ספר כארגון. כבכל מערכת, כך גם בבית-הספר יכולים להתרחש שינויים שונים: בתחום המבנה והארגון, בתחום התכנים, בשיטות ובדרכי העבודה והתהליכים.

בדרך כלל נוטים לנתח את ההשפעה שיש לתהליכי שינוי על עובדי הארגון, ואולם גם ההורים והילדים הם בעלי עניין בנושא השינוי בבית-הספר. גולדרינג (תשמ"ח) טוענת שתהליכים חדשניים וארוכי טווח שתוצאותיהם אי שם מעבר לתקופה זו, מעניינים את ההורים הרבה פחות מהנעשה עם ילדם כאן ועכשיו. כאשר תהליכים ושינויים אלה פוגעים במידת מה ב"רמת השירות" שמקבל ילדם, ואפילו אם לטווח הארוך יש בתהליכים אלה סיכוי לברכה מרובה, הם אינם נושאים חן בעיני ההורים ומעוררים את התנגדותם.

יש חשיבות, לדעתנו, לשותף את ההורים במשמעותם של שינויים במערכת החינוך בהתייחס להשלכות שינויים אלה על העשייה בבית-הספר והתועלת שלהם לתלמידים.¹⁴

ג. גורמים הקשורים בהורים

1. נתוני אוכלוסיית ההורים

שאלות לבחינה עצמית ולבירור:

מה ידוע לכם על משפחות התלמידים בהיבטים אלה: מבנה המשפחה וגודלה, תפקוד ההורים, הרקע התרבותי, חברתי והכלכלי, ההשכלה של ההורים ותחומי העיסוק שלהם? איזו השפעה יש לנתונים אלה, לדעתכם, על יחסי בית-הספר וההורים? מעורבות ההורים בחינוך ילדיהם? תפקוד הילדים?

זכורה לי שיחה עם אם של תלמידה בבית-ספר אותו ניהלתי. למשפחה היה רקע חברתי-כלכלי קשה. הילדה הייתה במעקב של פקידת סעד וקצינת ביקור סדיה. באחד הבקרים האם הגיעה לחדרי והגישה לי בובה יפהפייה מעשה ידיה. שוחחנו. הזכרתי לה שבערב עומדת להתקיים אסיפת הורים כיתתית והזמנתי אותה לבוא לאסיפה. "לא. זה לא מתאים. אני לא מבינה מה מדברים שם ומרגישה שונה", אמרה. השיחה חשפה בפניי תופעה שלא הייתי מודעת לה כלל: לעיתים הורים נמנעים מקשר עם בית-הספר על רקע תחושות של חוסר מסוגלות¹⁵.

גולדרינג (1990) רואה ברקע החברתי-כלכלי אחד מן הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעורבות ההורים. היא מציינת שבדרך כלל הצביעו המחקרים על מתאם ישיר בין רמה חברתית-כלכלית לשיעור המעורבות בבית-הספר.

באשי (1985) מצא שהורים ממעמד חברתי-כלכלי גבוה נהנים מיתרון ברור בסביבת בית-הספר. בדרך כלל הם בעלי משרות ותפקידים המעניקים להם מעמד זהה לזה של המורים או אולי אף גבוה יותר, ולכן התקשורת ביניהם אקטיבית. כמו כן ברשותם האמצעים הכספיים והחומריים והיכולת לתרום לבית-הספר. כבעלי אמצעים חומריים, פנאי וכישורים אינטלקטואליים מפותחים יותר, נוטים הורים אלה ליזום מגע וקשר עם בית-הספר ומעורבותם בו רבה. בנוסף, הורים ממעמד חברתי-כלכלי גבוה הינם בעלי תפיסה הישגית-תחרותית והם מגלים עניין בחינוך ילדיהם.

אלבוים-דרור (1985) וגולדרינג (1990) מצאו כי הורים מהמעמד הנמוך אינם מגלים התעניינות או מעורבות רבה בשל חוסר המשאבים העומדים לרשותם. הם חסרים את הקשרים האישיים, הידע והזמן, ומעורבותם תתבטא בעיקר בהתרעות ובהפעלת לחצים. אריאלי וקשתי (1987) סבורים כי אוכלוסייה שמעמדה החברתי-כלכלי נמוך, רואה את בית-הספר היסודי כאחד הכלים החשובים ביותר למוביליות חברתית. הורים ממעמד חברתי-כלכלי נמוך מגלים, איפה, מעורבות בענייני התלמידים במטרה לפתור את בעיותיהם האישיות בבית-הספר כדי לאפשר את קידום במסלול החברתי-תרבותי.

2. תפיסת התפקיד של ההורים ותחושת המסוגלות שלהם

שאלות לבירור ולבחינה עצמית

מה ידוע לנו על בית התלמיד הלומד בבית-ספרנו? מהו הרקע התרבותי של הילד? מהן נקודות החוזק של

15 מסוגלות עצמית היא תרגום המושג self efficacy, ומבטאת את שיפוטו של האדם באשר ליכולתו לקיים בהצלחה התנהגויות מסוימות שיובילוהו לתוצאה רצויה. עפ"י בנדורה (1997), מסוגלות עצמית ניתנת לפיתוח באמצעות הצלחה במשימות, התבוננות במודלים התנהגותיים, שכנוע מילולי ורמת עוררות פסיכולוגית ופיזיולוגית חיובית.

כל משפחה של תלמידי בית-ספרנו? האם ובאיזה נושאים ההורים היו מעוניינים בעזרה מבית-הספר? כיצד? האם ובמה בית-הספר מעוניין לקיים דיאלוג עם בית הילד? כיצד? מדוע?

המשפחה היא הגורם המרכזי בעיצוב דמותו של הפרט: בעיצוב "האני" שלו ובציודו בכלים להשתלבות בריאה בחברה כאדם פעיל, תורם ומממש את עצמו.

המרכיבים העיקריים במערכת המשפחתית המשפיעים על הילד הם:

- דרכי ההיענות לצרכים הבסיסיים הגופניים (מזון, הגנה מפני חום-קור ואלימות גופנית) והנפשיים (תמיכה וקבלה, אהבה, השתייכות ומימוש עצמי).
- מבנה חלוקת התפקידים והסמכויות במערכת המשפחתית.
- מערכת היחסים בתוך המשפחה וקונפליקטים.

ואולם הורים שרויים בבדידות קשה (עומר, 2000). מקורותיה של בדידות זו הם ההתרחקות מהמשפחה הרחבה ומתמיכתה, השינויים במבנה המשפחה ובאורח החיים המודרני, הגירה ועוד. בנוסף לכך מתמודדים ההורים עם בעיית ההיחלשות של סמכותם כלפי ילדיהם עקב חילוקי דעות במשפחה והאווירה הביקורתית כלפי הורים בתקשורת.

Cunningham (1997) בתוך Funkenhouser and Gonzales, 2001 טוענת כי על בית-הספר להעמיד משאבים נדרשים ולספק מידע מועיל למשפחות לגבי האופן שבו הן יכולות לתרום ללמידה של ילדיהן.

בזכות כוח האדם המיומן העומד לרשות בית-הספר (יועצים, פסיכולוגים, מורים עם התמחויות מיוחדות, עובדים סוציאליים), יכול הוא לסייע למשפחה ולילד בחיזוק המודעות למתרחש ביניהם, ולאפשר להם להכיר את ההזדמנויות העומדות לרשותם כדי להביא את הילד לתפקוד טוב ומספק, במיוחד בבית-הספר ובחברת הילדים. גם ההורים יכולים לסייע לבית-הספר בהשגת מטרותיו הן ביחס לילד והן כארגון חינוך-למידה. למעשה, הגיבוי והתמיכה של ההורים במעשה החינוכי הוא תנאי חשוב ביותר בהצלחתו.

ואולם לעיתים קרובות המפגש בין ההורים לבית-הספר מצטמצם להעברת מידע חד כיווני מבית-הספר להורים בנוגע לעבודת בית-הספר ולהערכת תפקוד הילד בו. כדי לפתח מפגש של ממש, שיש בו מקום לשוחח, לקיים דיאלוג לשיתוף בדעות ולהיכרות עם גישות ההורים ותפיסותיהם בקשר לחינוך וללמידה בכלל ושל ילדם בפרט - יש לקיים פעילות מתוכננת מכוונת לכך.

ראו פרק ג - סדנה: ההורים כמסייעים לילדיהם
המטרה: לשתף בתפיסות בנוגע ליחסי הורים-ילדים כנקודת מוצא לחיזוק מודעות ההורים לגבי תפקידם בסיוע לילדיהם ולמניעת התנהגויות סיכוניות (מלשון: סכנה וסיכון) שלהם
קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה
הכלי: שאלון אישי להורים לעירור מודעות ונקודת מוצא לדיון בסוגיות הקשורות בחינוך ילדיהם.

בנוסף לפעילות המוצעת ביחידות השונות בחוברת זו, נציע ביחידה זו פעילות בנושאים אלה:

א. הנורמות והערכים של בית-הספר

תנאי בסיס לתפקוד תקין של קבוצה הוא מודעות חבריה לציפיות מהם ולציפיותיהם מזולתם. צריך

להיות ברור מראש מה מותר לקבוצה ולחברים בה לעשות, ומה אסור עליהם. כמו כן צריך להיות ברור מראש מהן זכויותיו של כל חבר בקבוצה ומהן חובותיו. צריכה להיות להם גם מסגרת של ציפיות המשותפות לכל חברי הקבוצה. ציפיות משותפות הן חלק מנורמות. נורמות משמשות מעין תמרור ליחידים בקבוצה כדי להסדיר את תפקודה ולמנוע תוהו ובוהו. הנורמות הן "ציפיות ומגמות משותפות ביחס למחשבות, לרגשות ולמעשים" (שמאק ושמאק, 1978). זוהי תמימות דעים קבוצתית שתפקידה לסייע בהנחיית התהליכים הקבוצתיים של החברים בקבוצה. הנורמות משפיעות על תפיסת עולמם של חברי הקבוצה; על ההכרה, על הדרך שבה חברים חושבים דברים; על ההערכה - מהי הרגשתם ביחס לדברים, ועל ההתנהגות - מה הם עושים בגלוי? אם בבית-הספר תהיינה נורמות של קבוצת ילדים או הורים סותרות את נורמות הארגון, ייפגע תפקודם של הילדים, והמטרות שלשמן הם מגיעים לבית-הספר לא תושגנה. אם בית-הספר ובית הילד ישדרו לילדים נורמות סותרות - הילדים יהיו נתונים בקונפליקט ובבלבול שעלולים ליצור בעיות בתפקודם הן בבית-הספר והן במשפחה. כללי המותר והאסור בבית-הספר מכוונים כך שיובטחו הן זכויות הפרט והן זכויות הכלל בו לחינוך ולמימוש מטרות החינוך בסביבה בטוחה, מוגנת ומכבדת.

ראו פרק ג - סדנה: הנורמות והערכים בבית-הספר: תקנון בית-הספר מטרות:

1. יצירת מודעות אצל ההורים לגבי הצורך בתקנון בבית-הספר וכיבודו.
 2. שיתוף ההורים בניבוח התקנון.
- קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה הכלל: ניתוח אירועים

ב. זכויות הילד

למונח "זכות" שתי משמעויות:

1. הרשות הנתונה לפרט לעשות דבר מה. כך, לדוגמה, הזכות הנתונה לאזרח במדינה להשתתף בבחירת מוסדותיה השלטוניים. רוצה - מממש זכות זו. אינו רוצה - אינו מממש אותה.
 2. דבר המגיע לפרט ושחובה על מוסדות השלטון לדאוג למימושו. כך, לדוגמה, זכותו של כל ילד במדינה להשכלה בסיסית מוגנת על ידי הוראות חוק, המטילה על המדינה את החובה לאכיפתה (חוזר המנהל הכללי מיוחד ז', תשמ"ט).
- בנובמבר 1959 ניתנה הכרה בינלאומית בזכויות הילד, כאשר העצרת הכללית של האומות המאוחדות אישרה פה אחד את הצהרת זכויות הילד המעמדה באופן ברור את זכויותיו של הילד לפני אלה של הוריו. גם החוק הישראלי (חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, שתכ"ב-1962) מושתת על אותו רעיון. בשנת תשס"א - 2000 התקבל חוק זכויות התלמיד. בחוק נאמר: "חוק זה מטרתו לקבוע עקרונות לזכויות התלמיד ברוח כבוד האדם ועקרונות אמנת האומות המאוחדות בדבר זכויות הילד...".

בכתבה של מירי חסון ומוון זליקוביץ' מיום 13.12.2006 ב-YNET נאמר: "דווקא אנשי הצוות במוסדות החינוך שאמורים לשמור ולהגן על הילדים, הם במקרים רבים אלה המואשמים בתקיפה מינית... בקרב תלמידי בתי הספר היסודיים עד גיל 12, 23% ציינו כי הותקפו על ידי צוות ההוראה, יותר מ- 48% על ידי מכר או ידיד, 18.5% על ידי אדם זר, ו- 9.6% על ידי 'אחר'."

על פי נתונים של איגוד מרכזי סיוע לקורבנות תקיפה מינית, התקבלו בשנת 2006 2,204 פניות מילדים עד גיל 12 ו-2,184 פניות מגילאי 13-18. מנכ"לית האגודה להגנת הילד, חנינה צימרמן, אמרה ל-ynet: "יש עלייה של יותר מ-50 אחוזים בפניות של ילדים, בני נוער והוריהם על פגיעה

מיניית בשנים האחרונות. כעת אנו מטפלים ב-500 תלונות של ילדים ונערים בני 16 ומטה" (ברנובסקי, 21.8.08).

פגיעה מינית היא רק סוג אחד מסוגי הפגיעה וההתעללות בילדים. התופעה של אלימות בילדים כוללת כל מעשה או מחדל של המבוגר כלפי הילד הגורם או יכול לגרום לילד נזק גופני או רגשי ולפגוע בהתפתחותו. גם ילדים פוגעים בילדים. לנוכח חומרת ממדי התופעה של פגיעה בילדים, אין ספק שעל בית-הספר ליטול אחריות בחיפוש דרכים להבטחת שלומם הגופני והנפשי של ילדים, גם מחוץ לכתליו. חוק העונשין קבע חובת דיווח לפקיד סעד או למשטרה לגבי עברות מין, עברת חבלה חמורה ועברת התעללות. חובת הדיווח המוטלת על עובדיו מכוח החוק (חוק העונשין המתוקן, סעיף 26, תש"ן - 1989) נועדה לשים קץ לפגיעה בילד ולהגיש לו עזרה. ואולם אין להסתפק רק בכך. יש לנקוט גם בדרך של מניעה. יש הטוענים, שאין זה מתפקידיו של בית-הספר לשמש בית-ספר להורות ולחינוך ההורים. ואומנם צוות בית-הספר אינו בעל הכשרה מיוחדת בתחום זה והוא חסר כלים לכך. אך בית-הספר יכול לעורר מודעות לבעיה ולחומרתה, לעודד דיאלוג, שכתוצאה ממנו יבדקו הורים את עצמם ויהיו מוכנים יותר לבקש עזרה והדרכה ביחסיהם עם ילדיהם. כמו כן יכול בית-הספר להעביר את המסר, שחובתו של כל אזרח לדווח על כל מקרה של חשש לפגיעה ולהתעללות בילד (חוזר המנהל הכללי מיוחד ה', תשנ"ג, ינואר 1993 ; חוזר המנהל הכללי תש"ס/א 2, אוקטובר 1999).

ראו פרק ג - סדנה: זכויות הילד (רצוי לקיים את הפעילות עם ההורים בערב הורים כיתתי בסמוך ליום המשפחה)
מטרות:
1. לעורר מודעות בקרב ציבור ההורים בדבר חומרת הבעיה והיקפה.
2. ליצור הסכמה לגבי זכויות הילד שעל המשפחה לפעול למימושן.
3. ליידע את ההורים בדבר חובת הדיווח במקרה של חשד להתעללות ואלימות כלפי ילדים.
4. לעודד הורים לפנות ליעוץ, לעזרה ולהדרכה במקרה של אלימות במשפחה.
קהל היעד: הורי הילדים בכיתה
הכלי: החוק ורשימות זכויות שגובשו על ידי החברה; קטעי עיתונות

ג. יחסי הורים-ילדים על רקע תפקוד הילד בבית-הספר

עימותים רבים הנוצרים בתוך המערכת המשפחתית והנראים כנובעים מבעיות בתפקודו של הילד בבית-הספר קשורים למעשה ביחסי הורים-ילדים בתוך המשפחה עצמה. כך לדוגמה נושאים כמו חינוך לעצמאות ואחריות אישית, גבולות המותר והאסור, דחיית סיפוקים, הזכויות והחובות של הילד במשפחה וכדומה.

רב שיח בין הורים לילדים, בין ילדים לילדים ובין הורים להורים באווירה נעימה ומשוחררת עשוי לזמן לכל אחד מהמשתתפים אפשרות לראות נקודות מבט שונות של הבעיות, להכיר דרכי התמודדות עם הבעיות במשפחות אחרות ולאפשר להורים ולילדים כאחד להבין טוב יותר אלה את אלה.

בחרנו ב"תמונות מחיי משפחה", ב"סיפורי אירוע" המייצגים מצבים (כמו: קבלת התעודה, הכנת שיעורי בית, צפייה בטלוויזיה, השימוש במחשב, איחורים לבית-הספר, ההופעה החיצונית של הילד, בחירת חברים) כגירוי לדיון ביחסי הורים-ילדים-בית-ספר בהתייחס לסוגיות אלה:

1. התעודה:

אירוע של קבלת התעודה הוא בעל חשיבות לילד ולעיתים קרובות גם במשפחה מתייחסים

לתעודה כאל מסמך המשקף את מצבו של הילד בבית-הספר ואת ההערכות של מוריו, כבעלי מקצוע, למצב זה. בכתבה מיום 6.6.2001 בעיתון "מעריב" אומר הפסיכולוג צבי להב: "זהו גיל קריטי לילדים מבחינת בניית הדימוי העצמי שלהם. דימוי עצמי מבוסס בין היתר על השוואה בין ילדים. הילד משווה את עצמו לחבריו ובוחן במה הוא טוב או פחות טוב מהם הן בלימודים והן בחצר המשחקים. ילד שמקבל ציונים שליליים חי בהרגשה של כישלון... גם במקרה ההפוך, כשהילד מצליח, מצבו אינו נקי מסכנות, שכן ההצלחה מחייבת אותו לעמוד בציפיות, להמשיך להיות טוב ומוצלח כל הזמן..."

חשוב לפעול לכך שהתעודה תהיה חלק מתהליך מתמיד של הוראה-הערכה-למידה ותספק תיאור ענייני של התפקוד העכשווי של הילד והכוונה להמשך ולא מדד לאישיותו על מורכבותה ומגוון צדדיה.

ראו פרק ג' - סדנה: חינוך לאחריות- התעודה המטווחת:

1. ליצור אווירה שתמנע מתחים והרגשה קשה המתעוררים לפעמים סביב התעודה של הילד.
 2. לעודד התייחסות לתעודה כאל מסמך המשקף מצב הישגים מסוים בתקופה מסוימת ומציב כיוונים להפקת לקחים ולפעולה בעתיד.
- קהל יעד: הורי התלמידים בכיתה א/ו התלמידים הכללי: זיכרונות אישיים ככלי לעורר אמפתיה; המחזה ככלי ליצירת תובנות והסכמות

2. גבולות המותר והאסור:

לפי אריקסון (1976) בגיל שנה ושמונה חודשים עד גיל שלוש לערך, תינוקות חשים בעצמאות מסוימת, הם מתחילים לנוע באופן עצמאי, לבדוק ולחקור את הסביבה ואף יכולים לשלוט בצרכים. הם נהנים מהשליטה, מהאוטונומיה ומהיכולת לעשות משהו מבלי שהוריהם יקבעו בשבילם מה ואיך לעשות. כתוצאה מכך מתחיל מאבק כוחות בינם לבין הוריהם בנושא האוטונומיה. במאבק זה יכולים התינוקות לבחון את יכולותיהם ואת עצמאותם. כאן מתרחש הקונפליקט בין תחושת העצמאות המעטה שיש להם לבין תחושת הספק שלהם בכוחם. במאבק זה על ההורים לחזק את ביטחון הילדים ביכולתם ולעודדם לעצמאות בגיל זה ולאורך השנים. גבולות ברורים להתנהגות הם נדבך חשוב בהתפתחותם הנפשית והרגשית של ילדים. הם מלמדים לשאת תסכול, להתמודד עם אכזבה ולרכוש מיומנויות חברתיות. כשהורים ומורים משדרים מסרים דו-משמעיים משום שאינם החלטיים ולא בטוחים בדרכם, הילדים חשים חרדה והרגשה שאין להם על מי לסמוך. גבולות המוגדרים ע"י המבוגרים המשמעותיים מסייעים לילדים לארגן את עולמם הפנימי ולהתפתח. בסוגיה זו השתמשנו בניהול רב-שיח הורים-ילדים סביב תשובות לשאלון אישי שממלאים הילדים וההורים.

ראו פרק ג - סדנה: יחסי הורים-ילדים-מורים: גבולות המותר והאסור

המטרה: מודעות הורים וילדים למשמעות הסמכות ההורית וחשיבות קביעת גבולות המותר והאסור על ידי ההורים קהל היעד: מכיתה ג' ומעלה התלמידים והורים כלים: שאלון אישי¹⁶

ראו פרק ג - סדנה: תפקוד הילד בבית-הספר ויחסים במשפחה מטווחת:

1. לפתח מודעות של הורים וילדים לבעיות המתעוררות על רקע תפקוד הילד בבית-הספר והקשורות ביחסי הורים וילדים ובשאלות חינוך
 2. להכיר דרכים להתמודדות עם הבעיות תוך למידת עמיתים
 3. לגבש הסכמות ועקרונות לפתרון בעיות דומות ביחסי הורים וילדים
- קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה א/ו התלמידים (מכיתה ג' ומעלה) הכללי: תמונות המציגות יחסים בין הורים לילדים על רקע תפקוד הילד בבית-הספר.

16 השאלון האישי בודק תפיסות של הילד וההורה בשאלות הקשורות ביחסי הורים-ילדים והאם חל שינוי בהן בעקבות המפגש. כמו כן מוצע למלא שאלון משוב. שאלון המשוב יותח על ידי המחנכת. על סמך הממצאים יוגדרו נושאי הסדנאות בעתיד.

ד. גורמים הקשורים במורים

התפיסות, הידע והמיומנויות שיש לצוות לעבודה עם ההורים ושיתופם

שאלות לבחינה עצמית ולבירור

האם למורים יש הידע והמיומנויות הנחוצים לעבודה עם ההורים ושיתופם? האם המפגשים השוטפים של המורים עם ההורים הם פוריים? האם ומה תרצו לשפר בתחום היחסים בין המורים להורים?

בד בבד עם חיזוק יכולות התפקוד של הילד ואחריותו, מצופה מהמורים לעבוד עם הורים. העבודה עם ההורים צריכה להתבטא בדרכים רבות, כגון:

- הידוק הקשר בין צוות בית-הספר לבין הורי התלמידים כדרך לעודד את הידוק הקשרים בין הצוות לתלמידים;
- יצירת תנאים והזדמנויות לתקשורת יעילה ומשמעותית עם הורי התלמידים;
- שיתוף ההורים בתהליכי קבלת החלטות בתכנון הטיפול בתלמיד;
- שיתוף ההורים ועידוד מעורבותם הפעילה בתכנית הסיוע לתלמיד;
- תמיכה בהורים בניסיונם לסייע לילדיהם לצאת ממצבי ניתוק ונשירה;
- הפניית משפחות לשירותי הקהילה כאשר הן מעלות בעיות וצרכים שצוות בית-הספר אינו יכול לענות עליהם ובמקרים שבהם קיימים לטובתם שירותים מקצועיים אחרים.

על פי פרידמן וגביש (תשס"א), עולה מדיווחי המורות בחינוך הרגיל שקיים פער גדול בין ציפיות התפקיד לבין התפקיד בפועל בנוגע ליחסי הגומלין עם ההורים. ברמת ההצהרה רוב המורים מאמינים שהורים צריכים להיות חלק אינטגרלי בתהליך החינוכי, ותמיכתם בעבודה הנעשית בבית-הספר משפיעה מאוד על הצלחתה (פרידמן וגביש, 2003). ההורים מצופים לשתף פעולה עם המורה בבעיות השונות הנוגעות לילדיהם, תוך כיבוד מיומנותיה המקצועיות וניסיונה. בפועל נתפסים ההורים כמקור ממשי ללחץ, כמי שמתערבים יתר על המידה בעבודת המורה, אינם מעניקים לה גיבוי ומטילים עליה את מלוא האחריות לכישלונות ילדיהם.

לפי הספרות המקצועית, הקשרים מורכבים וטעונים במיוחד בין מורים לתלמידים בעלי צרכים מיוחדים לבין הוריהם. לעיתים קרובות חשים מורים היעדר מיומנויות מקצועיות וכישורים נפשיים הנדרשים ליצירת קשר עם ההורים, עמימות בנוגע לגבולות המותרים בקשר, דילמות מוסריות הטמונות בגבול הדק שבין נטיעת תקוות לבין תיאור המציאות ומניעת היסחפות להבטחות שוא (Ashdown, 1996; Bradfield&Fones, 1985; Chendler, 1983; Hornby, 1991; Jones&Sharma, 1996; Karr&Landerholm, 1991; Siperstein&Wenz-Gross, 1994; Caplan, 2001). דרכי תקשורת יעילות בין בית-הספר לבית התלמיד הן אבני היסוד ליחסים טובים ומקדמים בין שתי המערכות. המיומנויות הנחוצות למורים לעבודה עם ההורים הן:

- קיום מפגשי דיווח
 - עבודה עם ההורים כאשר לילד יש קשיים/בעיות
 - קיום תקשורת עם ההורים בנוגע להתקדמות ילדם
 - סיוע להורים להבין את מטרות בית-הספר והכיתה, דרכי ההוראה-למידה ושיטות ההערכה.
- יש חשיבות לתקשורת דו-כיוונית בכל הנוגע לילד, לצרכיו, לתפקודו, לציפיות ולדרישות ממנו ולדרכים לקדמו.

ראו פרק ג - סדנה: תפיסות המורים בנוגע ליחסי מורים-הורים בבית-הספר - המצוי והרצוי
המטרה: לשתף בתפיסות בנוגע ליחסי מורים-הורים כנקודת מוצא לשינוי-שיפור
קהל היעד: המורים
הכלי: שימוש ברצפים לתיאור המצב המצוי והמצב הרצוי ביחסי מורים-הורים בבית-הספר.

מיומנויות תקשורת, שיתוף ההורים בפתרון בעיות, עקרונות לניהול מפגשים איכותיים עם ההורים והפעלת תהליך של למידה מהצלחות הם כלים שיכולים לסייע למורים בעבודה עם ההורים.

1. תקשורת בין אישית:

תקשורת פירושה חילופי מידע בין שני אנשים או יותר. זהו תהליך באמצעותו משפיעים בני אדם אלה על אלה. כדי שתתרחש תקשורת, על כל אחד מן הצדדים ליחס לה כוונה ומשמעות (סלומון, 1987).
בתקשורת יש ארבעה מרכיבים:

1. מוסר המידע, המוען - המשדר

2. המסר - המידע

3. ערוץ התקשורת

4. מקבל המידע - הנמען, הקולט

(Mescon, M.H. Albert & Khedouri, F, 1985).

במסר ניתן להבחין בשלושה רכיבים:

1. התוכן

2. המשמעות המועברת

3. המשמעות המיוחסת.

תקשורת טובה מתרחשת כאשר כל מרכיב מן המרכיבים הללו מילא את תפקידו ביעילות. כדי לוודא שהתקשורת תהיה טובה, יש לשים לב לגורמים אלה:

ההקשר שבו נתונה הפעולה התקשורתית, הציפיות כלפיה, עמדתו של הנמען כלפי המוען ועמדתו של המוען כלפי הנמען (סלומון, שם): כך לדוגמה, הורה שניסיונו למדו, כי להיקרא אל המורה משמעו לשמוע תלונות על ילדו, עלול לא להגיע לפגישה. ואם הוא יגיע לפגישה - הוא יגיע עם מטען של התנגדות עקב ציפייה שלילית שהנה "שוב יש בעיות". נדעתי גם חשיבות למידת האמון שיש להורה כלפי המורה. ייתכן גם מצב שבו המורה מגיע לפגישה עם הורה עם ציפיות שליליות כלפיו בשל הצטברות רגשות כעס כלפי ההורה. לכן יש חשיבות לפיתוח המודעות של המורה לתחושותיו ולפיתוח היכולת להתבונן בדברים באופן מקצועי ולא אישי-מתגונן.

תוכן המסר ודרך העברתו: על המוען להימנע, ככל האפשר, משימוש במונחים מכילילים ובלתי ברורים. לעיתים מעורר המסר התנגדות ודחייה אצל הנמען עקב תוכנו.
הפרשנות או הכוונה שהנמען מייחס למסר: אף לנמען יש תפקיד פעיל במצב של התקשורת. הפרשנות או הכוונה שהוא מייחס למסר, יקבעו את המשמעות, ובהתאם לכך גם את ההתייחסות למסר ואת התגובה אליו.

הקשב ההדדי: חובה על מוסר המידע להגדיר היטב את המסר ולהבהירו (מהן ציפיותיו של המוען, המורה, מהנמען - ההורה? מהן הדרכים המתאימות למימוש הציפיות?). כמו כן על כל אחד מהשותפים לאירוע התקשורת לוודא שהמסר הובן.

אם מדובר בפגישת הורה-מורה, על המורה לפעול לסילוק של גורמים העלולים לעורר אצל ההורה התנהגות מגוננת ולהימנע מתקשורת מעגלית של האשמות הדדיות.

ראו פרק ג - סדנה: משוב לעומת ביקורת
מטרת:

1. פיתוח מיומנויות למסירת משוב ענייני ללא ביקורת שלילית
 2. גיבוש עקרונות לדרכי העברה של משוב אישי
- קהל היעד: המורים
הכלי: אימון בזוגות באמצעות כרטיסי אירוע במתן משוב.

2. מפגש מורה-הורה בנוגע לתפקוד הילד בבית-הספר

המטרות של המפגש בדך כלל הן אלה:

1. שיתוף במידע בנוגע להתקדמות הילד בכיתה
2. קבלת מידע על גורמי רקע של הילד שעלולים להשפיע על תפקודו בבית-הספר
3. פתרון בעיות משותף
4. בניית יחסי אמון

נדרש תכנון מוקדם של המפגש:

- א. יש חשיבות לתנאים הסביבתיים שבהם מתקיים המפגש כמו: זמן, מקום, ריהוט מתאים למפגש של אנשים מבוגרים, פרטיות ואווירה שקטה, עניינית ונינוחה.
- ב. המפגש דורש מיומנות. רצוי לתרגל זאת עם הצוות על ידי משחק תפקידים.
- ג. על המורה להכין מבעוד מועד שאלות שתרצה להפנות להורה (כגון: מהן המטרות שלך בנוגע לילדך השנה? מה עושה הילד אחר שעות הלימודים? האם תרצה לשתף אותי במידע כלשהו כמו אירועים חשובים שאתם מציינים במשפחה, העדפות הילד ודרכי למידתו וכד"ר).
- ד. למורה צריך להיות ברור מהו המידע שהיא רוצה לשתף בו את ההורה. את המידע יש להציג באופן נהיר, מכובד ומכבד. יש להכין מבעוד מועד דוגמאות של תוצרי למידה של הילד כדי שניתן יהיה להמחיש באמצעותם את דברי המורה. כמו כן יש להכין דוגמאות לתוצרים המשקפים את התפקוד הרצוי. אם לילד קשיי התנהגות, על המורה לדווח על אירועים ממשיים וספציפיים ולהימנע מהכללות ומאמירות כלליות. דוגמאות קונקרטיות מאפשרות למורה ולהורה לדון ביחד במצב¹⁸.

כדי להימנע מהסכנה של תקשורת מעגלית חסרת מוצא, יש צורך בשינוי שיאפשר ייחוס משמעות שונה, חדשה, לתקשורת הבעייתית, לתלות הגומלין שבה ולהקשר שבו היא נתונה. לשם כך יש צורך להתבונן באותו אירוע, בעיה או תופעה באופן שונה, במקום לחזור על דפוסי הפנייה המוכרים מהעבר להורים. השינוי מצריך ויתור על הטלת אחריות ואשמה הדדיים בנוגע לקשיים בתפקודו של הילד בבית-הספר. לשם כך יש להחליף את הגישה המוכרת מהעבר ואת הציפיות מהמפגש מורה-הורה במשמעויות חדשות שנעניק לבעיות ולתקשורת סביבן. המסר החדש להורים ולילד יהיה שבית-הספר והילד מסוגלים, רוצים ומחויבים להתמודד עם בעיות התפקוד של הילד ושתיהן חלוקת תפקידים בין בית-הספר, לילד ולהורים בהשגת היעד המשותף של קידום הילד והצלחתו.

כך, לדוגמה, מציעה Berger (1991) (אצל Caplan 2001) שבמקום לומר להורה "לילדך חסרים הרגלי למידה" להגיד לו "מצאתי קושי ביצירת הנעה אצל ילדך. הדברים שניסיתי הם: ... מה לדעתך יכול לעזור?" דוגמה נוספת: במקום לומר "הילד נכשל..." להגיד "כדי שלילד יהיה סיכוי להצליח, עלינו לעבוד על..."

17 ראו גם בירחון "המ"מים, גיליון מספר 15 בנושא גיבוש מדיניות בבית-הספר היסודי בנושא שיעורי בית

18 ראו פרק ג - מה על המורה ועל ההורה לעשות להצלחת המפגש ביניהם?

אנו מציעים שהמורים יתרגלו שיחות עם ההורים. "התרגול" שבו מנסים צוותי מורים להציע פתרונות לבעיות מהשדה בלי שהם מעורבים רגשית בבעיות, מאפשר להם להעשיר את מיומנותיהם בפתרון בעיות ובתקשורת יעילה.

כמו כן רצוי לבחון מחדש, האם, במה ומתי הכרחי לפנות להורים בנוגע לקשיים עם הילד בבית-הספר. סמילנסקי, פיישר ושפטיה (1987) סבורים כי יש הורים הרואים בהצלחת ילדיהם אישור להצלחתם, לא רק כהורים אלא גם כבני אדם, ולהיפך - כישלון או קשיים של ילדם בבית-הספר מתפרשים ככישלון אישי שלהם. לדעת סמילנסקי, פיישר ושפטיה (שם), יש למנוע מלהטיל על ההורים התמודדות עם בעיות הקשורות בתפקוד הילד בבית-הספר, ובמקום זה מומלץ לעשות פעולות אלה עם הילד:

1. לשוחח עם הילד תוך הדגשת החיוב שבו והבעת אמון ביכולתו להשתנות.
2. לנסות לברר את מצבו של הילד; בשיחה עמו לברר מהם הגורמים לבעיה; מדוע אין הוא יכול להסתגל לדרישות; להקשיב לו מתוך אמפתיה.
3. להעלות אפשרויות חלופיות לשינוי, על ידי הילד עצמו, המורה ולפעמים גם ילדי הכיתה.
4. בחירת הילד בהצעה שנראית לו, וגיבוש תכנית פעילות הדרגתית לשינוי.
5. מידי פעם, ובכוחות משותפים, בדיקה של התכנית, שינויה, הצבת אתגר נוסף, מתן חיזוק לילד על מאמציו וכן הלאה.
6. המסר להורה-אמנם יש בעיה, אבל הילד יכול להתגבר עליה. מדווחים על ההתקדמות.

ראו פרק ג - סדנה: פתרון בעיות ביחסי מורים-הורים
מטרות:

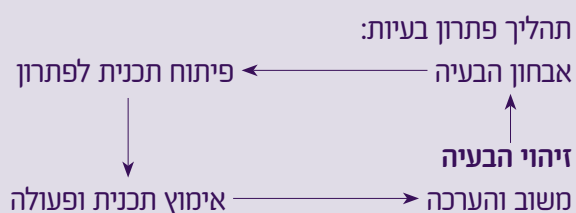
1. לפתח מודעות לדרכים לפתרון בעיות שבהן משתמשים המורים ביחסיהם עם הורי התלמידים
 2. להעשיר את מגוון הדרכים והאמצעים שבהם יוכלו המורים להשתמש להשגת התוצאות הרצויות ביחסיהם עם הורי התלמידים
- קהל היעד: המורים
הכלי: שימוש בדימויים לתיאור דרכים לפתרון בעיות ביחסים עם הורי התלמידים.

ראו פרק ג - סדנה: קשיי תקשורת עם הורים
מטרות:

1. לפתח מודעות לגורמי קושי בתקשורת בין מורים והורים
 2. להעשיר את מגוון הדרכים והאמצעים שבהם יוכלו המורים להשתמש להשגת התוצאות הרצויות בעת קיום תקשורת עם הורים
- קהל היעד: המורים
הכלי: שימוש בתיאורי אירוע ממשיים מעבודת המורים כנקודת מוצא ללמידה משותפת.

3. פתרון בעיות בכיתה

פתרון בעיות הוא סגנון של התמודדות עם בעיות בבית-הספר ובכיתה. זהו סגנון אמפירי רציונאלי לפיו יש בחינה ובדיקה של הנחות הגיוניות לגבי התנהגות האדם באמצעות תצפיות ועובדות. בין הבעיות שבית-הספר מתמודד עימן במהלך עבודתו ניתן לציין את אופי היחסים השורר בין בית-הספר להורים, ואת הקשיים בהוראה ובלמידה (שרן ושחר, תשמ"ט). שיתוף מבוקר ומתוכנן בקפידה של הורים (ותלמידים) בתהליך פתרון בעיות עשוי להיות פורה ומקדם לפחות בחלק מהבעיות. תהליך פתרון בעיות הוא תהליך מובנה ודורש מגוון של מיומנויות על דיסציפלינאריות ויכולת לעמוד במצבי אי-ודאות ועמימות.

פתרון בעיות בכיתה הוא פעילות מתמדת. גם לאחר שהושגו שינוי ושיפור בבעיה מסוימת, עדיין עלולות להתעורר בעיות הדורשות פתרון. לעיתים נוצר מצב, שתכנית שעובדה ובוצעה לא פתרה את הבעיה. זאת, כנראה, משום שלא אומצה תכנית עם פתרון ההולם את הבעיה. במקרה כזה יש לחזור וללמוד את הבעיה ולנסות דרך התמודדות מתאימה יותר.

ראו פרק ג' סדנה: פתרון בעיות בכיתה
 המטרה: לפתח דרכים מגוונות להתמודדות יעילה של המורים עם בעיות/קשיים בחיי הכיתה
 קהל היעד: המורים
 הכלי: תיעוד תהליך כאמצעי למידה בצוות.

4. למידה מהצלחות

למידה מהצלחות הנה תפיסה הרואה בניתוח והבנה עמוקה של הצלחות הארגון כלי רב עוצמה לפיתוח אישי, צוותי וארגוני (רוזנפלד ואח', 2002). ההנחה היא שלחברי הסגל בארגון יש ידע סמוי רב-עוצמה, אותו יש לחשוף ולהפוך לידע מכון לפעולה שיוכל לעמוד לרשות הכול. הצלחה מוגדרת כ"השגת תוצאה טובה מאוד".¹⁹

התבחינים להצלחה הם:

1. מימד אובייקטיבי - חלו שינויים ממצב מסוים למצב אחר
 2. מימד סובייקטיבי- יש שביעות רצון של הצדדים
 3. אין תוצאות לוואי שליליות
- תהליך הלמידה מהצלחות כולל פעולות אלה:
1. זיהוי הצלחה בעשייה המקצועית שכדאי להתמקד בה.
 2. ביצוע חקר רטרוספקטיבי של ההצלחה דרך הרחור ותהיה (reflection) כדי לזהות את הפעולות שתרמו להצלחה
 3. תיאור תוצרים חיוביים ומחירים
 4. תיאור המצב לפני תחילת העשייה
 5. תיאור הפעולות המרכזיות שאפשרו את ההצלחה
 6. זיהוי נקודות מפנה או נקודות קריטיות בתהליך
 7. זיהוי עקרונות פעולה מרכזיים.
- מומלץ להשתמש בלמידה מהצלחות לעיתים מזומנות כחלק מתהליכי הלמידה הארגונית, ולא כהתנסות חד-פעמית.

¹⁹ "המלון העברי השלם", מהדורת דבר

תם ולא נשלם

על בסיס הידע שהוצג בפניכם בפרקים א' וב', מוצעים בפרק ג' כלים ותהליכים לעבודה פנים בית-ספרית של הצוות החינוכי לקידום יחסים של שיתוף המבוסס על דיאלוג בין בית-הספר להורי התלמידים. הוצעו גם דרכים לשיתוף התלמידים בחלק מהתהליכים. אין להכביד על ההורים והמורים בכמות המפגשים בכל שנה. ניתן ליצור תכנית רב-שנתית לפיה בכל שכבת גיל בכל שנה יעסקו באחד הנושאים. אפשרות נוספת - לקבוע נושא משותף שבו יעסקו בכל שנה בהתאם לקדימויות וליעדים באותה שנה. רצוי לערוך סקר לבירור הנושאים שבהם מעוניינים ההורים לדון במשותף (ראו להלן). כמו כן רצוי לעודד הורים להעלות סוגיות לדיון ולמידה משותפת ואף לאפשר להם להנחות חלק מפעילויות אלה בהתאם לצורך.

פרק ג':

כלים לעבודת בית-הספר וההורים

א. גורמים חברתיים ותרבותיים

1. מעמדו של בית-הספר כמוסד חברתי

א. מעמדו של בית-הספר בקהילה

מטרות:

1. לזהות מהו מעמדו של בית-הספר בקהילה בעיני המורים או/ו בעיני הילדים או/ו בעיני ההורים.

2. לעמוד על הפער בין המצוי לבין הרצוי במעמדו של בית-הספר בעיני המורים או/ו ההורים או/ו הילדים כנקודת מוצא להגדרת יעד לשיפור/שינוי/שימור

הכלי: ביטוי עמדות ותפיסות באמצעות השלכה

קהל היעד: המורים או/ו ההורים או/ו התלמידים

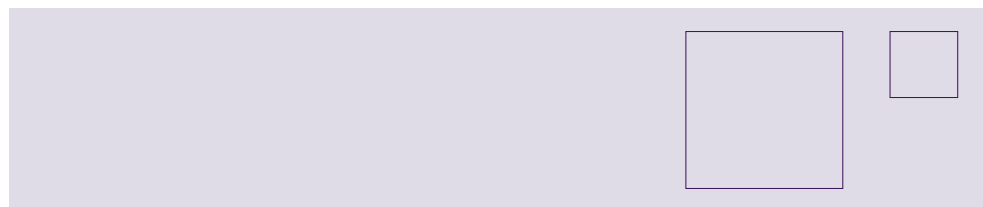
חומרים: דף ועליו תרשים וכלי כתיבה לכל משתתף

משך הפעילות: כשעה - שעה וחצי (תלוי בגודל הקבוצה)

מהלך הפעילות:

שלב 1. מציגים תרשים זה בפני מדגם מקרי של כל אחד מקהלי היעד או קבוצה מעורבת של המורים וההורים או/ו התלמידים.

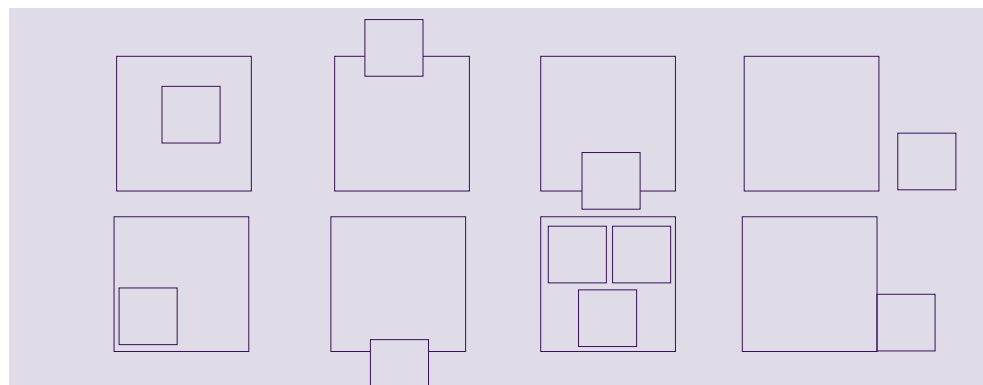
אישי: ציין איזה ריבוע מסמל את בית-הספר? מדוע? איזה ריבוע מסמל את הקהילה של בית-הספר? מדוע?

שלב 2 :

חומרים: דף ועליו תרשים וכלי כתיבה לכל משתתף

אישי: בחר את התרשים המתאר את מעמדו של בית-הספר בקהילה ואת התרשים המתאר את המעמד הרצוי בעיניך של בית-הספר בקהילה.

במליאה: כל אחד מציג את התרשים שלו ומנמק את בחירתו.
 דיון בשאלות: מהי מידת ההסכמה בין הנוכחים בנוגע למעמדו הרצוי של בית-הספר בקהילה?
 מהו הפער בין המצב מצוי והרצוי? מדוע? האם מעוניינים לשמר/לשפר/לשנות לאור הרצוי? מדוע? מה יהיה היעד?

ב. תפקיד בית-הספר כמוסד חברתי

מטרות:

1. לקבל מידע בנוגע לדעותיהם ולעמדותיהם של המורים (במקום שלא הוגדר יעוד ולא גובש חזון חינוכי מוסכם) וההורים בנושא מטרות החינוך כבסיס לתכנון העבודה בצוות או/ו עם ההורים (להשגת תמיכה, להפעלת תהליך של שינוי עמדות וכד').
2. לעורר מודעות אצל ההורים לכך שמטרות החינוך או בית-הספר הן רבות ושונות, ואף מנוגדות (על פי השקפותיהם השונות של הורים והגדרת הצרכים האישית של כל אחד).
3. ליצור אקלים של הבנה בקרב ההורים לעובדה שקשה להגיע להסכמה כללית לגבי מטרות החינוך ומטרות בית-הספר
4. לשמש כלי בתהליך של גיבוש הצוות או/ו ההורים סביב עניין משותף - מטרות בית-הספר.

הכלי: רב-שיח בצוות או/ו עם הורי התלמידים בכיתות בית-הספר²⁰

קהל היעד: המורים (במקום שלא הוגדר יעוד ולא גובש חזון חינוכי מוסכם) וההורים בכל כיתות בית-הספר.
חומרים: כלי כתיבה, שקף ומטול או מצגת ומקרן, רצועות בריסטול, 1/2 גיליון בריסטול לכל קבוצה.

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

- א. במליאה: המחנכת תציג את מטרות המפגש: קיום דיון בנושא מטרות בית-הספר כמוסד חברתי במטרה לעמוד על דעותיהם והשקפותיהם השונות של ההורים כדי לבנות הסכמות ולמנוע מסרים סותרים ובלבול.
 - ב. אישי: כל הורה מקבל רצועת בריסטול, עליה הוא ירשום מהו תפקידו העיקרי של בית-הספר, לדעתו. מקצים כחמש דקות לרישום התשובות.
 - ג. בקבוצות (5-6 אנשים בקבוצה): מחליפים דעות מנומקות על התשובות האישיות. מדרגים את התשובות בסדר יורד לפי מידת ההסכמה ורושמים על גיליון בריסטול.
- דף רישום** (יש לסמן + בתא כאשר המשתתף מסכים עם ההיגד על תפקידו העיקרי של בית-הספר)

מס'	תפקידו העיקרי של בית-הספר	משתתפים					
		א	ב	ג	ד	ה	ו
1							
2							
3							
4							
5							
6							

ד. במליאה: נציג מכל קבוצה מציג את תוצרי קבוצתו. עורכים השוואה בין תוצרי הקבוצות ומבררים את הנקודות שבהן לא הייתה הסכמה כללית בין הקבוצות. המחנכת מציגה את ההשקפות הרווחות בספרות החינוך והסוציולוגיה לגבי במטרותיו של בית-הספר כמוסד חברתי. דנים בשאלה מהן ההשלכות של ריבוי הדעות על עבודת בית-הספר ויחסיו עם ההורים? מדוע? כיצד ניתן להתמודד עם מצב זה? הערה: מומלץ לקיים תיעוד של כל מפגש ולהפיץ אחר כך תרשומת שלו לכל המשתתפים. הדבר תורם לתקשורת בין המעורבים ומאפשר קיום למידה ארגונית.

שקף

מטרות החינוך/ בית-הספר	מה לומדים?	כיצד לומדים?	תוצאות
סוציאליזציה	ידע ומיומנויות לפי התפקידים הנדרשים בחברה	שחזור וחיקוי	סיגול הפרט לחברה ולצרכיה. מילוי תפקידים לפי צורכי המשק
אקולטורציה	גישה א: כושרי שיפוט מוסרי גישה ב: נכסי תרבות של החברה, ערכים ונורמות.	ניתוח לוגי-רציונאלי יצירות תרבות כמו כתבי הקודש של החברה, סמלים, פולחן וטקסים	שימור התרבות והערכים של החברה
אינדידואליזציה	לפי העניין והצרכים של הילד בכל שלב לשם מיצוי הפוטנציאל של הילד	מתן גירויים והנחייה	פיתוח אישי ומימוש עצמי

2. דימוי בית-הספר בעיני המורים וההורים כארגון חברתי

א. תפיסת בית-הספר כארגון על ידי הצוות או/ו ההורים

מטרות: העלאת המודעות לדימוי בית-הספר כארגון בעיני המורים או/ו ההורים והבנת ההשלכות של דימוי זה על הציפיות של כל אחד כלפי בית-הספר כארגון, על היחסים בין בית-הספר להורים ועל תפקוד בית-הספר כמערכת.

הכלי: ביטוי עמדות, ערכים, תפיסות ותחושות באמצעות דימויים

קהל היעד: צוות בית-הספר או/ו נציגות ההורים בבית-הספר. ניתן לקיים את הפעילות במסגרת אחידה (בקבוצות נפרדות של צוות בית-הספר או/ו של ההורים) או במסגרת מעורבת (צוות בית-הספר ונציגות ההורים). גודל הקבוצה: עד 35 אנשים

חומרים: כלי כתיבה, שקף ומטול או מצגת ומקרן, כרטיסיות מילים או מארז עם מילים או תמונות אלה: בית חרושת, בנק, שוק, משפחה, משחקים שונים - כדורסל, טניס, תחרות ריצה, משרד, אי בים,

היאבקות, הצבעה (בכנסת, לדוגמה), בית חולים, נחיל נמלים, כוורת דבורים, גוף האדם, בעל מלאכה כמו בנאי או מכונאי, גלגל, חבל, בית כלא וכו', רופא, אם - מטפלת, תרשים זרימה וכד' 1 ו 2 - 3 כרטיסים ריקים.

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

במליאה: יושבים במעגל. במרכז המעגל על שולחן מונחים בתפזורת הכרטיסים עם הדימויים. המנחה מציגה את מטרות המפגש ומהלכו.

המנחה פותח/ת בהיגד "בית-הספר הוא כמו..." וכל משתתף מתבקש לבחור בתורו את הדימוי המתאים ביותר, לדעתו, מתוך המאגר שבמרכז המעגל או לרשום דימוי אחר, אם לא מצא דימוי מתאים.

כל משתתף בתורו משתף את הקבוצה בבחירה שלו ובנימוקים לבחירה ומניח את הכרטיס בחזרה על השולחן, אם ניתן, תוך ציון הקשר לכרטיסייה של הקודם/ים לו.

דיון: האם ניתן לזהות מכנה בשותף במה שנבחר? מדוע?

הרצאה: דימוי בית-הספר כארגון חברתי והציפיות ממנו. ניתן להיעזר בשקף.

דיון: איזה ארגון הוא בית-הספר שלנו? מי מחליט על כך? מדוע?

שקף

בית-הספר כארגון חברתי: מונחים ודימויים

מונחים ודימויים	בית-הספר כארגון חברתי
קו יצור, בעל ממלאכה, תשומות, תפוקות ותוצרים, סטנדרטיזציה, מכונה משומנת, בית חרושת לציונים, כפיף, ממונה, עובד, מעביד	גישה ביורוקרטית - בית-הספר כמכונה
בריאות, חולי (דיבורים כמו: מערכת החינוך חולה, יש צורך בתכנית הבראה) אורגניזם, גמישות, הסתגלות, חילוף חומרים, המרה	גישת המערכות - בית-הספר כגוף חי
תיאום, בקרה, פיקוח, שליטה, מאחורי דלת הכיתה, איש הישר בעיניו יעשה, רב-תרבותיות	גישה פוסט מודרניסטית - בית-הספר כמסגרת של קשרים רופפים
תיווך, גישור, מאבקי כוח, שליטה, השפעה, אינטרסים, קונפליקטים, קואליציות, משא ומתן	גישה פוליטית - בית-הספר כזירת התגוששות ומאבקי כוח
לא מודע, דחף, סיפוק צרכים, מימוש עצמי, הזדהות, מעורבות, עולמות שיח	גישה פסיכולוגית-אנתרופולוגית - בית-הספר כזירה לתהליכים נפשיים
ערכים, ערכות הדדיות, אכפתיות, תמיכה, נורמות, שותפות, קבלה הדדית	גישה סוציאלית - בית-הספר כקהילה
לקוחות, ספקים, השקעה, עלות, תועלת, הון (אנושי), בעלי עניין, חליפין, קיצוצים, חינוך אפור (כמו "שוק אפור")	גישה כלכלית - בית-הספר כארגון מספק שירותים
מונחים ודימויים מגוונים, הנבחרים לפי ההקשר	גישה רב ממדית - בית-הספר כארגון מורכב

3. הציפיות ההדדיות בין ההורים למורים

א. הציפיות ההדדיות בין המורים להורים בנוגע למעורבות ההורים בחינוך ושיתופם בבית-הספר

מטרות:

1. לזהות במה מעוניינים המורים לשתף את ההורים
 2. לזהות במה מעוניינים ההורים להיות מעורבים ולהשתתף
- הכלי:** שאלון: השאלונים המוצעים לא עברו בדיקת תיקוף מדעי כלשהי, לכן יש להתייחס למידע המתקבל מהם בעיקר כאמצעי לקבלת תמונת מצב נכונה לזמן ולמקום שבהם הם מועברים. תמונת המצב המתקבלת היא הן לגבי כלל בית-הספר והן לגבי כל כיתה וכיתה. הערה: אין טעם להעביר שאלון אם לא מתכוונים לעשות שימוש במידע המתקבל.

קהל היעד: המורים וההורים בבית-הספר

חומרים: שאלון לכל מורה בבית-הספר; שאלון להורים לכל בתי-האב או למדגם מקרי של בתי-אב (למשל: חמש משפחות הנבחרות מאמצעה של רשימת התלמידים הכיתתית או בכל דרך אחרת, ובלבד שבכל פעם תבחרנה משפחות אחרות).

הפעילות עם המורים

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

אישי: כל חבר בצוות יקבל כעשרה ימים לפני מועד המפגש של מליאת המורים שאלון אישי ויחזירו בתוך שבוע למנהל או לחבר צוות שנבחר לעבד את נתוני השאלון ולסכמו. התשובות על השאלון תרוכזנה ותוצגנה במליאה.

במליאה: דיון בשאלות אלה: באלו תחומים יש הסכמה בצוות? במה אין הסכמה? לפי הנתונים שהתקבלו, האם אנחנו מעוניינים בשיתוף פעיל ומשמעותי של ההורים בבית-הספר? מהן ההשלכות של ממצאי השאלון לגבי מעורבות ההורים בחינוך ושיתופם בבית-הספר?

שאלון למורים

מורה נכבד/ה, שלום רב,

מטרת שאלון זה לבדוק במה הנך מעוניין/ת לשתף את ההורים בבית-הספר. הקף/י במעגל את הפעילויות שברשימה שבהן ניתן לשתף הורים בבית-הספר. ציין/י את הפעילות לפי סדר חשיבות יורד (1 - החשוב ביותר).

בברכה

מנהל/ת בית-הספר _____

אני מעוניין/ת לשתף את ההורים בבית-הספר ב:

- ☐ החלטות הקשורות בתכנון הלימודים
 - ☐ תכנון מפורט של תחום פעילות חדש
 - ☐ תכנון פרויקט חינוכי-חברתי וסיוע בביצועו
 - ☐ החלטה על תוכן יחידת לימוד
 - ☐ הגשת עזרה לימודית לילדם, אם הוא מתקשה
 - ☐ הרצאות העשרה לתלמידים
 - ☐ עזרה בהכנת חגיגות בכיתה
 - ☐ גיוס כספים לצורכי בית-הספר
 - ☐ ליווי טיולים וספורים
 - ☐ סיוע בקישוט הכיתה
 - ☐ אספקת ציוד לימודי דרוש לילדם
 - ☐ שיחה עם הילד בעקבות תלונה מצד המורה
 - ☐ השגחה על הכנת השיעורים של הילד
 - ☐ סיוע בהכנת אירוע בית-ספרי
 - ☐ נוכחות באירועים בית-ספריים
 - ☐ קבלת דיווח על תפקוד הילד בבית-הספר
 - ☐ סיוע בעבודה בכיתה כדי לאפשר למורה להפעיל הוראה דיפרנציאלית
- אחר: _____
- שם המורה: _____

הפעילות עם ההורים

השאלון מאפשר לברר מהן עמדות ההורים בנושא מעורבותם בחינוך ושיתופם בבית-הספר. עצם הצגת הנושא לבירור היא דרך של שיתוף, ואולם אין להסתפק בכך. יש להשתמש בנתונים בתכנון העבודה בהמשך. לפניהם נוסח של שאלון להורים²¹.

21 אחד הקשיים בשימוש בשאלונים הוא איסופם לאחר שמולאו. כדי להבטיח החזרת מירב השאלונים ניתן לבקש מההורים למלא אותם בערב ההורים הכיתתי הראשון בראשית שנת הלימודים. כמו כן ניתן לעודד להשיב על השאלונים דרך אתר האינטרנט של בית-הספר או באמצעות הדואר האלקטרוני שלו. אפשרויות נוספות שמציעים Caplan, J, Perkins-Gough, D. and McKinnon, S. (2002) 1. להעניק פרס לכיתה שבה היה איסוף מרבי של שאלונים 2. להיעזר בהורים מתנדבים באיסוף השאלונים מבתי-האב.

דפי זהב של הורים

הורה נכבד,

אנו מאמינים כי שיתוף פעולה בין בית-הספר להורים חשוב להצלחתה של העבודה החינוכית. אנו מעודדים מעורבות הורים בפעילות המתרחשת בבית-הספר. נודה לך אם תמלא שאלון זה כדי שנוכל לתכנן את עבודתנו המשותפת.

בברכה,

מחנכת הכיתה ומנהל/ת בית-הספר

שם: _____, טלפון: _____,

כתובת דואר אלקטרוני: _____

1. אני מעוניין לתרום לעשייה החינוכית בכיתה/בית-הספר: כן/לא (הקף במעגל).

אם ענית בחיוב על פריט מס' 1, ענה על פריט מס' 2.

2. ארצה לתרום (נא להקיף במעגל) ב:

ליווי סיורים וטיולים

פעילות במסגרת ועד ההורים הכיתתי

פעילות העשרה לתלמידים בתחום המומחיות שלי/המקצוע שלי/התחביב שלי

(נא לציין את התחום: _____)

חומרים וציוד (נא לפרט _____)

סיוע בהכנת אירועים כיתתיים/בית-ספריים

השתתפות בצוות חשיבה/עניין

אחר: _____

מפגשי הורים רצויים בבית-הספר - סמן + לפי בחירתך

מספר	היגדים	רצוי מאוד	רצוי	לא רצוי
1.	דיווח להורים על הישגי ילדיהם			
2.	פעילות יוצרת הורים וילדים			
3.	דיונים והפעלות סביב בעיות בנושאים הקשורים ביחסי הורים-ילדים - בית-הספר			
4.	טיולי משפחות			
5.	טקס חגיגי בערב			
6.	ערב שירה להורים וילדים			
7.	הצגה להורים וילדים			
8.	טקס או הצגה של ילדים בפני ההורים בכיתתם			
9.	הרצאות בנושאי הורות ומשפחה			
10.	אחר:			

מספר המפגשים הרצוי במהלך שנת לימודים אחת להורים ולילדים בבית-הספר
(מלבד הדיווח על הישגים) הוא: א. 2 - 3 ב. 4 - 5 ג. אחר: ____
שם: _____

ב. הבהרת ציפיות בין הצוות להורי התלמידים בכיתה

המטרה: תיאום ציפיות בין המורים להורי התלמידים בכיתה

הכלי: משחק תפקידים ודיון

קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה

חומרים: כרטיסי משימה ב"תפקיד", דף מידע או שקפים ומטול או מצגת ומקרן

משך הפעילות: כשעה וחצי. רצוי לקיים מפגש זה בראשית שנת הלימודים, בעיקר עם הורי התלמידים בכיתה א'.

מהלך הפעילות:

1. במליאה: המחנכת מסבירה את מהלך הפעילות שכוללת משחק תפקידים ודיון.

2. בקבוצות (רצוי מסביב לשולחנות):

נחלקים לקבוצות: קבוצת "הורים" וקבוצת "מורים". בכל קבוצה כחמישה משתתפים. (אם יש 30 איש, בכל תפקיד תהיינה 3 קבוצות). כל קבוצה מקבלת כרטיס-משימה אישי וכרטיס משימה קבוצתי. בתום הפעילות בקבוצת בעלי התפקידים ("הורים" ו"מורים") - יוצרים קבוצה ממוזגת של ה"הורים" ושל ה"מורים" (כעשרה אנשים בקבוצה) ופועלים על פי ההוראות הרשות בכרטיס המשימה המשותף.

כרטיס משימה ל"הורים":

משימה אישית:

הנך הורה לילד הנכנס לכיתה א'. איזה ציפיות יש לך מהמורה? נמק.

משימה קבוצתית ל"הורים":

החליפו דעות על הציפיות שהעליתם.

כרטיס משימה ל"מורים":

משימה אישית:

הנך מורה לילד בראשית כיתה א'. איזה ציפיות יש לך מהוריו? נמק.

משימה קבוצתית ל"מורים":

החליפו דעות על ציפיותכם.

כרטיס משימה לקבוצה ממוזגת "הורים" ו"מורים"

החליפו דעות על ציפיותכם ההדדיות.

סכמו את הציפיות: איזה מן הציפיות דומות ואיזה מן הציפיות שונות?

מה אתם מציעים לעשות עם הציפיות הסותרות? מדוע?

3. במליאה:

א. דיווח על הציפיות ההדדיות שהובעו והתגובות להן.

ב. דיון בשאלות אלה: מה חשו ההורים, לאור הציפיות שציינו ה"מורים"? מדוע? מה חשו "המורים" לאור הציפיות שציינו ההורים? מדוע? מה מקומו של הילד בתוך מערכת הציפיות? מדוע? איזה קשיים יכולים להתעורר לאור הציפיות המופנות כלפי כל קבוצה? מדוע? כיצד נתגבר על הקשיים שמעוררות הציפיות ההדדיות?

סיכום קצר של הדיון

ג. הצגת ציפיות הצוות החינוכי ובית-הספר:

1. המחנכת תבהיר לאיזה מהציפיות היא יכולה להיענות במסגרת חובות התפקיד וסמכויותיה, ולאיזה מהציפיות היא אינה יכולה להיענות ותנמק דבריה.

המחנכת תציג את ציפיותיה מההורים ותנמק דבריה.

2. המורים המקצועיים הנוטלים חלק במפגש יבהירו לאיזה מהציפיות הם יכולים להיענות במסגרת חובות התפקיד וסמכויותיו, ולאיזה מהציפיות הם אינם יכולים ורשאים להיענות וינמקו דבריהם.

המורים המקצועיים יציגו את ציפיותיה מההורים וינמקו דבריהם.

3. המחנכת תסכם שלב זה ותציע לקיים המשך בירור עם נציגות ההורים שתיבחר בנוגע לנושאים שבהם עלולה להתעורר מחלוקת.

הורות: האחריות הבסיסית של המשפחה לבריאותו של הילד ולהתפתחותו הרגשית והחברתית בבית

תקשורת: הבטחת מנגנונים לקיום תקשורת דו-כיוונית בין בית-ספר להורים

התנדבות: גיוס וארגון עזרה ותמיכה של ההורים

למידה בבית: יצירת סביבה לימודית ואווירה התומכת בלמידה ומעריכה חינוך.

קבלת החלטות: ייעוץ או קבלת החלטות במסגרת ועדות והנהגות כיתתיות ובית-ספריות.

שיתוף פעולה עם הקהילה: גיוס משאבים של הקהילה לקידום הלמידה של כל התלמידים, לחיזוק ההורות ותכניות בית-ספריות.

שקף

התחום	אחריות המשפחה	אחריות בית-הספר
הורות		
תקשורת		
התנדבות		
למידה בבית		
קבלת החלטות		
שיתוף פעולה עם הקהילה		

(ניתן להעזר במידע בעמודים 25-26)

1. תחושות ההורים בנוגע לפתיחות בית-הספר ולנכונותו לשתף אותם

המטרה: לזהות את תחושות ההורים בדבר פתיחות בית-הספר ונכונותו לשתף אותם כנקודת מוצא לשיפור בנושא

הכלי: סקר לאיסוף נתונים

קהל היעד: ההורים (כלל ההורים או מדגם)

חומרים: שאלון. ניתן להעבירו באמצעות האינטרנט.

מהלך הפעילות:

לאחר קבלת התשובות, יש לעבד את הנתונים ולקיים דיון בנוגע לנושאים בהם גילו ההורים שביעות רצון ולהיבטים הדורשים תיקון ולפעול בהתאם. רצוי לפרסם את תוצאות הסקר ואת ההחלטות שהתקבלו בעקבותיו ולקבוע מועד למשוב. ניתן ורצוי לשתף מורים ונציגי הורים בהכנת תכנית שיפור לפי הצורך.

הורים נכבדים שלום רב,

אנו מעוניינים לדעת מהן תחושותיכם בנוגע ליחס בית-הספר אליכם. נודה לכם אם תשיבו על שאלון זה.

בברכה

המחנכת והמנהל/ת

תמיד	בדרך כלל	לעיתים רחוקות	אף פעם	
				1. אני חש רצוי בבית-הספר
				2. מקבלים אותי בבית-הספר בסבר פנים יפות
				3. השיחות עם המורה מתקיימות באווירה נעימה
				4. הצעות שלי למורה בנושאים הקשורים לבית-הספר מתקבלות בברכה
				5. הצעות שלי למורה בנושאים הקשורים לכיתה מתקבלות בברכה
				6. משתפים אותי בקבלת החלטות הקשורות בתפקודו החברתי של ילדי
				7. משתפים אותי בקבלת החלטות הקשורות בתפקודו הלימודי של ילדי
				8. בית הספר נראה נקי ומטופח
				9. הכיתה נראית נאה, נקייה ומטופחת
				10. בית-הספר מעודד פעילות עם ההורים
				11. אני זוכה להערכה על תרומתי לפעילויות בבית-הספר
				11. אני מקבל מידע שוטף מבית-הספר
				12. הערות והצעות:

גיבוש תקנון ועד ההורים

המטרה: גיבוש תקנון של ועד ההורים המוסדי בבית-הספר תוך שיתוף פעולה של כלל ההורים

הכלי: ג'יקסו: דיון בקבוצות מומחים ובקבוצות ממוזגות לגיבוש הסכמות

קהל היעד: הורי התלמידים בכיתות

חומרים: כלי כתיבה וכרטיסי משימה

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

מליאה: הצגת מטרות הפעילות ומהלכה

בקבוצות: 1. ההורים יושבים בקבוצות של 5 - 6 חברים. הקבוצות פועלות כקבוצות מומחים המייצגות הורים, מורים והנהלה. כל קבוצה פועלת באמצעות כרטיסי משימה מנקודת הראות של בעל התפקיד אותו היא ממלאה. 2. מיזוג לקבוצות מעורבות. בכל קבוצה נציגי הורים, מורים והנהלה.

במליאה: ודיון בשאלות אלה: האם בהצעות התקנון של בעלי התפקידים השונים באו לידי ביטוי ניגודי אינטרסים ביניהם? במה? מדוע? מהן הבעיות שיוצרים ניגודי אינטרסים? כיצד ניתן לגשר על ניגודי האינטרסים כדי להבטיח פעולה בהסכמה?²²

ועדה: ועדה בית-ספרית המורכבת מנציגי ההורים בכל כיתה, ממורים וממנהל/ת תגבש טיוטת תקנון תוך שימוש בתוצרים שהתקבלו בפעילות בכיתות. הטיוטה תופץ לכל בתי האב ולכל המורים לקבלת התייחסויות. לאחר קבלת ההתייחסויות תנסח הוועדה את תקנון ועד/נציגות ההורים בבית-הספר ותפיץ אותו לכל הנוגעים בדבר. מידי תקופה ייבדק התקנון על ידי הוועדה, ולאור המשוב מההורים ומהמורים יוכנסו בו שינויים לפי הצורך.

כרטיס משימה לקבוצת המומחים "הורים"

משימה ליחיד: את/ה הורה לילד בבית-ספרנו.

רשום/רשמי, למה את/ה מצפה מחבר ועד ההורים בבית-הספר?

משימה לקבוצה: כהורים בבית-ספרנו גבשו הצעת תקנון לועד ההורים המוסדי בבית-הספר, כך שהוועד יידע את המצופה ממנו, וייקבעו זכויותיו וחובותיו. סכמו הצעתכם במסמך שיכלול את ראשי הפרקים הבאים:

מטרות ועד ההורים: _____

חובות חברי ועד ההורים: _____

זכויות חברי ועד ההורים: _____

טיפול במקרה של אי-מילוי חובות על ידי חבר הוועד: _____

22 מילוי המשימה מנקודות הראות של בעלי התפקידים השונים במערכת מאפשר ראייה של האנטרסים ההדדיים ומזמין להידברות שתיצור הסכמה, כך שלא תיפגעה זכויותיו של גורם זה או אחר.

כרטיס משימה לקבוצת המומחים "מורים"

משימה ליחיד: את/ה מורה בבית-ספרנו.

רשום/רשמי, למה את/ה מצפה מחבר ועד ההורים בבית-הספר?

משימה לקבוצה: כמורים בבית-ספרנו גבשו הצעת תקנון לוועד ההורים המוסדי בבית-הספר, כך שהוועד יידע

את המצופה ממנו, וייקבעו זכויותיו וחובותיו. סכמו הצעתכם במסמך שיכלול את ראשי הפרקים הבאים:

מטרות ועד ההורים: _____

חובות חברי ועד ההורים: _____

זכויות חברי ועד ההורים: _____

טיפול במקרה של אי-מילוי חובות על ידי חבר הוועד: _____

כרטיס משימה לקבוצת המומחים "הנהלה"

משימה ליחיד: את/ה מנהל/ת בבית-ספרנו.

רשום/רשמי, למה את/ה מצפה מחבר ועד ההורים בבית-הספר?

משימה לקבוצה: כמנהלים, גבשו הצעת תקנון לוועד ההורים המוסדי בבית-הספר, כך שהוועד יידע את

המצופה ממנו, וייקבעו זכויותיו וחובותיו. סכמו הצעתכם במסמך שיכלול את ראשי הפרקים הבאים:

מטרות ועד ההורים: _____

חובות חברי ועד ההורים: _____

זכויות חברי ועד ההורים: _____

טיפול במקרה של אי-מילוי חובות על ידי חבר הוועד: _____

כרטיס משימה לקבוצת המיזוג: הורים, מורים, הנהלה

עליכם להכין הצעת תקנון לוועד ההורים בבית-הספר, שתהיה מוסכמת על ההורים, המורים והנהלת בית-הספר.

- דווחו אלה לאלה על הצעות התקנון בקבוצות המומחים.
 - דונו בהצעות השונות ובדקו את נקודות המחלוקת, אם ישנן.
 - שוחחו על נקודות המחלוקת ונסו לפתור אותן.
 - גבשו הצעת תקנון משותפת.
- הצעתכם תהווה בסיס לתקנון ועד ההורים בבית-הספר שיופץ בתום הכנתו על ידי ועדת התקנון.

2. המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו

א. מערכת התקשורת בית-ספר-הורים

המטרה: להעריך את מערכת התקשורת הקיימת בית-ספר-הורים לצורך שיפורת.

הכלי: כלי למיפוי מערכת התקשורת בית-ספר-הורים

קהל היעד: הנהלת בית-הספר או/ו ועדת תקשורת (המורכבת מנציגות הורים ומורים)

התהליך: לאחר מילוי הטבלה דונו בשאלות אלה: האם נעשה שימוש במגוון אמצעי התקשורת עם ההורים?

האם תדירות קיום התקשורות עונה על הצרכים? מה רצוי לשפר? מדוע?

אפשרויות תגובה: באיזו מידה מזמן תגובה של הנמען?	נמען		מוען		תדירות	תוכנו ומטרתו	אמצעי התקשורת
	ההורים	בית- הספר	ההורים	בית- הספר			
							דף מידע יומי/ שבועי/חודשי
							לוח מודעות
							תעודה
							שיחת טלפון
							מאמר של בית- הספר/על בית- הספר במקומון
							חוברת מידע על בית-הספר/ הכיתה
							ביקור בית
							טקסים ואירועים
							שיעורים לדוגמה
							אסיפת הורים כיתתית
							שיחה אישית מורה-הורה או/ו תלמיד
							שיחה אישית הורה-מנהל/ת או/ו מורה או/ו תלמיד
							דואר אלקטרוני
							סקר/שאלון להורים
							תיבת פניות והצעות
							אחר

ב. תכנית שנתית לתקשורת בית-ספר-הורים

המטרה: להכין תכנית שנתית להעברת מידע להורי התלמידים

הכלי: לוח גאנט

קהל היעד: המורים

חומרים: לוח גאנט, התכנית השנתית לניהול בית-ספר יסודי, טבלת הפעולות והמסגרות להבניית עבודת

בית-הספר עם ההורים לאור מטרות²³, הפרק "המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו"²⁴

וסטנדרט מספר 6 במסמך "סטנדרטים ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית-ספרי"²⁵

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

עיינו בטבלת הפעולות והמסגרות להבניית עבודת בית-הספר עם ההורים לאור מטרות, בפרק "המידע שההורים מקבלים מבית-הספר ומידת אמינותו" ובסטנדרט מספר 6 במסמך "סטנדרטים ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית-ספרי" והכינו תכנית שנתית להעברת מידע להורים. תוכלו להיעזר בטבלה שלהלן:

חודש	תשרי	חשוון	כסלו	טבת	שבט	אדר	ניסן	אייר	סיוון	תמוז	אב	אלול
כיתה/ שכבה												
גן ²⁶												
א'												
ב'												
ג'												
ד'												
ה'												
ו'												

בתאים רשמו את האמצעי ואת תוכנו²⁷.

23 עמוד מספר 14-17

24 עמוד מספר 31-33

25 עמוד מספר 61

26 בבית-ספר שבו פועלת חטיבה צעירה

27 כגון: מכתב - זימון התלמידים החדשים והוריהם לפגישת היכרות עם מחנכת הכיתה

סטנדרט מספר 6 במסמך "סטנדרטים ליצירה לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית-ספרי: בית-הספר מבנה מערך של העברת מידע להורים בנוגע לבית-הספר ובנוגע לילדיהם.

תחום משנה וסטנדרט משנה	אמות מידה להערכה	סטנדרט של הזדמנויות למידה
העברת מידע להורים		
בית-הספר מספק להורי התלמידים סוגים שונים של מידע אודות ילדיהם, מצבם בתחום הלימודי החברתי והאישי ואודות בית-הספר אני מאמין שלו, יעדיו, פעולותיו, תכניות עבודה ובנוגע לצוות בית-הספר	• קיומו של קשר שוטף עם הורים סביב איתור מצבים ייחודיים של התלמיד בתחום הלימודי, הרגשי והחברתי וקיום היועצויות עימם • קיומם של מועדים קבועים וידועים במהלך השנה בהם ההורים מעודכנים בנוגע למצבם הלימודי והאישי של ילדיהם • קיומן של דרכים מגוונות (חוזרים, מפגשים, עלונים, וכד') לעדכון שוטף של ההורים בנוגע לפעולות החינוכיות המתקיימות במוסד החינוכי	• מידע מתורגם בשפות שונות, על פי הצורך • הגדרת זמן קבוע למפגשים בין בית-ספר להורים בסוגיות הנוגעות לתלמיד כפרט ולכלל בית-הספר
מעורבות הורים		

דרך לבדוק את יישום הסטנדרט

תחום משנה וסטנדרט משנה	מסגרות/עשייה/דרכי ביצוע	מדדי הצלחה
בית-הספר מספק להורי התלמידים סוגים שונים של מידע על אודות ילדיהם, מצבם בתחום הלימודי החברתי והאישי ואודות בית-הספר - אני מאמין שלו, יעדיו, פעולותיו, תכניות עבודה ובנוגע לצוות בית-הספר	- הנפקת ספר בית-הספר לכלל התלמידים בתחילת השנה - מידעון חודשי - דף מחנכת אחת לחודש - דף מורה מקצועי להורים בפרקי זמן מוגדרים מראש - דף משותף של מחנכת ושל מורה מקצועי - הזמנות להורים ויידוע בנושאים ובפעילויות כיתתיות ובית-ספריות - עלון-עיתון שכבתי ובית-ספרי - אתר בית-הספר מעודכן	ההורים מדווחים על היותם מעודכנים באמצעות שאלוני משוב

ג. מדיניות הערכה: התעודה, מה היא צריכה לשקף?

מטרות: ההורים יכירו את מדיניות ההערכה של בית-הספר ואת ביטוייה בתעודת השליש/מחצית. ייעשה תיאום ציפיות באשר למידע שעל התעודה לספק כנקודת מוצא להכנסת שינויים ברכיבי התעודה

הכלי: רצוי מול מצוי: ניתוח מסמך תעודה של בית-הספר; שאלון

קהל היעד: הורי התלמידים בכיתות

חומרים: לכל קבוצה גיליון ריק של תעודת בית-הספר, לכל הורה שאלון: התעודה, מה היא צריכה לשקף?

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

במליאה:

א. יושבים במעגל. המחנכת תציג את נושא הדיון ומהלכו

ב. מעלים אפשרויות בהתייחס לשאלה: " התעודה, מה היא צריכה לשקף? " רושמים את ההצעות על הלוח.

אישי: כל משתתף ממלא את השאלון: " התעודה, מה היא צריכה לשקף?"²⁸

בקבוצות: מגבשים הסכמה לגבי הנושאים שההורים סבורים שחשוב מאוד או חשוב שיופיעו בתעודה.

מתבוננים בתעודת בית-הספר ובודקים, מה מבין הנושאים מופיע. מגבשים החלטה, מה רצוי להוסיף.

במליאה:

1. ריכוז תוצרי הקבוצות כבסיס להכנסת שינוי בתעודה.

2. הרצאה קצרה של המחנכת המציגה להורים את מדיניות ההערכה בבית-הספר כך שההורים יקבלו מידע

בשאלות אלה:

א. מהו סוג ההערכה המקובל בבית-הספר (מעצבת/מסכמת)?

ב. מהן מטרות ההערכה בבית-הספר?

ג. מה מעריכים בבית-הספר?

ד. מהם התבחינים להערכה (האם הילד מוערך ביחס לאחרים? ביחס לעצמו?)

ה. מי קובע את התבחינים להערכה? (האם יש הישגים נדרשים ממלכתיים? האם כל מורה קובע בתחומו? מה

מקום התלמידים בתהליך?)

ו. מהם השלבים והאמצעים שבהם נאספים הנתונים להערכה? (מבחנים? בחנים? מבחנים משווים כמו מיצ"ב?

פרויקטים? תיק פורטפוליו של התלמיד? תצפיות? ועוד)

ז. מי עוסק בהערכה? (לדוגמה: הורים יכולים להעריך היבטים הקשורים בהרגלי הלמידה של הילד בבית;

ילדים יכולים להעריך עצמם בכל תחומי תפקודם, ויש לערוך השוואה בין הערכותיהם לבין הערכות הצוות

ולבדוק, האם יש ביניהם פערים? אם כן - מדוע?)

דיון: במקרה של מחלוקת בין הערכות הצוות להערכות הילד והוריו - על פי מה תתקבל ההכרעה? מדוע?

28 יש להניח שחלק מההיגדים המופיעים בשאלון הועלו על ידי ההורים, אולם יש בשאלון היגדים נוספים

שאלון: התעודה, מה היא צריכה לשקף?²⁹

סמן + במקום המתאים, לדעתך.

הנושא להערכה				מידת החשיבות
	רבה מאוד	רבה	בינונית	אין חשיבות
עד כמה שולט התלמיד בחומר הנלמד?				
מה עושה התלמיד בשיעור?				
עד כמה מתמיד התלמיד בהכנת שיעוריו?				
עד כמה עבודתו של התלמיד מעמיקה/שטחית?				
כיצד מתייחס התלמיד לחבריו?				
כיצד מתייחס התלמיד למוריו?				
כיצד נוהג התלמיד ברכוש בית-הספר?				
עד כמה ניכר שהתלמיד התקדם לגבי התקופה הקודמת?				
מהו דירוגו של התלמיד בין תלמידי הכיתה?				
לאילו מקצועות יש לתלמיד כישרון מיוחד?				
האם התלמיד מתבלט בכיתה או בבית-הספר? במה?				
מה על התלמיד לעשות כדי לשפר התנהגותו?				
עד כמה ממלא התלמיד את משימותיו בכיתה ובבית-הספר?				
עד כמה מנצל התלמיד את כישרונותיו?				
מהם הנושאים/מקצועות שבהם התלמיד מגלה עניין?				
במה עוסק התלמיד בהפסקות?				
מהם הרגלי הקריאה של התלמיד?				
עד כמה התלמיד אהוד על חבריו?				
אחר (הוסיפו לפי הצורך)				

29 מומלץ למלא שאלון דומה עם המורים ועם מדגם מייצג של תלמידים, באופן השוואתי. מן הסיכום ניתן יהיה להסיק מהו תחום הקבלה שלגביו הכול מסכימים כי הוא שייך לנושאים שרק מורים יבצעו בהם הערכה, מהם הנושאים שבהם אין הסכמה לגבי סמכותם של המורים לתת בהם הערכות? כמו כן ניתן לראות סתירות או מתאמים בעמדות הורים, תלמידים ומורים בין הצהרות ותביעות לאינדיבידואליזציה לבין מה שצריך לבוא לידי ביטוי בתעודה, לדעתם, למשל.

1. תפיסת התפקיד של ההורים והמסוגלות שלהם

א. ההורים כמסייעים לילדיהם³⁰

המטרה: לשתף בתפיסות בנוגע ליחסי הורים-ילדים כנקודת מוצא לחיזוק מודעות ההורים לגבי תפקידם בסיוע לילדיהם ולמניעת התנהגויות סיכוניות (מלשון: סכנה וסיכון) שלהם
הכלי: שאלון אישי להורים לעירור מודעות ונקודת מוצא לדיון בסוגיות הקשורות בחינוך ילדיהם.

קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה

חומרים: שאלון, דף מידע "למי פונים?" לכל בית אב

משך הפעילות: כשעה - שעה וחצי (תלוי בגודל הקבוצה)

מהלך הפעילות:

במליאה:

א. יושבים במעגל. המנחה תציג את נושא הדיון ומהלכו

ב. מעלים אפשרויות בהתייחס לשאלה "מהן הסכנות שאליהן עלולים להיחשף ילדים?"

המנחה תרשום על הלוח. ניתן למיין להתנהגויות שבהן הילד הוא הפוגע ולהתנהגויות שבהן הילד הוא הקורבן. בשני המצבים זהו מצב סיכון לילד.

אישי: ממלאים שאלון אישי

במליאה: שיתוף בדעות בהתייחס לשאלות שהופיעו בשאלון

בקבוצות: דיון בשאלה מה תפקיד ההורים בסיוע לילדים במניעת התנהגויות סיכוניות שלהם?

במליאה: דיווח וריכוז ההצעות

קבלת החלטה לגבי הצעה לקיים מפגש למידה נוסף עם מומחה כמו יועצת חינוכית או/ו פסיכולוג/ית.

30 עיצוב הסביבה שבה מתקיימת הפעילות: רצוי לערוך את המפגש כשבצד שולחן מכוסה במפה ועליו חטיפים ושתייה קרה. כדי לאפשר רב-שיח ודיון בין המשתתפים ניתן לסדר את הכיסאות בצורת ח', ולפי הצורך להתארגן לישיבה בקבוצות קטנות וחזרה לישיבה בצורת ח'.

שאלון להורים:

1. האם ידוע לך עם מי משוחח ילדך בטלפון?
2. האם ידוע לך באלו אתרים גולש ילדך?
3. האם אתה מכיר את חבריו של ילדך?
4. האם ידוע לך היכן מבלה ילדך?
5. מה יעשה ילדך במקרים הבאים:
 - קיבל הערה מהמורה על התחצפות
 - ביצע עבירת רכוש/מין/תקיפה?
6. מה יעשה ילדך במקרים הבאים:
 - היה קורבן לפגיעה מילולית/גופנית
 - היה קורבן לפגיעה מינית?
7. כיצד תגיב אם יספרו לך שילדך:
 - שותה משקאות אלכוהוליים
 - מעשן
 - תקף ילד אחר
 - קילל ילד אחר
 - התחצף למורה
 - תקף את המורה
 - עשה מעשה מגונה בילד/ילדה
 - כפה יחסי מין על ילד/ילדה
 - צפה בסרטי פורנו
 - נוצל מינית
 - הותקף על ידי ילד אחר?
8. האם על הורים להגביל את ילדיהם בשעות החזרה הביתה מבילוי? מדוע?
9. האם על הורים להתערב בבחירת החברים של ילדיהם? מדוע?

ב. זכויות הילד

(רצוי לקיים את הפעילות עם ההורים בערב הורים כיתתי בסמוך ליום המשפחה)

הכלי: ציטוט החוק ורשימות זכויות שגובשו על ידי החברה; קטעי עיתונות

מטרות:

- א. לעורר מודעות בקרב ציבור ההורים בדבר חומרת הבעיה והיקפה
- ב. ליצור הסכמה לגבי זכויות הילד שעל המשפחה לפעול למימושה
- ג. ליידע את ההורים בדבר חובת הדיווח במקרה של חשד להתעללות ואלימות כלפי ילדים
- ד. לעודד הורים לפנות לייעוץ, לעזרה ולהדרכה במקרה של אלימות במשפחה

קהל היעד: הורי הילדים בכיתה

חומרים: חומרי כתיבה, שקף ועליו הגדרות המונח "זכות", כרטיסי משימה, עותק של ההוראות בדבר חובת הדיווח, שי לכל הורה: עותק של הצהרת זכויות הילד בישראל ושל חוק "זכויות התלמיד (תיקון), התשס"ה - 2004".

משך הפעילות: כשעתיים עד שעתיים וחצי

מהלך הפעילות:

חלק ראשון:

במליאה: הצגת נושא המפגש ומהלכו על ידי מחנכת הכיתה והבהרת המונח "זכות".
ביחידים: כל הורה ירשום את הזכויות שיש להעניק לילדים, לדעתו.
בקבוצה: כל קבוצה תגבש רשימת זכויות הילד לפי מיון זה: זכויות במשפחה, זכויות בבית-הספר וזכויות בחברה הכללית.
הקבוצה תערוך השוואה בין רשימת הזכויות שיצרה לבין רשימת הזכויות בהצהרת זכויות הילד בישראל ובחוק "זכויות התלמיד, (תיקון), התשס"ה - 2004".
במליאה:

1. המחנכת תסכם את רשימת ההצעות לזכויות הילד ותרשום אותן על הלוח.
2. דיון: האם יש מקום לנסח הצהרה לזכויות הילד במשפחה?

חלק שני:

בקבוצה: כל קבוצה תדון בכרטיס המשימה.
כרטיס משימה:

א. לפניכם לקט ידיעות מהעיתונות. עיינו בסקירה.

- גבר בן 50, אב לשלוש בנות, אנס את בנותיו והתעלל בהן מינית במשך שנים ארוכות. הוא החל לקיים יחסי מין עם כל אחת מבנותיו משמלאו לה שתיים עשרה שנים. רק בת אחת מבין השלוש העזה להתלונן...משפחתה של הבת הוקיעה אותה כבוגדת והפעילה עליה לחץ כדי שתחזור בה מתלונתה ומעדותה.
- חוב כספי של אדם לאחיו עלה לו ברציחתן של אשתו ובתו ביריות אקדח על ידי האח הנשוא.
- מורה הורשע בתלישת אוזנו של תלמיד כיתה ג' על שלא החתים את הוריו על טופס בחינה.
- מצוקה של משפחת עולים הביאה לכך שהאב ושני בניו, תלמידי בית-ספר יסודי, עובדים לפרנסתם בנגינה ברחוב. הילדים מכינים שיעוריהם בשעות הלילה המאוחרות ואינם יכולים להרשות לעצמם לשחק כשאר בני גילם בארץ.

ב. הביעו דעתכם וסכמו אותה בטבלה:

מספר הקטע	זכויות הילד שהופרו	מי גרם להפרה?	כיצד ניתן היה למנוע את הדבר?
1.	א.		
	ב.		
2.	א.		
	ב.		
3.	א.		
	ב.		
4.	א.		
	ב.		

ג. דונו בקבוצה: 1. האם כל המקרים חמורים באותה מידה? מדוע? 2. לגבי איזה מן המקרים שהובאו הייתם מחליטים לדווח לגורמים המוסמכים לאור חובת הדיווח? מדוע?

במליאה:

1. דיווח על תוצרי הקבוצות.

2. פגיעה והתעללות בילדים ותוצאותיה - הרצאה קצרה של המחנכת (ניתן להיעזר במידע בעמודים 36-37)

דיון בשאלות: א. מהם תפקידיו של כל אזור במניעה של תופעת ההפרה של זכויות הילד ופגיעה בילדים? ב. מהם הקשיים/ההסתייגויות/החששות מפני מילוי חובת הדיווח? לאחר הדיון יקבלו ההורים דף מידע ובו נתונים על ביטויים התנהגותיים של ילדים שעברו פגיעה/התעללות ורשימה של כתובות לפנייה לרשויות המוסמכות (לעזרה ולהדרכה לעצמם ולבני משפחתם או לדיווח על התעללות בילדים). יש להבהיר שהפנייה לרשויות יכולה להיות בעילום שם.

דף מידע להורים

על פי הספרות המקצועית, הביטויים להשפעות ההתעללות והפגיעה בילדים הם בעיקר אלה:

ביטויים גופניים:

- התנהגות סתגלנית תוך ביטול רצונות וצרכים אישיים, ועמידה מתמדת על המשמר כדי לשאת חן בעיני ההורה, ומאוחר יותר - גם בעיני אחרים ולהשביע את רצונם.
- התנהגות סבילה, תוך ניסיון שלא להיראות, לא להתבלט ולא להתבטא.
- התנהגות נון-קונפורמית המתבטאת ב"מלחמה" מתמדת על תשומת לב ועל התייחסות גם אם היא שלילית וכוללת דחייה.

ביטויים רגשיים:

- תוקפנות שאצל כל ילד אחר המגלה התנהגות נון קונפורמית היא גלויה, ואילו אצל הילד הסביל והסתגלן היא מודחקת ומתגלה, לעיתים, באלומות כלפי חלשים וקטנים ממנו, כלפי בעלי חיים ורכוש, שלא בנוכחות הוריו, כמובן. לעיתים האלימות מופנית כלפי עצמו ולפעמים היא מופיעה רק במשחק הסוציו-דרמטי ובציוו, בלי שיהיה מודע לכך.
 - גילוי דיכאון ואטימות רגשית.
 - חוסר אמון בזולת וקשיים ביצירת קשרים חברתיים.
 - דימוי עצמי נמוך. הילד מאמין שהוא רע, טיפש ונענש בצדק.
- ביטויים קוגניטיביים:
- ילדים מוזנחים ודחויים עלולים לפתח פיגור משני ותפקודם בבית-הספר יהיה לקוי.

איך תמנעו מילדכם להיות קורבן להתעללות מינית?

- דברו על הנושא עם ילדכם. הסבירו מהי התנהגות מינית נורמאלית ומה לא.
- הסבירו לילדים על קיומן של סכנות ועל מצבי אלימות אליהם הם עלולים להיקלע.
- עזרו לילדים לזהות מצבים של סיכון, כגון: ילד המרגיש צורך לספר או להתלונן על משחק מיני המתרחש בבית-הספר ואילו הילדים האחרים רוצים לשמור זאת בסוד.
- למדו את ילדיכם לסרב לכל מגע שאינם רוצים בו, גם אם מדובר במישהו מוכר.
- היו הורים מאזינים ומקשיבים ועודדו את הילדים לספר לכם גם דברים קשים.
- עודדו את ילדיכם לשוחח אתכם ולספר לכם על כל פגיעה או ניסיון לפגיעה בהם.

למי פונים?

בבית-הספר: הנהלה, יועצת, מורה שאתם סומכים עליה

מחוץ לבית-הספר:

אל"י: אגודה להגנת הילד. טלפון: 1-800-223-966

יד ביד: נוער מקשיב לנוער. טלפון: 03-6919765

שפ"י - השירות הפסיכולוגי-ייעוצי, באמצעות היועצות בבתי הספר או בטלפון: 02-6293251

הקו הפתוח לתלמידים של משרד החינוך בחיג מקוצר: 1204 ובמספר 02-5602538

ער"ן - עזרה ראשונה נפשית. טלפון 1201 בכל הארץ. ניתן לפנות לער"ן גם בשפות רוסית ובאמהרית

בית לין - מרכז הגנה לילדים ונוער. טלפון: 02-6448844. בערבית - 02-5630301

המועצה הלאומית לשלום הילד. טלפון: 02-6780606

סיוע לנפגעי תקיפה מינית בטלפון: 1202 מכל אזור חיוג בארץ

מיט"ל - המרכז הישראלי לטיפול בפגיעות מיניות בילדים. טלפון: 02-6333345, 02-6333360, 08-6450701

03-5176176

פקידי הסעד במחלקות לשירותים חברתיים ברחבי הארץ.

פאניקה לוינג; בקוהל השיווק והלינץ האלמלני בנגב

<http://www.gov.il/FirstGov/TopNav/NewYear/NYViolenceInSchool/NYSexualHurt>

ג. הנורמות והערכים בבית-הספר: תקנון בית-הספר

מטרות:

1. יצירת מודעות אצל ההורים לגבי הצורך בתקנון בבית-הספר וכיבודו
2. שיתוף ההורים בגיבוש התקנון

הכלי: ניתוח אירועים

קהל היעד: הורי התלמידים בכיתה

חומרים: כרטיסי אירוע ומשימה לכל קבוצה, חומרי כתיבה, טיוטת הצעה של תקנון שעובד על ידי צוות בית-הספר

משך הפעילות כשעתיים

מהלך הפעילות:

במליאה: הצגת נושא המפגש ומהלכו על ידי מחנכת הכיתה.

שלב א':

בקבוצות: כל קבוצה מקבלת סיפור אירוע המתאר בעיות הנובעות ממצב של אי בהירות לגבי הגדרת הזכויות והחובות של תלמידים בבית-הספר. לכל קבוצה סיפור אירוע שונה. ההורים מציעים דרכים לטיפול במצב. חברי הקבוצה מחליפים דעות על ההצעות השונות ודנים בשאלה: מהן הבעיות הנוצרות (ביחסי הורים-תלמידים-בית-הספר) בשל העובדה שאנשים שונים נוהגים בדרכים שונות ביחס לאותו מצב וכיצד ניתן למנוע בעיות כאלה?

במליאה:

1. דיווח של הקבוצות.
2. גיבוש הסכמה לגבי המותר והאסור, הזכויות והחובות של כל אחד במערכת (המורים, התלמידים, ההורים).

כרטיסי אירוע ומשימה לקבוצה

1. בוחן

בכיתה 11 הודיעה המורה על בוחן.

הילדים התלוננו וטענו: "כבר היה לנו מבחן היום. אסור לקיים בוחן וגם מבחן". המורה הגיבה: "על סמך מה אתם קובעים שאסור לקיים גם בוחן וגם מבחן באותו יום?" והתעקשה לקיים את הבוחן. הילדים סיפרו בבית את שאירע. אחד ההורים פנה לנציג ועד ההורים והתלונן על המקרה.

- כיצד על נציג ועד ההורים לנהוג? מדוע?
- האם וכיצד ניתן היה למנוע את השתלשלות האירועים?

רכזו את ההצעות לטיפול בבעיה בטבלה:

המשתתף	ההצעה
א.	
ב.	
ג.	
ד.	
ה.	

מן הסיכום ניתן לראות שיש הצעות אחדות לטיפול במקרה.

- אלו בעיות עלולות להתעורר בבית-הספר מקיומן של גישות שונות לאותו מקרה?
- כיצד ניתן, לדעתכם, למנוע מצב כזה?

2. קטטות בחצר

לאחרונה פרצו קטטות רבות בחצר בית-הספר בין קבוצות ילדים של שתי כיתות על רקע שליטה במגרש.

כל קבוצה פנתה בתלונה למחנכת שלה.

בין המחנכות פרץ ריב סוער וכל אחת האשימה את חברתה שהיא מגוננת על תלמידיה במקום ללמד אותם לזוותר.

שתי המחנכות פנו אל מנהלת בית-הספר שתפסוק בעניין.

- מה על המנהלת לעשות? מדוע? כיצד ניתן למנוע מראש מצב כזה?

רכזו את ההצעות לטיפול בבעיה בטבלה:

המשתתף	ההצעה
א.	
ב.	
ג.	
ד.	
ה.	

מן הסיכום ניתן לראות שיש הצעות אחדות לטיפול במקרה.

- אלו בעיות עלולות להתעורר בבית-הספר מקיומן של גישות שונות לאותו מקרה?
- כיצד ניתן, לדעתכם, למנוע מצב כזה?

3. תורנות

ארד היה תורן בכיתה.

רינת ושי לא נשמעו להוראותיו לצאת מהכיתה בשעת ההפסקה. הם טענו: "אתה תלמיד כמונו. אל תיתן לנו פקודות. אנחנו לא צריכים לשמוע בקולך".
ארד פנה למחנכת הכיתה.

- מה על המחנכת לעשות? מדוע?
- האם וכיצד ניתן היה למנוע מראש ויכוח כזה?
רכזו את ההצעות לטיפול בבעיה:

המשתתף	ההצעה
א.	
ב.	
ג.	
ד.	
ה.	

מן הסיכום ניתן לראות שיש הצעות אחדות לטיפול במקרה.

- אלו בעיות עלולות להתעורר בבית-הספר מקיומן של גישות שונות לאותו מקרה?
- כיצד ניתן, לדעתכם, למנוע מצב כזה?

4. שבירת שמשה

אור ודנה שיחקו בכדור טניס במסדרון בית-הספר ושברו שמשה. המחנכת דרשה מהם לשלם עבור תיקון השמשה.

אבא של אור טען כי למחנכת אין סמכות להעמיד דרישה כזו.

- האם צדק האב? מדוע?
- האם וכיצד ניתן היה למנוע מראש טענה כזו מצד האב?
רכזו את ההצעות לטיפול בבעיה בטבלה:

המשתתף	ההצעה
א.	
ב.	
ג.	
ד.	
ה.	

מן הסיכום ניתן לראות שיש הצעות אחדות לטיפול במקרה.

- אלו בעיות עלולות להתעורר בבית-הספר מקיומן של גישות שונות לאותו מקרה?
- כיצד ניתן, לדעתכם, למנוע מצב כזה?

5. גל והמורה לאנגלית

גל אינו מחבב את המורה לאנגלית ובהפגנתיות - אינו לומד. לטענתו, המורה העליבה אותו בפני כל הכיתה ומפלה אותו לרעה. המורה מכחישה את הטענות מכל וכל ואומרת שאין התלמידים רשאים לבחור את מוריהם. אמו של גל מצדדת בטענות בנה ודורשת להחליף את המורה.

- האומנם יש לאפשר להורים לבחור את מורי ילדיהם? מדוע?
- האם וכיצד ניתן היה למנוע מראש את המצב שנוצר?

רכזו את ההצעות לטיפול בבעיה בטבלה:

המשתתף	ההצעה
א.	
ב.	
ג.	
ד.	
ה.	

מן הסיכום ניתן לראות שיש הצעות אחדות לטיפול במקרה.

- אלו בעיות עלולות להתעורר בבית-הספר מקיומן של גישות שונות לאותו מקרה?
- כיצד ניתן, לדעתכם, למנוע מצב כזה?

שלב ב':

במליאה:

המחנכת מציגה בפני ההורים את טיוטת התקנון שגובשה בבית-הספר ביחד עם הילדים. ההורים מוזמנים להגיב על ההצעה: לבקש הבהרות, להעיר, להציע שינויים.

המחנכת מרכזת את התייחסויות ההורים, מבהירה כי הן תועברנה לוועדת התקנון הבית-ספרית (המורכבת מנציגי הורים, מורים וילדים) אשר תנסח מחדש את התקנון של בית-הספר בהתחשב בהערותיהם.

הערה: בבתי-הספר שבהם לא תתקיים בשנה מסוימת הפעילות עם ההורים בנושא התקנון (דוגמת הפעילות המוצעת בזאת) - רצוי לשלוח לכל בתי האב בראשית שנת הלימודים את נוסח התקנון ולבקש מהם להחזיר תגובות והערות שישמשו להכנסת שינויים לפי הצורך על ידי ועדת התקנון.

ד. יחסי הורים-ילדים-מורים:

1. גבולות המותר והאסור

המטרה: מודעות הורים וילדים למשמעות הסמכות ההורית וחשיבות קביעת גבולות "המותר והאסור" על ידי ההורים

כלים: שאלון אישי³¹

קהל היעד: מכיתה ג' ומעלה - התלמידים והורים

משך המפגש: כשעה וחצי-שעתיים

חומרים: חומרי כתיבה ליחיד ולקבוצה, שאלון אישי לכל משתתף, שאלון משוב לכל משתתף
מהלך הפעילות:

במליאה: הצגת נושא המפגש, מטרותיו ומהלכו על ידי המחנכת.

אישי: מילוי השאלון (על-ידי הילדים וההורים)

קבוצות הומוגניות להורים ותלמידים: בכל קבוצה משתפים בתשובות, דנים בנקודות המחלוקת ומגבשים הסכמות על עקרונות. רושמים את העקרונות על גיליון בריסטול.

במליאה: משתפים בתוצרי קבוצות נבחרות (הצגה של קבוצת ילדים וקבוצת הורים; הקראה של דף עקרונות של קבוצת הורים). דיון.

הרצאה קצרה על ידי המחנכת/היועצת החינוכית: הסמכות ההורית והחשיבות שיש בקביעת גבולות "המותר והאסור" לילד.

אישי: מילוי חוזר של השאלון האישי

במליאה: שיחה קצרה - אצל מי חל שינוי בתפיסות שהובעו לעומת אלה שהיו בראשית המפגש? במה? מדוע?

אישי: מילוי שאלון המשוב

במליאה: שיתוף במשוב על ידי מספר הורים ותלמידים מתנדבים.

1. שאלון אישי

קרא שאלון זה. הקף במעגל את התשובה הנכונה, לדעתך.

1.	האם על ההורים להרשות לילד לבחור את חבריו כרצוננו?	כן	לא
2.	האם על ההורים לספק את כל דרישותיו של הילד בדרך כלל?	כן	לא
3.	האם, לדעתך, כדאי לשתף את ההורים בהתלבטויות של הילד?	כן	לא
4.	האם לאפשר לילד להיות אחראי בעצמו על שעת החזרה הביתה בשעות הערב?	כן	לא
5.	האם יש לאפשר לילד להחליט בעצמו על הופעתו החיצונית?	כן	לא
6.	האם מוטלת על ההורים האחריות לנוכחותו של הילד בבית-הספר ולתפקודו בו?	כן	לא
7.	האם גם אצלכם מתעוררים ויכוחים בנוגע למילוי התפקידים בבית?	כן	לא

31 השאלון האישי בודק תפיסות של הילד וההורה בשאלות הקשורות ביחסי הורים-ילדים והאם חל שינוי בהן בעקבות המפגש. כמו כן מוצע למלא שאלון משוב. שאלון המשוב ינותח על ידי המחנכת. על סמך הממצאים יוגדרו נושאי הסדנאות בעתיד.

שאלון משוב:

דבר שלמדתי במפגש זה בנוגע ליחסי הורים-ילדים:

רציתי להגיד ש:

למורה:

לילדים:

להורים:

2. חינוך לאחריות - התעודה

המטרות

1. ליצור אווירה שתמנע מתחים והרגשה קשה המתעוררים לעיתים סביב התעודה של הילד.
2. לעודד התייחסות לתעודה כאל מסמך המשקף מצב הישגים מסוים בתקופה מסוימת ומציב כיוונים להפקת לקחים ולפעולה בעתיד.

הכלי: זיכרונות אישיים ככלי לעורר אמפתיה; המחזה ככלי ליצירת תובנות והסכמות

מהלך הפעילות:

במליאה: הצגת נושא המפגש, מטרותיו ומהלכו על ידי המחנכת.

בקבוצות: פעילות על פי ההנחיות בכרטיסי המשימה.

במליאה: שיתוף בתוצרי קבוצות נבחרות (הצגה של קבוצת ילדים וקבוצת הורים; הקראה של דף עקרונות של קבוצת הורים, תערוכה של ציורי הקומיקס); דיווח; הרחבת מידע ומיקוד בבעיות המיוחדות אשר מזמנת ה"תמונה" על ידי המחנכת.

צירים מרכזיים בבעיה למיקוד הדיון: של מי האחריות להישגים בלימודים ובתחום החברתי? מה התפקיד של הילד, המורה וההורה בנושא? תפקידי ההערכה בבית-הספר ורגשות הפרט כלפי ההערכה (חיובית/שלילית) שהוא מקבל. התעודה כהזדמנות ל...

הפעילות בקבוצות ההורים תעסוק ברגשות אישיים של ההורים וזיכרונות ילדות שלהם בקשר לתעודה. מטרתה להזמין את ההורה לשוב ולהתבונן בחוויות העבר שלו בנושא התעודה בבית-הספר כדי לעמוד על השפעתן על התנהגותו כיום, ובכך לעורר תחושות של אמפתיה של ההורה לילד³².

הפעילות בקבוצות הילדים תעסוק בביטוי הרגשות של הילדים לקראת התעודה וציפיותיהם באשר להתנהגות ההורים בנושא. מטרתה לשקף להורים את העובר על הילדים לנוכח תגובות ההורים לתעודה שהילד מביא. במליאה:

מיקוד הדיון בשאלה כיצד נהפוך את יום קבלת התעודה לאירוע חיובי במשפחה המחנך לאחריות הילד על למידתו?

32 אמפתיה: (en = ב...+ pathos = רגש), הזדהות רגשית חיובית בין אנשים (על-פי מילון לועזי עברי המורחב)

כרטיס משימה להורים:

ליחיד: נסה להיזכר בתעודתך הראשונה. מה הרגשת כשקיבלת את התעודה? מה הייתה תגובת הוריק כשראו את התעודה? מה, לדעתך, ירגיש ילדך כשיקבל את תעודתו? מדוע? לקבוצה:

1. שתפו אלה את אלה בזיכרונות שיש לכם ביחס לתעודה הראשונה. חשבו, מה עורר רגשות נעימים? מה עורר רגשות שליליים? איזו תגובה של הורים תחזק את האחריות האישית של הילד ללמידתו?

2. בצעו אחת מהמשימות האלה:

1. המחיצו שיחה בין ילד להוריו, כשהילד מגיע הביתה עם תעודתו (חשבו, איזו תעודה זו תהיה? האם הוריו דורשים ממנו הישגים גבוהים? האם יש לילד גם אחים? איך תהיה התעודה שלהם? מה יגידו על כך ההורים? האם אבא ואימא יגיבו באותה צורה?).
2. רשמו על דף כללי התנהגות להורים כאשר ילדם מגיע הביתה ובידו תעודה (חשבו, האם הכללים מתאימים להורים אשר לילדם טובה ולהורים אשר לילדם תעודה גרועה?).
3. ציירו קומיקס המתאר ילד מראה את תעודתו להוריו ואת תגובתם. נשמח לראות ולשמוע.

כרטיס משימה לילדים:

ליחיד:

- מה אתה מרגיש לקראת חלוקת התעודות? מדוע? כיצד, לדעתך, יגיבו הוריק כשתביא את תעודתך? מדוע?

לקבוצה:

בצעו אחת מהמשימות האלה:

1. המחיצו שיחה בין ילד להוריו, כשהילד מגיע הביתה עם תעודתו (חשבו, איזו תעודה זו תהיה? האם הוריו דורשים ממנו הישגים גבוהים? האם יש לילד גם אחים? איך תהיה התעודה שלהם? מה יגידו על כך ההורים? האם אבא ואימא יגיבו באותה צורה?).
2. רשמו על דף כללי התנהגות להורים כאשר ילדם מגיע הביתה ובידו תעודה (חשבו, האם הכללים מתאימים להורים אשר לילדם תעודה טובה ולהורים אשר לילדם תעודה גרועה?).
3. ציירו קומיקס המתאר ילד מראה את תעודתו להוריו ואת תגובתם. נשמח לראות ולשמוע.

3. תפקוד הילד בבית-הספר והיחסים במשפחה

מטרות:

1. לפתח מודעות של הורים וילדים לבעיות המתעוררות על רקע תפקוד הילד בבית-הספר והקשורות ביחסי הורים וילדים ובשאלות חינוך
2. להכיר דרכים להתמודדות עם הבעיות תוך למידת עמיתים
3. לגבש הסכמות ועקרונות לפתרון בעיות דומות ביחסי הורים וילדים

הכלי: תמונות המציגות יחסים בין הורים לילדים על רקע תפקוד הילד בבית-הספר בערב אחד מומלץ לקיים דיון ב"תמונה" אחת בלבד. לחלופין, אפשר לקיים דיון בשתיים שלוש תמונות שבמרכזן - נושא אחד. את הפעילות רצוי לארגן בקבוצות בנות חמישה עד שישה משתתפים. בפעילויות העוסקות ביחסי הורים-ילדים, מומלץ להושיב את הילדים ואת ההורים בקבוצות נפרדות כדי לאפשר שיחה והחלפת דעות בקבוצת השווים. בעת הצגת הבעיות לדיון במליאה, רצוי לאפשר לקבוצת הורים להציג את תוצריה לגביה הבעיה, ולקבוצת ילדים להציג את תוצריה. בשלב מאוחר יותר רצוי להזמין ילד והורה (לאו דווקא בני אותה משפחה) לדיון פומבי בבעיה (אפשר גם תוך משחק תפקידים). תוצרים כתובים ניתן לתלות בתצוגה. התוצרים הקבוצתיים מזמנים מגוון תמונות מחיי יומיום ככלי לדיון בבעיות בסוגיות הקשורות ביחסי הורים וילדים על רקע תפקוד הילד בבית-הספר.

קהל היעד: החל מכיתה ג' - הורים וילדיהם

חומרים: 2 - 3 סיפורי אירוע. לכל קבוצה סיפור אירוע אחר הכולל הנחיות ליחיד ולקבוצה.

משך הפעילות: כשעתיים (הפעילות בקבוצה כחצי שעה, דיווח והתייחסות לכל אירוע כחצי שעה)

מהלך הפעילות:

במליאה: הצגת נושא המפגש, מטרתו ומהלכו בקבוצות: כל קבוצה מקבלת סיפור אירוע שונה ופועלת על פי ההנחיות במליאה: כל קבוצה מציגה את התוצר שלה ומתקיים דיון במהלכו יש התייחסות של "הקהל" ומיקוד הדיון על ידי המורה בסוגיות המרכזיות שהסיפור מציף. סיכום הדיון וגיבוש עקרונות פעולה להורים.

1. טל והטלוויזיה³³

טל הוא תלמיד בכיתה ב'. הוא אוהב לשחק במשחקי מחשב. מייד עם הגיעו מבית-הספר ועד לשעות הערב המאוחרות הוא מרותק למחשב. רק לאחר ויכוחים ומריבות הוא מסכים "לעשות הפסקה" ולהכין שיעורי בית. משימה ליחיד:

- שער, מה יכולות להיות הסיבות להתנהגות של טל?
- על סמך השערותיך, הצע דרכים לטיפול בבעיה.
- אילו טל היה עסוק בטלוויזיה ולא במחשב - האם היית משנה את תשובותיך? מדוע?
- אילו טל היה עסוק בקריאה ולא במשחקי מחשב או בצפייה בטלוויזיה, האם היית משנה את תשובותיך? מדוע?

משימה לקבוצה:

סכמו:

	סיבות משוערות לבעיה	הצעות לפיתרון
1.		
2.		
3.		

לקראת דיווח למליאה בחרו באחת מן המשימות הבאות:

- המחזיון שיחה בין טל לבין הוריו.
 - חברו חמשיר (שיר בן חמש שורות) המציע פתרון לבעיה.
 - חברו דף הנחייה/עצות להוריו הנבוכים של טל ולטל.
- נשמח לראות ולשמע.

2. איחורים לבית-הספר³⁴

שי בת שמונה. קשה מאוד להעיר את שי בבוקר. כאשר היא מתעוררת - התארגנותה איטית מאוד. הוריה של שי ממהרים בבוקר לעבודה. העימותים עם שי יוצרים מתח רב ובסופו של דבר היא מאחרת לבית-הספר. המורה שלחה להורים שתי תזכורות המטילות עליהם את האחריות לאיחוריה של שי. משימה ליחיד:

- שער, אלו סיבות יכולות להיות להתנהגותה של שי בבוקר?
 - על סמך השערותיך, הצע להורים של שי דרכים לטיפול בבעיה.
- משימה לקבוצה:

סכמו:

	סיבות משוערות לבעיה	הצעות לפיתרון
1.		
2.		
3.		

לקראת דיווח למליאה בחרו באחת מן המשימות הבאות:

- המחזיון מפגש בין שי, הוריה, מחנכת הכיתה והיועצת החינוכית של בית-הספר.
 - חברו חמשיר (שיר בן חמש שורות) המציע פתרון לבעיה.
 - חברו דף הנחייה/עצות להוריה הנבוכים של שי.
- נשמח לראות ולשמע.

33 סוגיות מרכזיות לדיון: סדר יום וארגון זמן, גבולות

34 סוגיות מרכזיות לדיון: סדר יום וארגון זמן, הרגלים, חינוך לאחריות, יחסים

3. האחים³⁵

ניר הוא תלמיד בכיתה ב' בבית-ספר "דידות". רועי, אחיו, תלמיד כיתה ה' באותו בית-ספר. רועי מבקר תכופות את אחיו הצעיר בכיתתו. הוא דואג להביא לו ציוד, לרשום את שיעורי הבית שלו ולשחק עמו. בעת שהותם בבית-הספר מרבה ניר לפנות אל רועי. לאחרונה החלו ילדים מכיתתו של ניר להתלונן בפני המחנכת כי רועי מכה אותם ומציק להם. רועי טוען, שהגן על אחיו מפניהם.

המחנכות של ניר ורועי שוחחו עם האחים. דבר לא הועיל. הורי הבנים הוזמנו לבית-הספר.

משימה ליחיד:

- שער, מה יכולות להיות הסיבות להתנהגות של ניר ורועי?
 - על סמך השערותיך, הצע דרכים לטיפול בבעיה.
- משימה לקבוצה:

סכמו:

	סיבות משוערות לבעיה	הצעות לפיתרון
1.		
2.		
3.		

לקראת דיווח למליאה בחרו באחת מן המשימות הבאות:

- המחזיו מפגש בין רועי, ניר, ההורים ושתי המחנכות.
 - חברו חמשיר (שיר בן חמש שורות) המציע פתרון לבעיה.
 - חברו דף הנחייה/עצות להוריהם הנבוכים של רועי וניר.
- נשמח לראות ולשמוע.

4. שיעורי בית³⁶

נועה היא תלמידה בכיתה ב'.

נועה מסרבת להכין את השיעורים כשהיא לבדה בבית.

לעיתים קרובות רושמת לה המורה הערה על אי הכנת שיעורי הבית. כאשר גב' זוהר, אמה של נועה, חוזרת הביתה מן העבודה, היא נאלצת לשבת עם נועה ולעזור לה בהכנת שיעוריה. גברת זוהר מרבה להתרגז ולכעוס הן על נועה והן על בית-הספר.

משימה ליחיד:

- שער, מה יכולות להיות הסיבות להתנהגות של נועה?
 - על סמך השערותיך, הצע דרכים לטיפול בבעיה.
- משימה לקבוצה:

סכמו:

	סיבות משוערות לבעיה	הצעות לפיתרון
1.		
2.		
3.		

35 סוגיות מרכזיות לדיון: חינוך לעצמאות, יחסים במשפחה (אחים), תפקידים בבית ובבית-הספר

36 סוגיות מרכזיות לדיון: חינוך לעצמאות, יחסים במשפחה (אם-בת), תלות-עצמאות של ילדים.

לקראת דיווח למליאה בחרו באחת מן המשימות הבאות:

- המחזיו מפגש בין נועה, אמה של נועה, מחנכת הכיתה ויועצת בית-הספר
 - חברו חמשיר (שיר בן חמש שורות) המציע פתרון לבעיה.
 - חברו דף הנחייה/עצות לאמה הנבוכה של נועה.
- נשמח לראות ולשמוע.

ד. גורמים הקשורים במורים

1. תפיסות המורים בנוגע ליחסי מורים-הורים בבית-הספר - המצוי והרצוי

המטרה: לשתף בתפיסות בנוגע ליחסי מורים-הורים כנקודת מוצא לשינוי-שיפור

הכלי: שימוש ברצפים לתיאור המצב המצוי והמצב הרצוי ביחסי מורים-הורים בבית-הספר

קהל היעד: המורים

חומרים: לכל משתתף כרטיס רצפים, כלי כתיבה

משך הפעילות: כשעה - שעה וחצי

מהלך הפעילות:

במליאה: הצגת מטרת המפגש ומהלכו

אישי: כל משתתף מסמן את הרצף/ים המתאר/ים את מצב היחסים מורים-הורים בבית-הספר.

בקבוצה:

1. משתפים אלה את אלה במה שנבחר לתיאור המצב המצוי ומנמקים.

2. דיון: מהן ההשלכות של המצב המצוי הנתפס על עבודת כל מורה? מה מידת השונות בינינו

בנוגע לתפיסת המצב הקיים? במה לא בחרנו? מדוע?

אישי: כל משתתף מסמן את הרצף/ים המתאר/ים את מצב היחסים הרצוי מורים-הורים בבית-

הספר.

בקבוצה:

1. משתפים אלה את אלה במה שנבחר לתיאור המצב הרצוי ומנמקים.

2. מגבשים הסכמה לבחירת רצף אחד בנוגע למצב הרצוי לדעת הקבוצה.

במליאה: מציגים את תוצרי הקבוצות. ממנים צוות משימה לעיבוד תכנית לפעולה להשגת המצב

הרצוי ומציגים את התכנית וחלוקת המשימות בפני המליאה במפגש שייקבע.

כרטיס רצפים:

	6	5	4	3	2	1	
התנגדות							שיתוף פעולה
בדידות							שותפות
אדישות							התלהבות
עמימות							בהירות
שעמום							עניין
לקיחת אחריות							הטלת אשמה
סגירות							פתיחות
מעורבות							התערבות
ספק-לקוח							שותף
עצמאות							תלות
עימות							הרמוניה
יוזמה							קפיאה על השמרים
חובה							זכות
גמישות							נוקשות
סבילות (פסיביות)							פעילות (אקטיביות)
עוינות							חיבה
זלזול							כבוד
התנגדות							שיתוף פעולה

2. דרכים מועילות לעבודה עם ההורים

א. תקשורת עם הורים

מטרות:

לפתח מודעות לגורמי קושי בתקשורת בין מורים להורים
להעשיר את מגוון הדרכים והאמצעים שבהם יוכלו המורים להשתמש להשגת התוצאות הרצויות בעת קיום
תקשורת עם הורים

הכלי: שימוש בתיאורי אירוע ממשיים מעבודת המורים כנקודת מוצא ללמידה משותפת

קהל היעד: המורים

חומרים: חומרי כתיבה, שקף

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

שלב א:

במליאה: הצגת נושא הפעילות, מטרותיה ומהלכה

אישי: כל משתתף יעלה על הכתב אירוע ממפגש עם הורים שגרם לו חוויה נעימה.

בקבוצה: כל משתתף קורא בפני הקבוצה את תיאור האירוע. הקבוצה בוחרת באירוע אחד להצגה בפני המליאה.

במליאה במעגל: נציג מכל קבוצה קורא בתורו בפני המליאה את תיאור האירוע ומנמק מדוע הקבוצה בחרה להציגו. מתקיים דיון באירוע ומועלות מסקנות לגבי הגורמים לחוויה הנעימה. יוצרים רשימה משותפת של הגורמים.

שלב ב:

איש: כל משתתף יעלה על הכתב אירוע ממפגש עם הורים שגרם לו חוויה בלתי נעימה. בקבוצה: טורפים את הדפים של תיאור האירועים. כל משתתף בוחר דף. בסבב, כל אחד בתור קורא בפני הקבוצה את התיאור שנפל לידי ומביע דעתו באשר לגורמים לחוויה הבלתי-נעימה ולדרך שבה ניתן היה למנוע את המצב שנוצר. במליאה במעגל:

1. העלאת הצעות לפעולות שיבטיחו קיומם של מפגשי שיחה מועילים עם ההורים.
2. המנחה יסכם בעזרת שקף את התנאים לפי Caplan (2001) למפגש מועיל בין מורים להורים.

שקף

המורים	ההורים	
• חזור על הרישומים וערוך רשימה של עיקרי הנקודות לשיחה. • זכור שהמפגש הוא הזדמנות לאיסוף מידע ולהעברת מידע. • רשום את השאלות העיקריות שיש למורה לשאול את ההורה. • וודא שמקום המפגש שקט, נעים ונאה ומאפשר פרטיות.	• שוחח עם ילדך. ברר מה הילד רואה כנקודות הצלחה ונקודות קושי שלו והאם יש דבר שהיה רוצה לשוחח עליו עם המורה. • רשום את הנקודות שעליהן תרצה לדבר, במיוחד דברים המטרידים אותך.	הכנה:
• התחל בזמן. • התחל וסיים בנקודות החיוביות. • פנה להורה ולילד בשמם. • זכור להזמין את ההורים לדבר בנוגע לדאגותיהם ותובנותיהם בקשר לצורכי הילד. האזן וודא שהבנת את ההורה. • אם יש לך בעיה לשתף בה, התכוון להציע שתי אפשרויות לפתרון. בקש מההורה להציע פתרון משלו. • סכם את מה שהוסכם בנוגע לתכנית הפעילות. • לפני סיום, בדוק שההורה הבין את שאמרת. דרך טובה לסכם את המפגש היא לבקש מההורה משוב בנוגע למה שלמד במפגש על התקדמות ילדו.	• הגע בזמן. • קודם שאל את השאלות החשובות ביותר שלך (כי הזמן מוגבל). • שאלות שרצוי לשאול הן: מהן נקודות החוזק ומהן נקודות החולשה של ילדי? האם הילד שלי מתפקד בהתאם ליכולותיו? כיצד מסתדר ילדי עם אחרים? • שאל את המורה כיצד הוא יוכל באופן ספציפי לעזור לילדך להתקדם.	במהלך המפגש:
• רשום כל מה שהבטחת וסוכם כדי שתוכל לקיים מעקב אחר הביצוע. • וודא שאתה מבצע את הדברים. • אם סוכם שההורה יעשה פעולות מסוימות עם הילד, התקשר אליו כעבור שבועיים שלושה כדי לברר כיצד הדברים מתקדמים וכדי שהוא ידווח על כל שינוי.	• שוחח עם ילדך על המפגש. • בצע את מה שהוסכם עליו במפגש. • בדוק עם המורה אם חל שינוי/ שיפור.	לאחר המפגש

ב. משוב לעומת ביקורת

מטרות:

1. פיתוח מיומנויות למסירת משוב ענייני ללא ביקורת שלילית
2. גיבוש עקרונות לדרכי העברה של משוב אישי

הכלי: אימון בזוגות באמצעות כרטיסי אירוע במתן משוב

קהל היעד: המורים

חומרים: חומרי כתיבה, כרטיסי אירוע, שקף לכל קבוצה, מטול או מקרן ומחשב לכל קבוצה

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

שלב א':

במליאה: הצגת נושא הפעילות, מטרותיה ומהלכה

בזוגות: כתיבת סיפורי אירוע של מפגש מורה-הורה

בחירת 3 זוגות להצגת 3 אירועים מתוך האירועים המתוארים בכרטיסים. כל שתי מורות "משחקות" את המצב המתואר בכרטיס.

שיחה בעקבות כל "הצגה": הרגשות שליוו את האינטראקציה. הקבוצה תסביר את הטעון שיפור בתקשורת בין כל זוג ותציע חלופות לאינטראקציה רצויה.

בסבב - כל מורה ידווח על קשייו במתיחת ביקורת או במתן מחמאות וינמק אותם, וכן ידווח על העדפתו האישית - קבלת ביקורת לעומת קבלת מחמאה.

דיון: אלו הרגשות מתעוררים אצל משמיע הביקורת ואצל השומע? מדוע? האם ניתן להימנע מביקורת? האם רצוי להימנע מביקורת? מה בין הערה לביקורת? מה בין משוב לביקורת?

בקבוצה: גיבוש כללים למפגש מורה-הורה לדיווח על תפקוד הילד והישגיו. רישום הכללים על גבי שקף/מצגת

במליאה: דיווח הקבוצות בעזרת השקפים/המצגת

סיכום על ידי המנחה בעזרת השקפים/המצגת

שקפים/מצגת

תקשורת

פירושה חילופי מידע בין שני אנשים או יותר. כלומר: זהו תהליך שבאמצעותו משפיעים בני אדם אלה על אלה. כדי שתתרחש תקשורת, על כל אחד מן הצדדים ליחס לה כוונה ומשמעות (סלומון, 1993).

בתקשורת יש 4 מרכיבים:

1. מוסר המידע, המוען, המשדר
2. המסר - המידע
3. ערוץ התקשורת
4. מקבל המידע - הנמען, הקולט

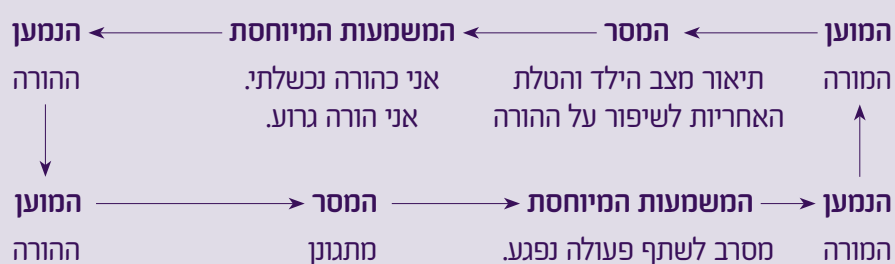
במסר יש שלושה רכיבים:

1. התוכן
2. המשמעות המועברת
3. המשמעות המיוחדת.

ארבעת הגורמים בתקשורת:

- ההקשר שבו נתונה הפעולה התקשורתית, הציפיות כלפיה, עמדתו של הנמען כלפי המוען ועמדתו של המוען כלפי הנמען
- תוכן המסר ודרך העברתו
- הפרשנות או הכוונה שהנמען מייחס למסר
- הקשב ההדדי

תהליך התקשורת הבלתי יעילה, המעגלית:

ג דרכים יעילות להתמודדות עם בעיות/קשיי ילדים (מעובד על פי סמילנסקי, פיישר ושפטיה, 1987)

המטרה: לפתח דרכים מגוונות להתמודדות יעילה של המורים עם בעיות/קשיי ילדים

הכלי: "סיפור" כאמצעי ללמידה בצוות

קהל היעד: המורים

חומרים: "סיפור" לכל קבוצה. ראו דוגמה בהמשך

משך הפעילות: כשעה וחצי

מהלך הפעילות:

במליאה: הצגת נושא המפגש, מטרתו ומהלכו.

בקבוצות: כל קבוצה מקבלת טקסט של "סיפור" מסוים. על הקבוצה לנתח את "הסיפור" ולהציע שתיים עד שלוש הצעות לטיפול בבעיה. ראו דוגמה מצ"ב. הגישה המנחה ביסוד הדיון היא, שיש למנוע מלהטיל על ההורים התמודדות עם בעיות הקשורות בתפקוד של הילד בבית-הספר וכי אין ל"העניש" את הילד בשל הוריו. ניתן לבקש מאחת הקבוצות להמחיש ולהציג את הגרסאות השונות לסיפור, על פי הפתרונות שהוצעו.

דוגמה לניתוח וחלופות מוצעות

הבעיה: איחורים

הדמות	המעשה/ התגובה	ההרגשה	חלופה 1:		חלופה 2:	
			המעשה/ ההרגשה	התגובה	המעשה/ ההרגשה	התגובה
הילד	מרבה לאחר	שונה/חריג כועס	מאחר, אך יש ירידה קלה באיחורים	רגוע	האיחורים פוחתים בהדרגה	הישג, מסוגלות
המורה	מעירה, מענישה מזמינה את האם	כעס, תסכול	מחליטה לקבל את המצב מסבירה למורים ולכיתה את הנסיבות המיוחדות	השלמה/ אמפטיה	מבררת מה יעזור לילד, משאילה לו שעון, מדריכה אותו בהתארגנות	הישג/ מסוגלות
מורים אחרים/ מנהל	מעירים	כעס, תסכול	מקבלים את ההסבר	השלמה/ אמפטיה	נותנים חיזוקים חיוביים	שביעות רצון
הכיתה	למה לו מותר?	אי-שוויון, כעס	מקבלת הסבר	הבנה		
ההורים	חוסר שיתוף פעולה	תסכול, כישלון			הסכמה	הקלה

במליאה:

1. שיתוף בתוצרי הקבוצות

2. סיכום וקביעת נהלים וכללים בנושא הפנייה להורים.

הערה: כאשר מבקשים מהמורים לזוטר על השימוש בפתרונות שהיו מקובלים בעבר בטיפול בבעיות (כמו הפנייה להורים), עלולים המורים לחוש מאוימים ולחשוש מפני השינוי. על כן רצוי לצייד אותם בחלופות מעשיות, שאת תוצאותיהן החיוביות ניתן לחוש בתוך זמן קצר יחסית. את מרבית החלופות יכולים המורים

להעלות בעצמם, בעת דיון באירועים בתנאי "מעבדה". על ידי זה גם מתחזקת תחושת הבעלות של המורים על ההחלטות והשליטה המקצועית שלהם.

סיפור מספר 1: איחורים

שלושת ילדי משפחת ק' לומדים בבית-ספר "קדמה" בעיר במרכז הארץ. הבן הצעיר לומד בכיתה ב', הבן האמצעי - בכיתה ד' והבן הבכור - בכיתה ה'. אם המשפחה עובדת בדרך כלל במשמרת ערב או לילה. האב משרת בצבא קבע. הבן הבכור מאחר לבית-הספר כמעט בקביעות, ובדרך כלל גם אחיו הצעיר (שמגיע יחד עם הבכור). המחנכות נקטו שיטות שונות (כמו השארת הילדים אחרי הלימודים לרבע שעה נוספת או דרישה להקדים ולהגיע רבע שעה לפני תחילת הלימודים, כתיבת חיבורים על נושא האיחורים, הערות בתעודה וכד') כדי לגרום לילדים להגיע בזמן לבית-הספר. כמו כן שוחחו שוב ושוב עם האם. היא טענה שאינה יכולה להשכים קום בבוקר כדי לשלוח את הילדים לבית-הספר וכל הפעולות רק גורמות למריבות בינה לבין ילדיה. דבר לא השתנה.

סיפור מספר 2: ירידה בתפקוד הלימודי, הפרעה ללימודים והתנהגות אלימה

א' הוא תלמיד כיתה ד'. עד כיתה ד' הישגיו היו בינוניים. בכיתה ד' - הישגיו נמוכים. הוא משמיע קולות בשיעורים, קם ומסתובב, נוגע בחפצי הילדים ומפריע למהלך הלימודים התקין. בדרך מבית-הספר הוא גורר לא אחת ילדים לכביש ואינו נשמע להוראות משמרות הזה"ב. הורי הילדים התלוננו בפני מנהלת בית-הספר. המורים המלמדים בכיתה מעירים לו לפעמים בפני הכיתה, או דורשים ממנו לצאת "להירגע". לאחרונה הוא מסרב לצאת. מחנכת הכיתה ניסתה פעמים רבות לשוחח עמו, אך נתגלה בתגובות כמו "מי שואל אותך?!" "אני לא מפחד ממך!" "נראה אותך, מה תעשי לי" וכד'. ההורים הוזמנו לשיחה עם המחנכת ועם היועצת החינוכית. האם הגיעה. דבר לא השתנה. באחד הימים א' בא לבית-הספר עם "אולר". המועצה הפדגוגית החליטה להשעותו ליום אחד ושלחה הודעה על כך להורים. ואולם למחרת א' הגיע לבית-הספר כרגיל.

ד. פתרון בעיות ביחסי מורים-הורים

מטרות:

1. לפתח מודעות לדרכים לפתרון בעיות שבהן משתמשים המורים ביחסיהם עם הורי התלמידים
2. להעשיר את מגוון הדרכים והאמצעים שבהם יוכלו המורים להשתמש להשגת התוצאות הרצויות ביחסיהם עם הורי התלמידים

הכלי: שימוש בדימויים לתיאור דרכים לפתרון בעיות ביחסים עם הורי התלמידים

קהל היעד: המורים

חומרים: לכל משתתף דף שאלון, כלי כתיבה

משך הפעילות: כשעה - שעה וחצי

מהלך הפעילות:

במליאה:

1. הצגת מטרת המפגש ומהלכו
2. עריכת רשימה משותפת של כלי עבודה עיקריים שבהם משתמש כל בעל מקצוע. דוגמה:

אדריכל: סרגל, זכוכית מגדלת, עיפרון שרטוט
 טבח: מסננת, מאזניים, כף, סכין
 חייל: מגן, כידון, תותח, רובה
 רופא: סטטוסקופ, מד-חום, מד-לחץ דם
 גנן: מעדר, טפטפת, מגרפה

אישי: מילוי שאלון

שאלון
1. היזכר בבעיה עם הורה/ים שבה התמודדת לאחרונה.
2. הבעיה: _____
3. השתמש באחד הכלים מתוך הרשימה שלפנינו לתיאור ציורי של הכלי שבו השתמשת לפתרון הבעיה: _____ הכלי
4. התוצאה של הפעולה הייתה: _____
5. ההרגשה שלי הייתה: _____

בקבוצה:

1. שיתוף במה שרשמו המשתתפים
2. משוב של הקבוצה על הכלי ומידת יעילותו, לדעת חברי הקבוצה, והעלאת חלופות לכלים נוספים לפתרון הבעיה.

במליאה:

1. דיון: מה המייחד כל אחד מאתנו בפתרון הבעיות? האם ומה משותף לדרכי פתרון הבעיות שלנו? מה נרצה לשנות/לשפר? מדוע?
2. יצירת מאגר כלים לפתרון בעיות ביחסים עם ההורים.

ה. פתרון בעיות בכיתה

המטרה: לפתח דרכים מגוונות להתמודדות יעילה של המורים עם בעיות/קשיים בחיי הכיתה

הכלי: תיעוד תהליך כאמצעי למידה בצוות

קהל היעד: המורים

חומרים: לכל משתתף תיעוד של תהליך פתרון בעיות, שקף: השלבים לפתרון בעיות

משך הפעילות: כשעתיים

מהלך הפעילות:

במליאה:

1. הצגת נושא המפגש, מטרתו ומהלכו
 2. העלאת בעיות מחיי כיתה: מורים מעלים בעיות כיתתיות שהם נתקלים בהן. ריכוז הבעיות על הלוח תוך אבחנה בין סממן (סימפטום) לבעיה³⁷.
 3. המנחה תציע להכיר תהליך שנעשה על ידי מורה באחד מבתי הספר במרכז הארץ ולבחון אפשרות ליישומה בפתרון חלק מהבעיות שהועלו על ידי המורים.
- ביחידים: קריאה של התיעוד

37 מילון אבן שושן מגדיר בעיה: 1. שאלה, קושייה. 2. פרובלימה, עניין מסובך שקשה למצוא מוצא ממנו, שאלה חמורה. סממנים הם דברים המצביעים על קיומה של בעיה, כך לדוגמה חום גבוה ושיעול מצביעים על קיומה של מחלה.

בקבוצות: התייחסות אישית לתיעוד. זיהוי שלבי התהליך שבוצע.
במליאה: הצגת שלביו של תהליך פתרון בעיות לפי שמאק (1966).
בקבוצות: בחירת בעיה מוסכמת והכנת תכנית לביצוע תהליך פתרון בעיות עם הורי התלמידים בכיתה.
במליאה: הצגת התוצרים הקבוצתיים ודיון בהם לאור השאלה: האם הבעיה שהוגדרה מתאימה לשיתוף ההורים לצורך פתרונה? מדוע?

תהליך פתרון בעיות בכיתה - תיעוד

מחנכת כיתה ו' באחד מבתי-הספר במרכז הארץ נתקלה בקשיים רבים בתפקוד הכיתה: הנעה נמוכה ללמידה, הפרעות, תפקוד חברתי לקוי, תלונות של מורות. המחנכת הגדירה את הבעיה בכיתה כחוסר התייחסות רצינית של התלמידים לנדרש בכיתה ו' (עקב ילדותיות ואי-הבנה של הציפיות כלפיהם). היא עיבדה תכנית לשיתוף כל השותפים - המורים המלמדים בכיתה, היועצת החינוכית, ההורים והתלמידים - בפתרון הבעיה באמצעות תהליך פתרון בעיות.

נקבע ערב כיתתי משותף שאליו הוזמנו כל הנוגעים בדבר. במסדרון הועמד שולחן ערוך עם כיבוד קל ופרחים. בתוך הכיתה סודר הריהוט לישיבה סביב שולחנות בקבוצות של 5 אנשים, עם אפשרות למעבר לישיבה במעגל בעת הפעילות במליאה. המורה פתחה בהצגת המשתתפים ובהגדרת מטרת הערב: להחליט ביחד מה טוב בכיתה שלנו אשר אותו נרצה לשמר ומה נרצה לשפר, וכיצד.

בקבוצות הומוגניות (קב' מורים, קב' הורים וקב' תלמידים): כל קבוצה ערכה רשימה של הדברים החיוביים בכיתה.

הדברים דווחו למליאה ונרשמו על הלוח. להלן חלק מהנאמר:

יום היצירה, שבוע טכנולוגיה, טיולים, מחנכת טובה שאכפת לה, מורים עם רצון ללמד אותנו, ההנהלה דואגת לבית-הספר ולרמת הלמידה, יש לוח חכם, מחשב לכל תלמיד (בקרוב), מורים עוזרים גם אחרי הלימודים, מתייחסים אלינו כאל בוגרים...

בקבוצות: כל קבוצה ערכה רשימה של הדברים השליליים בכיתה. הדברים דווחו למליאה ונרשמו על הלוח. להלן חלק מהנאמר: כיתה מפולגת, מריבות של מקובלים ולא מקובלים, הפרעה לתורנים במילוי תפקידם, בנים מתייחסים לא יפה - מרביצים ומקללים, אין עזרה מספקת למתקשים, הרבה שיעורים משעממים, יש הפרעות ועונשים, הרבה בחני פתע באנגלית, נזילות בגג בחורף...

הקבוצות התבקשו להתרכז בהיבטים השליליים: ההיבטים השליליים דורגו על פי סדר חשיבות יורד לפי הקריטריון: במה נרצה להתמקד ולטפל באופן מיידי?

הועלו שתי בעיות: 1. יש ילדים שמפריעים ובגלל זה לא מתקדמים בחומר הלימוד 2. הכיתה אינה מגובשת. הוחלט ברוב דעות להתמקד בבעיית ההפרעות בכיתה. הועלו השערות שהסיבות לבעיה הן: 1. חוסר אחריות אישית של התלמידים לגבי למידתם 2. צורך בהתאמת דרכי למידה-הוראה לשונות בין התלמידים.

בקבוצות: כל קבוצה נתבקשה להציע פתרונות לבעיה על סמך ההשערות לסיבתה. קבוצות התלמידים עסקו בכך מנקודת המבט של התלמידים, קבוצות ההורים עסקו בכך מנקודת המבט של ההורים וקבוצת המורים עסקה בכך מנקודת המבט של המורים.

כל קבוצה דיווחה את תוצרי עבודתה למליאה.

הוחלט להקים ועדה ובה נציגי מורים, הורים ותלמידים שתאסוף נתונים מדויקים (נלקח בחשבון הסתייגותם של התלמידים שלא יוטלו עליהם תפקידי פיקוח ומעקב אחר עמיתים) האם אכן האבחון נכון, ולהעלות הצעות תכנית לפתרון. נקבע תאריך למפגש כיתתי נוסף

כעבור כחודשיים לשם משוב והמשך העבודה לפי הצורך. הוועדה ביצעה משימותיה: תצפיות, ראיונות עם ילדים ומורות, שאלונים ודפי דיווח אישיים לתלמידים. בכל שיעור היו תצפיתנים מקרב התלמידים (בכל פעם תלמידים אחרים, כך שכל התלמידים פעלו כתצפיתנים). ההפרעות פחתו באופן משמעותי. כך נמסר גם על ידי המורות. בשאלונים שהועברו כעבור כחודשיים דיווחו התלמידים על יותר עניין בנלמד. המורות דיווחו על מתן יותר תשומת לב לגיוון ההוראה- למידה והתאמתה גם לילדים המתקשים. המחנכת ציינה כי חל שיפור בהיבט החברתי. הורים דיווחו על יותר התעניינות בתפקוד הילדים בכיתה ובהכנת המשימות בבית. נראה כי עצם המודעות של כל הגורמים ושיתופם בתהליך המתואר גרמו לצמצום התופעה שהוגדרה כבעיה ולחיצוק האחריות של כל אחד לפתרון.

שקף:

השלבים לפתרון בעיות לפי שמאק (1966).

1. גילוי בעיה
 2. לימוד הבעיה (על ידי ניתוחה, פירוק הבעיה לגורמים), ניסוחה והגדרתה מחדש
 3. העלאת השערות לפתרון ובחינת ההשערות
 4. בחירת הפתרון המועדף ויישומו
 5. הערכת הפתרון
- לא תמיד התהליך הוא ליניארי. לעיתים, כמה שלבים מתרחשים בו זמנית ולעיתים שלב מקדים שלב - ולהיפך.

1. ללמוד מהצלחות

מטרות:

1. לאפשר למורים לחוות העצמה על-ידי התבוננות בפעולות המוצלחות שהם עושים
 2. להעשיר באמצעות למידת עמיתים את מגוון הדרכים והאמצעים שבהם יוכלו המורים להשתמש להשגת התוצאות הרצויות ביחסיהם עם הורי התלמידים
- הכלי:** שימוש בכלי של למידה מהצלחות
- קהל היעד:** המורים
- חומרים:** שקף "למידה מהצלחות", כלי כתיבה
- משך הפעילות:** כשעה - שעה וחצי
- מהלך הפעילות:**

במליאה: הצגת נושא המפגש, מטרתו ומהלכו
אישי: כל משתתף מתאר אירוע שבו הוא חש חווית הצלחה בעבודה עם ההורים בקבוצות של 5 משתתפים: משתפים את חברי הקבוצה בתיאורי האירוע ובחרים אירוע אחד לשתף בו את המליאה
במליאה:

- משתפים בתחושות שהיו בעת העבודה בקבוצות, מרכזים את הנימוקים לבחירת האירוע בקבוצה
 - מתמקדים באירוע אחד וחוקרים אותו לאור שאלות אלה: מה חולל את חווית ההצלחה? כיצד (מפרטים את הפעולות והצעדים)? האם מומלץ "לשכפל" את הפעולה גם למקרים אחרים? מדוע?
 - מנסחים כללים/נהלים/עקרונות לפעולה במקרים דומים
- הופכים את התהליך של למידה מהצלחות לכלי בשגרת העבודה של בית-הספר

שקפים: למידה מהצלחות

1. הצלחה

השגת תוצאות רצויות בתוך מצבים שבהם אנשי מקצוע מתקשים למצוא פתרונות הולמים (צבע ורוזנפלד 2001)

2. הקריטריונים לבחינת התוצאות הרצויות והגדרתן כ"הצלחה":

- הישגים אובייקטיביים מדידים ככל האפשר
- שביעות רצון סובייקטיבית של כל הנוגעים בדבר מההישגים
- אין תוצאות לוואי בלתי רצויות הן מבחינת הישגים והן מבחינת דרך השגתם

תם ולא נשלם

המטרה: להעריך את החוברת כנקודת מוצא להשלמת היבטים החסרים בה לפי הצורך

בארצות הברית (National Standards for School-Family-Community Partnership, 1998) נסחו שישה סטנדרטים למעורבות ההורים בחינוך. הסטנדרטים הם: סטנדרט מספר 1: תקשורת: התקשורת בין בית-הספר לבית הילד סדירה, דו-כיוונית ומשמעותית.

סטנדרט מספר 2: הורות: מיומנויות הורות מפותחות ומטופחות.

סטנדרט מספר 3: למידת הילד: ההורים נוטלים תפקיד פעיל בסיוע ללמידת הילד.

סטנדרט מספר 4: התנדבות: בית-הספר מקבל בברכה את ההורים ואת תמיכתם ועזרתם.

סטנדרט מספר 5: קבלת החלטות בית-ספריות והשפעתן: ההורים שותפים מלאים בקבלת החלטות המשפיעות על הילדים ועל משפחותיהם.

סטנדרט מספר 6: שיתוף פעולה עם הקהילה: נעשה שימוש במשאבי הקהילה לחיזוק בית-הספר, המשפחות ולמידת הילדים.

בדקו את החוברת לאור השאלה: על אלו סטנדרטים יש בה מענה? נסו להשלים את החסר באמצעות הידע והניסיון שצברתם בתהליך המוצע.

מקורות

1. אדן, ש' (תשנ"א). **פרקים בתכנון לימודים**. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.
2. אלבוים-דרור, ר' (1985). קביעת מדיניות החינוך בישראל. אקרמן י', כרמון א' וצוקר ד' (עורכים). **חינוך בחברה מתהווה**. הוצאת הקיבוץ המאוחד.
3. איכילוב, א' (1984). **עולמם הפוליטי של ילדים ובני נוער**. תל-אביב: יחדיו.
4. אריקסון, א' (1976). **ילדות וחברה**. תל-אביב: ספריית פועלים.
5. אריקסון, א' (1987). **זהות: נעורים ומשבר**. תל-אביב: ספריית פועלים.
6. באשי, י' (1985). **החינוך היסודי**. בתוך אקרמן י', כרמון, א' וצוקר, ד' (עורכים). **חינוך בחברה מתהווה**. הוצאת הקיבוץ המאוחד.
7. בר-חיים, א' (2002). **ההנהגות ארגונית**. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
8. ברנבסקי, י' (21.8.2008). **פגיעה מינית בילדים בישראל**. YNET.
9. ברק-מדינה, א' (2001). **זכויות הורים בעניינים הנוגעים לחינוך ורווחה**. ירושלים: מרכז מחקר ומידע.
10. גיבתון, ד' וזילברשטיין, מ' (1989). **מעורבות הורים בתכנון לימודים בבית-ספר: חקר מקרה**. בתוך: **ספר יצחק**, תשמ"ט. עמ' 103 - 122. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.
11. גולדברג, ד' (1996). **מעורבות ושותפות בחברה המודרנית**. בתוך: **החינוך ההתיישבותי**, 29 (48-38).
12. גולדרינג, א' שביט, ר' שפירא, ר' (1991). **הסתגלות של מנהלי בתי-ספר למעורבות הורים בחינוך: המקרה של בתי ספר בעלי אוריינטציות ערכיות שונות מתוך: שפירא, ר' ושביט, ר' (עורכות). בית-הספר וקהילותיו**. (עמ' 45 - 67). תל-אביב: רמות.
13. גולדרינג, א' (2002). **מנהלי בתי ספר, הורים ובכירים במינהל החינוכי**. בתוך **אתגרים בניהול בית-ספר**, מקראה בעריכת בן-ברוך א', וגורי-רוזנבלט, (עמ' 203 - 225). תל-אביב. האוניברסיטה הפתוחה.
14. גור, ח' וזלמנסון-לוי, ג' (2005). **יחסי הורים בית-ספר - נקודת מבט ביקורתית**. בתוך **החינוך וסביבה**. תל-אביב.
15. היל, פייט ובונאן, ג' (1998). **ביזור ומחויבות בחינוך הציבורי**. ירושלים: משרד החינוך, אגף התכנון.
16. ובר, מ' (1984). **האתיקה הפרוטסטנטית ורוח הקפיטליזם**. תל-אביב: עם עובד.
17. וידיסלבסקי, מ' ואח' (תשס"ה). **מעורבות הורים בחינוך: ירחון 4 הממ"מים**. גיליון מספר 9. ירושלים: משרד החינוך.
18. וידיסלבסקי, מ' (תשס"ו). **הקנקן ומה שבתוכו**. **תכנית פעילות בית-ספרית ככלי לניהול פדגוגי**. מהדורה חדשה. ירושלים: משרד החינוך. האגף לחינוך יסודי.
19. וידיסלבסקי, מ' ואח' (תשס"ח). **עיצוב מדיניות בית-ספרית בנושא שיעורי בית**. ירחון 4 הממ"מים. גיליון מספר 15. ירושלים: משרד החינוך.
20. וידיסלבסקי, מ' וקרן, מ' (תשס"ט). **אופק חדש לבית-הספר**. ירושלים: משרד החינוך.
21. וקסמן, י' ובלנדר, ד' (2007). **מעורבות הורים בחינוך**. בתוך דגמים של שיתוף אזרחים. מחקר מדיניות מספר 26. המכון הישראלי לדמוקרטיה.
22. טרואן, י' (2004). **הסדרת מעמד ההורים במערכת החינוך**. **סקירה משווה**. ירושלים: הכנסת - מרכז מחקר ומידע.
23. מקלוהן, מ' (1964). **להבין את המדיה**. תרגום עידית שורר. בבל - הוצאה לאור.
24. נוי, ב' (1999). **בית-הספר, בית ההורים והיחסים ביניהם**. בתוך: פלד (עורך), **יובל למערכת החינוך בישראל**, כרך ב', עמ' 830-831. ירושלים: משרד החינוך והתרבות והספורט.

25. סמילנסקי, ש', פישר, נ' ושפטיה, ל' (1987). **המערכת המשפחתית והמערכת הבית-ספרית**. תל-אביב: עם עובד.
26. סלזמון, ג. (1987). **תקשורת**. תל-אביב: ספריית הפועלים.
27. סמילנסקי, ו' ובאומגרטן, ד' (1986). **אידיאולוגיה ומציאות בקשרי מורים עם הורי תלמידיהם. עיונים בחינוך, כרך 45**.
28. סרג'ובאני, ת' (2002). **ניהול בית-ספר היבטים עיוניים ומעשיים**. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה.
29. עומר, ח' (2000). **שיקום הסמכות ההורית**. תל-אביב: מודן.
30. עמית, ח' (1997). **הורים כבני אדם**. תל-אביב: ספריית פועלים.
31. פייטלסון, ד' (1968). **בית-הספר ובית-ההורים**. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.
32. פרידמן, י' (1989). בתוך: ורנסקי, א, שחורי, נ' ופלאוט, פ' **מעורבות קהילתית בפיתוח אורבאני ובחינוך – סקירת ספרות ודיון**. עמ' 47-48. ירושלים: מרכז לחינוך קהילתי ע"ש חיים צפורי.
33. פרידמן, י' (1990). **בית-הספר הקהילתי - תיאוריה ומעשה**. ירושלים: מאגנס ומכון הנרייטה סאלד.
34. פרידמן, י' (תש"ן). **על אפקטיביות ואקאונטיביליות בארגון. עיונים במינהל ובארגון החינוך כרך 16 (עמ' 81 - 104)**. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
35. פרידמן, י' (2002). **ערכים מניעים בבית-הספר**. ירושלים: מכון סאלד.
36. פרידמן, י' וגביש, ב' (2003). **פערים בתפיסת התפקיד של מורים והקשרם לחוויית הלחץ בעבודה. עיונים במינהל ובארגון החינוך, כרך 24, עמ' 27 - 56**. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
37. פרידמן, י' ופישר, י' (2002). **הזדהות וערות: יסודות במעורבות ההורים בעבודת בית-הספר. עיונים במינהל ובארגון החינוך, כרך 26**. חיפה: אוניברסיטת חיפה.
38. פרידמן, י' ופישר, י' (2002). **הזדהות וערות: יסודות במעורבות ההורים בעבודת בית-הספר. סדרת כלי מחקר**. ירושלים: מכון סאלד.
39. פרידמן, י' וגביש, ב' (2003). **שחיקת המורה התנפצות חלום ההצלחה**. ירושלים: מכון סאלד.
40. פרידמן, י' ופישר, י' (2009). **ההורים ובית-הספר: יחסי גומלין ומעורבות**. דפים, גיליון מס' 47, עמ' 37 - 11.
41. קליין, פ', ש' ויבלון, י' (עורכים) (2008). **ממחקר לעשייה בחינוך לגיל הרך**. הוועדה לבחינת דרכי החינוך לגיל הרך. היחזמה למחקר יישומי בחינוך. האקדמיה הישראלית למדעים. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.
42. קלינברג, א"פ (תש"כ"ט). **יסודות פילוסופיים של חוקי חינוך חובה. כיוונים רבים - כוונה אחת. שי לפרופ' סימון במלאת לו 70 שנה**. עמ' 217 - 239. ירושלים: בית-הספר לחינוך של האוניברסיטה בעברית בירושלים.
43. קשתי, י', מ' אריאלי ונ' שלסקי (עורכים) (1997). **לכסיקון החינוך וההוראה**. אוניברסיטת תל-אביב: הוצאת רמות.
44. רזן, א', קאסידי, ק' וגורסקי, פ' (2009). **האדם הלומד בעידן הטכנולוגי: כנס צ"ייס השנתי למחקרי טכנולוגיות למידה - 2009**. האוניברסיטה הפתוחה 18 בפברואר.
45. רזנבלט, ז' ופלד, ד' (2003). **אקלים אתי ומעורבות הורים בבית-הספר**. בתוך **עיונים במנהל ובארגון החינוך, כרך 27 (עמ' 177 - 204)**.
46. רזנוב, א' (1995). **המורה: בר-סמכא או מורשה? החינוך לקראת המאה ה-21**. עמ' 409 - 46. עורך חן ד'. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.

47. רחנפלד, י' וצבע, י' (2001). כיצד לשכות לשירותים חברתיים נהפכות לארגונים לומדים. מפגש לעבודה חינוכית סוציאלית. גליון 15.
48. רחנפלד, י' ואח' (2002). כיצד להפוך למידה מהצלחות למנוף לפיתוח הלמידה בית-ספרית. תוכנית ניסיונית ארצית של האגף לחינוך על-יסודי וג'וינט - מכון ברוקדייל.
49. שושני, ש' (2004). מערכת החינוך בישראל 2004. הצעה לשיפור המערכת וקידומה. הרצליה: מפעלות - המרכז הבינתחומי.
- שמאק, ר' א' ושמאק, פ' א' (1978). תהליכים קבוצתיים בכיתה. תל-אביב: אח.
50. שרן, ש' והרץ-לזרוביץ, ר' (1978). שיתוף פעולה ותקשורת בבית-הספר. תל-אביב: שוקן
51. שרן, ש', טהון, ר', פרח, י' (1987). "האם בית-הספר הוא ארגון בעל חיבורים רופפים?" עיונים במינהל וארגון החינוך, 14, עמ' 5-26.
52. שרן, ש', שחר, ח' ולוין, ת. (1998). בית-הספר החדשני: ארגון והוראה. תל-אביב: רמות.
53. שרן, ש' ושחר, ח. (תשמ"ט). ארגון ועבודת צוות במוסדות חינוך. תל-אביב: שוקן.
54. תמיר, י' (1995). כרטיס של כשלון ידוע מראש. החינוך לקראת המאה ה-21. עמ' 425 - 438. עורך חן ד'. תל-אביב: אוניברסיטת תל-אביב.
55. וידסלבסקי, מ' (עורכת) (תשס"ט). סטנדרטים ליצירה, לניהול ולבקרה של תרבות ואקלים בית הספר. בתוך לגעת באופק. ירושלים: משרד החינוך.
56. ההכרזה האוניברסאלית על זכויות האדם (1948). האומות המאוחדות.
57. חוק העונשין המתוקן, סעיף 26, תש"ן.
58. חוק חינוך ממלכתי, תשי"ג - 1953, ס' 1.
59. חוק לימוד חובה, תש"ט - 1949.
60. חוק זכויות התלמיד, התש"ס - 2002. סעיף 6(ד).
61. חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב - 1962. סעיף 15.
62. הצעת חוק זכויות התלמיד (תיקון מספר 2), התשס"ט - 2009.
63. חוק זכויות התלמיד (תיקון), התשס"ה - 2004.
64. חוזר המנהל הכללי מיוחד ה', תשנ"ג, ינואר 1993.
65. חוזר המנהל הכללי תש"ס/א 2, אוקטובר 1999 התמודדות במערכת החינוך עם פגיעה מינית של תלמידים בתלמידים.
66. חוזר המנהל הכללי מיוחד י"ז (התשנ"ו), מאי 1996.
67. חוזר המנהל הכללי נא/ו מ-2 בספטמבר 1990.
68. חוזר המנהל הכללי סא/4 (ב) דצמבר 2000.
69. חוזר המנהל הכללי שו/9 מ-1 במאי 1990.
70. חוזר המנהל הכללי ל"ד/6, התשנ"ד.
71. מס"ע (2008). על הפרק. אפשר גם אחרת: מודל רצוי לקשר מתקשר בין מורים וביתו של התלמיד. מקור וקרדיט: קישור בלוג של סיגל פאוקר סקורניק.
72. Althier, L.& Slostad, f(1999). **How to overcome obstacles to parent - teacher partnerships.** The clearing house. Washington Vol. 72 (206-211).
73. Bandura, A., (1997). **Self - efficacy - The exercise of control.** New York: Freeman.

74. Caplan, J, Perkins-Gough, D. and McKinnon, S. (2002). Essentials for Principals. Strengthening the Connection between School and Home (2002). NAESP. ERIC.
75. Chrispeels, J.H. (1991). **District Leadership in Parents Involvement:** Policies and Actions in San Diego. PHI Delta Kappan, 72, (5), (PP.367-371).
76. Cullingford, C. & Morrison, M. (1999). **Relationships between parents and school: a case study.** *Educational Review. Birmingham.* Vol. 51.iss. 3(253-263).
77. Cunningham, Chris (2002). Partnership by Design, Northwest Regional Educational Laboratory, Portland, Oregon. **ERIC Identifier:** ED464395. ERIC Clearinghouse on Educational Management Eugene OR.
78. Debbie, E. & Kendra, H. (2002). **Partnership by Design and meaningful school-family-community partnership for learning and excellence.** ERIC.
79. Epstein, J. (1986). **Parents Reactions to Teacher Practices of Parent Involvement.** *Elementary School Journal*, 86, (277-294).
80. Epstein, J. (1992). **School and Family Partnership** in M.Alkin (ED), Encyclopedia of educational research, New-York: Macmillen ,(PP. 1139-1151).
81. Epstein, J. (1997). **Engaging the Community To Support Student Achievement.** ERIC Digest.
82. Epstien, J. (1996). **Advances in family, community and school partnership** mmunity education Journal VOL. 23, NO. 3, spring 1996, PP. 10-15
83. Hoover-Dempsey, KV., & Sandler, H.M. (1997). **Why do parents become involved in their children's education?** *Review of Educational Research*, 67, 3-42.
84. Hoover-Dempsey, KV., & Sandler, H.M. (1995). **Parental involvement in children's education: Why does it make a difference?** *Teachers College Record*, 97, 310-331
85. Mescon, M.H. Albert & Khouri, F. (1985). **Mannagement.** New-York: Harper & Row..
86. .Van Voorhis, F., Sheldon, S.(2004). **Principals' Roles in Development of US Programs of School, Family and Community Partnerships,** *International Journal of Educational Research*, v41 n1, p55-70.
87. Rich, D. (1993). **Building the bridge to reach minority parents: Education infrastructure supporting success for all children.** In N. Chavkin (Ed), Families and schools in pluralistic society (pp. 235-234). Albany, NY: State University of NY Press.
88. Shmuck, R., Chesler, N., & Lipit, R. (1966). **Problems solving to improve classroom learning.** Science research and associates. Inc. 10.
89. Weick, K., (1976). **Educational organizations as Loosely couples systems.** Administrative science.

נספח

חוברת מידע להורים³⁸

מטרות:

להציג את בית-הספר ("מי ומה אנחנו")
 לספק להורים מידע החיוני להבטחת התפקוד התקין של הילד והכיתה/בית-הספר
 לספק להורים מידע החיוני לקיום תקשורת סדירה ותקינה עם בית-הספר

כללים:

על החוברת לכלול מידע עיקרי ומסרים מרכזיים בלבד בנוגע לבית-הספר ולכיתה.
 על החוברת להיות כתובה בשפה ברורה ועניינית.
 על החוברת להיות מעוצבת בצורה נאה וידידותית.
 רצוי להשתמש בנייר ממוחזר ולהימנע מהפקות יקרות הן כמסר חינוכי והן מטעמי חיסכון בתקציב.

מה בחוברת?

בית-הספר

נתונים על בית-הספר

שם בית-הספר, כתובת, כתובת דואר אלקטרוני, מס' טלפון, מס' פקס
 שם המנהל/ת

מספר התלמידים הלומדים בבית-הספר, מספר הכיתות ומספר הכיתות בשכבה
 רקע על בית-הספר: מקור השם, שנת הקמה, תפיסת העולם החינוכית של בית-הספר/ ייחודיות בית-הספר

המטרות/הקדימויות של בית-הספר לשנת הלימודים הנוכחית
 פירוט מסגרות הפעולה של חברת הילדים: מועצת תלמידים/פרלמנט, ועדות, (כמו מגשרים, משכיני שלום, פרוסום וכד'), חונכים, פעילות בקהילה וכד'.

בעלי התפקידים בבית-הספר (יש לפרט לפי נתוני בית-הספר) ונוהל הפנייה אליהם:

התפקיד	שם ממלא התפקיד	נושאים שבהם ניתן לפנות אליו	שעות קבלה	נוהל פנייה
מנהל/ת				
סגן/ית מנהל/ת				
יועצ/ת חינוכית				
מרכזת מקצוע _____				
מרכזת שכבה/חטיבה צעירה _____				
מחנכת כיתה _____				
מינהלה ותחזוקה: מזכירה אם/אב בית				

38 חשוב לפרסם גם באתר הבית-ספרי

כללים ונהלים:

איחורים והיעדרויות, שחרור תלמידים מיום לימודים, עדכון פרטים, פעילות חוץ בית-ספרית, תלבושת אחידה/הופעה, תקנון וכללי אכיפתו, תשלומי הורים, לוח זמני השיעורים וההפסקות, מדיניות שיעורי בית, מדיניות הערכה ומשוב.

לוח השנה: מועדי חופשות וחגים, ימי שיא ואירועים מיוחדים, טיולים וסיורים, סל תרבות, ערבי הורים

פעילות הורים בבית-הספר: שמות חברי ועד ההורים הבית-ספרי ומסגרות הפעולה של ועד ההורים (כגון: ועדות, נושאים)

שמות, כתובות וטלפונים חשובים: במשרד החינוך התרבות והספורט (כמו קו פתוח, פניות ציבור, אתר האינטרנט), במחוז, ברשות המקומית

הכיתה שלנו

נתונים כלליים

שם המחנכת, שמות המורים המלמדים בכיתה ותחומי אחריותם/המקצועות
נתוני התלמידים: מספר התלמידים, מספר בנים, מספר בנות (דף קשר כיתתי יועבר לאחר קבלת הסכמת ההורים לכך בערב ההורים הכיתתי או בכתב)

תכנית הלימודים של הכיתה/ההישגים (סטנדרטים) הנדרשים, הדגשים מיוחדים ודרכי הוראה-למידה הנהוגות בכיתה

מערכת השעות של הכיתה

מאפייני טווח הגיל: מידע קצר על מאפייני טווח הגיל וצרכיו

הנחיות ומידע קצרים בנושאים כמו: תזונה והיגיינה, מעורבות הורים בלמידה של ילדם, חשיבותה של תקשורת סדירה עם מחנכת הכיתה והעברת מידע חיוני (כגון בריאות הילד, רגישויות, העדפות, כישרונות מיוחדים, עקרונות לבחירת ספרי קריאה, חשיבות המשחק וההתנסות הפעילה בלמידה, שיעורי בית וכד')

